

Skjønnlitteraturens nytteverdi

- en studie av hva elever lærer av å lese skjønnlitteratur

Kornelia Dyrseth

Universitetet
i Stavanger

Master i lesevitenskap

Det humanistiske fakultet

Våren 2016

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Lektorprogram - master i lesevitenskap	Vårsemesteret, 2016 Åpen /Konfidensiell
Forfatter: Kornelia Dyrseth (signatur forfatter)
Veileder: Finn Tveito	
Tittel på masteroppgaven: Skjønnlitteraturens nytteverdi - en studie av hva elever lærer av å lese skjønnlitteratur Engelsk tittel: What students learn from reading fiction	
Emneord: skjønnlitteratur, lesing, analyse, videregående skole, elever	Sidetall: 74 + vedlegg/annet: 42 Stavanger, dato/år

Forord

Gjennom denne studien har jeg fått lov til å sette meg inn i et område som har stor interesse for meg, nemlig skjønnlitteratur. Jeg har alltid hatt over gjennomsnittlig interesse for skjønnlitteratur, og mitt møte med skjønnlitteratur i skolen *som elev* har vært preget av gode erfaringer. Mitt møte med skjønnlitteratur i skolen *som lærer* er jeg svært spent på. Jeg ønsker å kunne gi mine egne elever de samme gode erfaringene som jeg selv har opplevd. Denne undersøkelsen ga meg muligheten til å dykke ned i et område som jeg virkelig brenner for. I tillegg ønsket jeg å bruke arbeidet til å forberede meg selv på rollen som lærer. Som lærer er det viktig å ha gode argumenter for alle beslutninger man tar. Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått kunnskap til å begrunne alle beslutninger jeg må komme til å ta i tilknytning til skjønnlitterære tekster i videregående skole. Masteroppgaven har også gitt meg kunnskap til å kunne rettferdiggjøre skjønnlitteraturens plass i skolen.

Først av alt vil jeg takke elevene som meldte seg frivillige til intervju. Jeg vil også spesielt takke læreren deres for positiviteten og interessen hun viste for prosjektet. Positiviteten deres ga meg pågangsmot! Jeg vil takke veilederen min, Finn Tveito, for både engasjement og for å alltid å ha oppmuntrende ord på lur. Jeg vil også takke medstudentene mine for selskap på lesesalen og gode faglige diskusjoner og tips. Til slutt vil jeg takke min kjære mor for å ha tatt på seg oppgaven med korrekturlesing.

Innhold

FORORD	1
1.0 INNLEDNING	4
1.1 SKJØNNLITTERATURENS Plass I LÆREPLANEN OG SKOLEN.....	4
1.2 DEFINISJON AV SAKPROSA OG SKJØNNLITTERATUR.....	5
1.3 HVORFOR LESE SKJØNNLITTERATUR?.....	6
1.4 PERSONLIG BAKGRUNN.....	7
1.5 PROBLEMSTILLING OG METODE.....	7
1.6 OPPGAVENS GANG.....	8
2.0 TEORIDEL: HVA LÆRER ELEVENE I VIDEREGÅENDE SKOLE AV Å LESE SKJØNNLITTERATUR?	10
2.1 MÅL I DEN GENERELLE LÆREPLANEN.....	10
2.1.1 <i>Situasjonsmestring</i>	11
2.1.2 <i>Empati</i>	12
2.1.3 <i>Kultur</i>	17
2.1.4 <i>Holdninger og verdier</i>	18
2.1.5 <i>Glede og fantasi</i>	18
2.2 FORMÅL MED NORSKFAGET.....	20
2.2.1 <i>Dannelse og norsk kulturarv</i>	20
2.2.2 <i>Identitetsutvikling</i>	24
2.2.3 <i>Språkkompetanse</i>	25
2.3 OPPSUMMERING.....	26
3.0 METODE	28
3.1 PLANLEGGING.....	28
3.2 SKOLEN OG ELEVENE.....	29
3.3 UTVALG AV INFORMANTER TIL INTERVJU.....	29
3.4 OVERSIKT OVER DELTAKERNE.....	30
3.5 TEKSTUTVALG.....	31
3.6 SEMI-STRUKTURERT DYBDEINTERVJU.....	32
3.6.1 <i>Utfordringer/begrensninger ved intervjumetoden</i>	32
3.7 INTERVJUGUIDE.....	34
3.8 GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE.....	35
3.9 ERFARINGER UNDERVEIS.....	35
3.10 TRANSKRIBERING AV INTERVJU.....	36
3.11 TOLKNINGSMETODE.....	36
4.0 ANALYSEDEL: ELEVENES LEGITIMERING AV SKJØNNLITTERATUREN: RESULTATER OG TOLKNING	38
4.1 INTERVJUENE OG LESERPROFILENE.....	38
4.1.1 <i>Anders</i>	38
4.1.2 <i>Henrik</i>	39
4.1.3 <i>Hanne</i>	39
4.1.4 <i>Malin</i>	39
4.1.5 <i>Kathrine</i>	40
4.1.6 <i>Fredrik</i>	40
4.2 HVORFOR LESE SKJØNNLITTERATUR?.....	40
4.2.1 <i>Dannelse/allmenndannelse</i>	41
4.2.2 <i>Situasjonsmestring</i>	42
4.2.3 <i>Språkkompetanse</i>	43
4.2.4 <i>Gjenkjennelse/relasjon</i>	44
4.2.5 <i>Norsk kulturarv</i>	45
4.2.6 <i>Informasjon, fakta</i>	47

4.2.7 Identitetsutvikling – holdninger, verdier, kultur, perspektiver, empati	47
4.3 ELDRE TEKSTER – RELEVANS OG NYTTEVERDI.....	53
Relevans når det finnes relasjon (gjenkjennelse)	54
Historisk relevans.....	56
Utgått på dato og ferdigtygga tekster?.....	57
4.4 ANALYSE AV TEKSTER.....	58
Hvorfor analysere?.....	58
Hvordan analysere?.....	62
Hva skal man analysere?.....	64
4.5 OPPSUMMERING.....	65
5.0 DRØFTING, OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	67
5.1 SPØRSMÅL SOM FORTJENER SVAR, OVERRASKENDE FUNN OG DRØFTING	67
5.2 SKJØNNLITTERATURENS NYTTEVERDI FOR ELEVENE - OPPSUMMERT.....	69
5.3 KONKLUSJON.....	71
KILDER:	73
VEDLEGG	75
VEDLEGG 1: INFORMASJON TIL DELTAKERE I PROSJEKTET.....	75
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE OG LITTERATURLISTE	76
VEDLEGG 3: INTERVJU MED ANDERS:	78
VEDLEGG 4: INTERVJU MED HENRIK	85
VEDLEGG 5: INTERVJU MED HANNE	92
VEDLEGG 6: INTERVJU MED MALIN	97
VEDLEGG 7: INTERVJU MED KATHRINE	102
VEDLEGG 8: INTERVJU MED FREDRIK.....	107
VEDLEGG 9: KLASSENS TEKSTUTVALG	113
SAMMENDRAG	114

1.0 Innledning

På videregående skole i dag brukes mye av tiden i norsktimene til å lese og analysere tekster. Det er også dette de fleste innleveringene dreier seg om. Slike analysearbeid er av både skjønnlitteratur- og sakprosaetekster. Mange elever spør seg selv og læreren hvorfor de må lese og analysere de ulike tekstene. Særlig stilles slike spørsmål til skjønnlitterære sjangre som noveller, drama og dikt: "Hva skal vi med dette?". Slike spørsmål fra elever skapte gnisten som førte til at denne oppgaven oppsto.

1.1 Skjønnlitteraturens plass i læreplanen og skolen

Læreplanen er skolens forskrift for hva elevene i grunnskole og videregående skole skal kunne etter endt skolegang på de ulike trinnene. Den gjeldende læreplanen kom ut i 2006 og er kalt Kunnskapsløftet (KL06). Læreplanen består av en generell læreplan i tillegg til en plan for hvert fag. Den generelle delen inneholder overordnede mål for opplæringen og mål knyttet til kultur, verdier, samarbeid og kunnskapsmessig grunnlag for opplæringen. De ulike fagplanene består av formål, hovedområder, grunnleggende ferdigheter, kompetansemål og bestemmelse av sluttvurdering i faget.

Før 1900-tallet hadde skjønnlitteraturen all plass i norskfaget. Seinere, på midten av 1900-tallet, kom sakprosaen inn i bildet og ble stadig viktigere. Med Kunnskapsløftet har sakprosaen for første gang blitt likestilt med skjønnlitteraturen. Sakprosaen har altså spist seg inn på plassen skjønnlitteraturen har i læreplanen. Vil dette si at den har fått mer verdi og skjønnlitteraturen mindre? Et annet spørsmål en kan stille seg er hvilken nytteverdi skjønnlitteraturen egentlig har i dag?

I læreplanen i norsk har det altså skjedd noen endringer siden de tidligere læreplanene. En av de mest tydelige endringene som har skjedd, er at begrepene skjønnlitteratur og sakprosa er erstattet av et overordnet tekstbegrep. Med dette kan en si at de har blitt likestilt. Det er nå opp til de enkelte lærerne og skolene å bestemme hvilke type tekster det skal undervises i. Det finnes ikke lenger noe forhåndsbestemt pensum som gjelder alle. Dette kan slå ut positivt og negativt for skjønnlitteraturen, avhengig av lærernes valg og interesser.

Det blir nødvendig å understreke hva det vil si å lese, i følge læreplanen. Lesing i norskfaget handler om mer enn å lese for underholdning:

Å kunne lese i norsk er å skape mening fra tekster fra nåtid og fortid i et bredt utvalg sjangere. Det innebærer å engasjere seg i tekster og få innsikt i andre menneskers tanker, opplevelser og skaperkraft. Det innebærer videre å kunne finne informasjon og forstå resonnementer og framstillinger i ulike typer tekster på skjerm og papir, og å kunne forholde seg kritisk og selvstendig til de leste tekstene. Utviklingen av leseferdigheter i norskfaget forutsetter at elevene leser ofte og mye, og at de arbeider systematisk med lesestrategier som er tilpasset formålet med lesingen, og med ulike typer tekster i faget. Utviklingen går fra grunnleggende avkodning og forståelse av enkle tekster til å kunne forstå, tolke, reflektere over og vurdere stadig mer komplekse tekster i ulike sjangere.¹

Lesing handler altså om mer enn underholdning, men også om mer enn avkodning og å forstå enkle tekster. Man skal også bevege seg inn på kompliserte tekster og kunne analysere, tenke over og stille seg kritisk til disse. På grunn av denne definisjonen i læreplanen, og at analysearbeid blir gjort nesten med hver tekst elever i videregående skole leser, er det ikke rart at elever ser på lesing i skolen og analyse av tekster som samme prosess. Dette skal vi se på i kapittel 4.

1.2 Definisjon av sakprosa og skjønnlitteratur

Sakprosa og skjønnlitteratur er fortsatt med i læreplanen for videregående skole, men bare i ett eneste læreplanmål for første årstrinn. Likevel blir begrepene fortsatt brukt i både lærebøker og i undervisningen i skolen. I skolen lærer man at sakprosaer er faktabasert, mens skjønnlitteraturen er oppdiktete tekster. Dette er en svært snever definisjon som er vanskelig å bruke i praksis, særlig når man skal sortere tekster i de to sekkene. Hvor skal man for eksempel plassere tekster som har en historisk hendelse som hovedtema, men oppdiktete personer? Hvor skal man plassere selvbiografien, som gir seg ut for å være fakta, men som ofte inneholder en hel del oppdiktete personer og hendelser?

Professor i sakprosa, Johan L. Tønnesson, skiller sakprosa og skjønnlitteratur ut i fra hvilket forhold de har til virkeligheten. Da kan man si at sakprosa har et direkte forhold til

¹ KL 06, Læreplanen i norsk, Grunnleggende ferdigheter

virkeligheten, mens skjønnlitteraturen har et indirekte forhold. Tønnesson mener det er svært viktig å skildre virkeligheten direkte: ”Hvis det brenner i hotellet, er det et ufravikelig krav til teksten at gjesten kan regne med at kartet over rømningsveier og plasseringen av brannslukningsapparater henviser helt direkte til faktisk eksisterende korridorer og apparater.”² Dette er et nokså banalt eksempel. Ut i fra en slik definisjon om direkte og indirekte virkelighet, kan en spørre hva som egentlig er virkelig. Er det bare beskrivelser av verdens fysiske utseende og trekk som er virkelighet? Eller er også det som skjer i hodene til menneskene, tanker og drømmer, virkelig? Sagt på en annen måte: er det bare årstallene og hendelsene i historiske romaner som er det virkelige, eller er også det menneskene tenkte og følte under hendelsene like virkelig? Man kan selvsagt også diskutere om noe som helst av det som blir skrevet ned egentlig lenger er virkelighet. Med en gang noe blir skrevet ned, blir det en konstruksjon som er speilet ut i fra det subjektet som skriver. Dette subjektet påvirker ordene ved å velge og velge bort ord og informasjon. På grunn av dette kan man heller ikke hevde at sakprosa er en helt objektiv og nøktern sjanger, selv om mange nok går ut i fra at dette er tilfellet når de leser artikler eller andre faktatekster.

Å skille og definere sakprosa og skjønnlitteratur er altså ikke alltid like enkelt, og det kunne blitt sagt mye mer om den diskusjonen. Men denne oppgaven skal ikke handle om forskjellen på de to. Derfor velger jeg å holde meg til den enkle definisjonen elevene er kjent med. Sakprosa er noe hovedsakelig faktabasert og skjønnlitteraturen er hovedsakelig oppdikta litteratur.

1.3 Hvorfor lese skjønnlitteratur?

Hvorfor skal egentlig elever i videregående skole lese skjønnlitteratur på skolen? Kan det tenkes at det å lese skjønnlitteratur kan bidra til måloppnåelser i andre deler av læreplanen enn i norsk? Kan skjønnlitteraturen lære elevene noe om virkeligheten og voksenlivet de skal tre inn i? Er det mulig at skjønnlitteraturen kan lære elevene noe om identitet, roller og situasjonsforståelse? Slike spørsmål mener jeg det er viktig å svare på, rett og slett for å rettfærdiggjøre plassen skjønnlitteraturen har eller bør ha i norskfaget. Hvilke grunner har man for å fortsette å undervise i skjønnlitterære tekster nå som man som lærer egentlig kan velge de bort? Når elevene spør meg som nyutdannet norsklærer hvorfor de må lese gamle

² Tønnesson 2012: 17

klassikere eller analysere dikt, ønsker jeg å ha argumenter som rettferdiggjør hvorfor. Særlig på yrkesfaglige studieretninger stiller mange spørsmål til om det er nødvendig å lese og analysere skjønnlitterære tekster. For hva skal vel en elev som skal bli tømmer eller rørlegger med diktanalyse? Skjønnlitteraturen forbereder ikke yrkesfaglige elever til voksenlivet og arbeidslivet. Eller gjør den det?

1.4 Personlig bakgrunn

Som en ivrig leser av skjønnlitteratur og en kommende lærer på videregående skole, synes jeg at spørsmål som de stilt over er svært interessante og viktige å svare på. Personlig har jeg ikke problem med å se verdien i skjønnlitteraturen fordi jeg finner estetisk glede i den, som mange andre litteraturelskere. Men jeg vet at mange av elevene ikke vil dele denne oppfatningen og det er derfor jeg ønsker å finne ut om skjønnlitteraturen har noen nytteverdi for elevene mine. Siden jeg ønsker å undervise på videregående skole, vil oppgaven handle om elever på dette utdanningstrinnet. Jeg ønsker å ha god argumentasjon for alt jeg lærer dem, inkludert lesing av skjønnlitteratur og analyse av den.

1.5 Problemstilling og metode

Spørsmålene som er stilt fram til nå, gjør at jeg vil gå videre med denne problemstillingen:

Hvilken nytteverdi har skjønnlitteraturen for elever i videregående skole?

Med nytteverdi mener jeg hva elevene lærer av å lese skjønnlitteratur og hvilken nytte de har av det de eventuelt lærer, både akkurat da og seinere i livet. Skolen har overordnede mål som blir presentert i en generell del av læreplanen. Denne delen omslutter alle fag og inneholder mål som i hovedsak handler om å forberede elevene til voksenlivet og til å bli selvtenkende mennesker. Det vil være interessant å undersøke om skjønnlitteraturen kan bidra til å nå slike mål. Dersom dette viser seg å stemme, betyr det at skjønnlitteraturen definitivt har bidratt med noe viktig for livet videre. I læreplanen finnes også en formålsdel for hvert fag. I formålsdelen for norskfaget finnes mål som handler om kulturforståelse, dannelse og identitetsutvikling, samt utvikling av lese- og skrivekompetansen. Både målene i den generelle delen og i formål for norsk, er mål som elevene vil ha nytte av både mens de er

elever i det norske skolesystemet og etterpå. Finner jeg ut at skjønnlitteraturen hjelper elevene til å nå slike overordnede mål, vil den være på god vei til å rettferdiggjøre sin plass i skolen.

For å svare på problemstillingen vil jeg bruke læreplanen, samt teori og forskning som finnes om litteraturens verdi og hva man kan lære av å lese skjønnlitteratur. Jeg vil forsøke å knytte slik teori og forskning til læreplanmålene for den videregående skolen. Litteraturens nytteverdi har det blitt skrevet om tidligere. Atle Skaftuns *Litteraturens nytteverdi* (2009) vil derfor spille en rolle. Arbeidet Skaftun har gjort med å få fram viktigheten av litteratur, har noen likhetstrekk med hva jeg ønsker å finne ut av. Men min besvarelse inkluderer bare skjønnlitteratur og knytter seg spesifikt til videregående skole. *Norsk som identitetsfag* (2001) av professor Sylvi Penne, vil også bli studert i håp om å finne noe innenfor skjønnlitteraturen som kan bidra til identitetsutvikling hos elevene. Identitetsutvikling er et av de generelle målene i læreplanen. I tillegg til bøkene til Skaftun og Penne finnes en rekke artikler om hvorfor en bør ha skjønnlitteratur i skolen, som Per Thomas Andersens "Hva skal vi med skjønnlitteratur i skolen?" og hvorfor sakprosa burde få større plass, som i "Sakprosa i skolen" av Eva Maagerø. Det å knytte skjønnlitteraturens nytteverdi til elever i videregående skole er det derimot ikke gjort så mye av, og det er derfor her den store jobben min ligger.

I tillegg til en teoretisk tilnærming til problemstillingen ønsket jeg også å høre med elever om hvilken verdi *de* tror skjønnlitteraturen har. Hvorfor leser de/leser de ikke? Hva synes de om å lese skjønnlitteratur i skolen, både gammel og ny? Dette ble gjort med et kvalitativt semistrukturert dybdeintervju, fordi jeg var interessert i gjennomtenkte meninger. Jeg ønsker også å drøfte hva analyse av de ulike skjønnlitterære sjangrene kan lære elevene. Til dette har jeg valgt å spørre elevene om de tre vanligste sjangrene en arbeider med i videregående skole: noveller/tekstutdrag, drama og dikt, i tillegg til romaner. Disse sjangrene har jeg valgt fordi omfanget av oppgaven ikke er stort nok til at jeg kan ta med alle typer.

1.6 Oppgavens gang

Første kapittel har vært en innføring i hvilke tema oppgaven vil drøfte. Andre kapittel vil handle om hvilken nytteverdi elever i videregående skole har av å lese skjønnlitteratur. Dette vil bli forsøkt besvart ved å se på om skjønnlitteraturen kan hjelpe elevene med å nå mål i læreplanens generelle del og under formål (lære om kultur, bli bedre lesere og skrivere,

forberede en til voksenlivet, utvikle empati osv.). Kapittel tre vil fortelle om metoden brukt i oppgaven. Kapittel fire vil være analyse av data innsamlet i intervjuer. Analysen vil dreie seg om hvilken nytteverdi elever i videregående skole tror at skjønnlitteraturen har. Jeg analyserer også meningene deres knyttet til eldre/moderne tekster, og deres holdninger til tekstanalyse og hvordan de mener at man bør analysere tekster. Kapittel fem vil være oppsummerende og konkluderende.

2.0 Teoridel: Hva lærer elevene i videregående skole av å lese skjønnlitteratur?

Som problemstillingen sier, ønsker jeg å finne ut hva elevene kan lære av å lese skjønnlitteratur. Dette bør være noe de har bruk for både som elever og seinere i livet. Ved å vise til hva elevene kan lære av skjønnlitteratur, ønsker jeg å rettferdiggjøre at skjønnlitteraturen bør få beholde sin plass i skolen og gi grunner for at man fortsatt skal bruke tid på å lese den. Nå som lærerne selv står fritt til å velge bort nesten all skjønnlitteraturen, vil jeg få fram hvorfor det er viktig å beholde tekstene og sjangrene i undervisningen. Første kapittel vil handle om hvilke mål i læreplanen skjønnlitteratur kan bidra til å nå. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i disse målene med bakgrunn i at dette er mål som elevene skal kunne ved endt skolegang, og som vil hjelpe elevene til å fungere bedre i dagliglivet etter endt skolegang. I dette kapitlet vil jeg først ta for meg målene i den generelle delen av læreplanen og deretter målene i formålsparagrafen for norskfaget for å se hvordan skjønnlitteratur kan lære elevene noe innenfor disse områdene. Til slutt vil jeg komme med en oppsummering

2.1 Mål i den generelle læreplanen

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi.³

Målene i den generelle delen av læreplanen består av overordnede mål for opplæringen og inneholder verdimeslige, kulturelle og kunnskapsmessige grunnlag for grunnskole og videregående opplæring. Disse målene er viktige fordi de er med på å forme elevene både som individer og som samfunnsborgere. Sitatet over forteller om det aller viktigste overordnede målet skolen har. I hovedsak handler dette om å forberede elevene på livets utfordringer.

³ KL06: Generell del av læreplanen: 2

2.1.1 Situasjonsmestring

Skolegangen skal altså i følge læreplanen forberede elevene på livet, og på oppgaver og situasjoner de kan havne i. Ved å lese skjønnlitteratur, som for eksempel romaner, kan elevene få oppleve andre mennesker sine liv og utfordringer. De kan få innsikt i hvordan det er å være mor, far, fattig, rik, mishandla eller undertrykt. De vil bli kjent med roller de ikke selv er i, eller som de kanskje seinere skal inn i. Dette vil lære elevene å se situasjoner fra andre enn bare sin egen side. De vil også lese om, føle med karakterene i boka og lære hvordan de kan handle i situasjoner de (enda) ikke selv har vært oppi. Med dette kan man si at elevene vil lære *situasjonsmestring*, eller i hvert fall få øvelse i situasjoner de kan havne i. Ifølge Atle Skaftun er skolen et øvingsrom for livet og arbeid med skjønnlitteratur kompatibel med slik øvelse.⁴ Elevene kan lese seg til både gode og dårlige måter å hanske med situasjoner på. De vil også lære gjennom karakterenes liv at egne handlinger kan føre til konsekvenser for andre mennesker. På denne måten vil elevene bli forberedt til å mestre utfordringer og møte livets oppgaver på en bedre måte. Om det å lese om situasjoner gir samme erfaring som selv å oppleve situasjonene, kan man derimot diskutere.

Erling Aadland har arbeidet med feltet litteraturvitenskap og har skrevet en bok som heter *Farvel til litteraturvitenskapen*, som i motsetning til tittelen er et forsvar for litteraturvitenskapen. I artikkelen "Hvorfor bry seg om litteratur" skriver han at man leser fordi litteraturen gir oss noe – handling, følelser og tanker. Han skriver også at å erfare noe i livet er forskjellig fra å erfare noe gjennom litteraturen. Som regel er det vi erfarer gjennom litteraturen voldsommere enn det vi kan erfare faktisk. Dessuten er ikke livet vårt langt nok til å erfare alt det et lesende menneske kan erfare. Livet er heller ikke dramatisk nok, rikt nok eller følelsesmessig sterkt nok til å erfare det lesning kan gi oss.⁵ Skjønnlitteratur kan altså bidra til mer enn det livet vil lære oss for de aller fleste, og vi kan pløye oss gjennom langt flere roller, hendelser og følelser enn livet vil gi oss. Selv om ikke litteraturen gir oss samme erfaring som livet, kan den gi oss langt flere.

Sylvi Penne har skrevet et verk om norsk som identitetsfag. Her tar hun opp hvordan norskfaget og tekstene kan bidra til både dannelse og utvikling av individet. Hun nevner italieneren Italo Calvinos bok *Why Read the Classics? Klassiske tekster* kjennetegnes ved at

⁴ Skaftun 2009: 17

⁵ Aadland 2012: 109

de er bøker som aldri uttømmes og som selv om elevene ikke forstår dem der og da, vil gi en opplevelse av gjenkjennelse og for forståelse senere i livet. En klassiker vil gjerne også, første gang vi leser den, gi en følelse av at dette har vi hørt om før, fordi den har vært og fortsatt er i virksomhet i kulturen. Calvino mener blant annet at det vi leser som unge, kan gi form til våre framtidige erfaringer. Selv om vi ikke husker så mye av det vi har lest, fortsetter det å virke i oss. Teksten kan gi modeller til hjelp senere i livet.⁶ Jeg mener at skjønnlitteraturens klassikere er en viktig kilde til erfaringer, særlig fordi tematikken ofte kan strekkes over tid og rom. Modellene som Calvino skriver om vil være nyttige for elevene når de møter situasjonene personlig, og gir de en bedre mulighet til å ta riktige valg og handle riktig ut i fra refleksjonene de har gjort i samhandling med en tidligere lest tekst.

2.1.2 Empati

I læreplanen står det i den generelle delen at elever skal få kompetanse innen det å ville hjelpe andre mennesker. Dette kan en oppnå ved å lære dem empati. Å ønske å hjelpe andre krever at man klarer å sette seg inn i andres følelsesliv og oppleve medfølelse. Per Thomas Andersen skriver i sin artikkel ”Hva skal vi med skjønnlitteratur i skolen?” at følelser er en grunnleggende ferdighet. ”Denne grunnleggende ferdigheten er evnen til å føle andres følelser. Hvis du ikke kan leve deg inn i hvordan andre har det, kan du verken være en god partner, en velfungerende forelder eller et gagnlig samfunnsmedlem.⁷” Dette er et poeng. Uten mennesker som har evne til empati vil det ikke være mulig med et demokratisk samfunn. Uten mennesker med evne til innlevelse i andres situasjoner vil det tolerante samfunnet falle fra hverandre. Dersom alle menneskene skulle handle bare etter egne interesser og ønsker, ville ikke samfunnet være det samme som nå. Derfor er det viktig at elevene forberedes på å leve i det norske, demokratiske samfunnet ved å bli empatiske mennesker.

I artikkelen ”Empatiske lesehester” blir det skrevet at det er vitenskapelig bevist at folk som leser skjønnlitteratur er hyggeligere, snillere, mer empatiske og kort sagt bedre mennesker. Dette kan virke for enkelt til å være sant. Men forskningen som ble utført ved Emory University i Atlanta i 2013⁸ viser at det ligger noe i dette utsagnet. Forsøkspersonene i studien ble delt inn i to grupper. Den ene fikk utdelt Robert Harris bestselger *Pompeii*.

⁶ Penne 2001: 174-175

⁷ Andersen 2011:19

⁸ Alver 2014

Etterpå ble hjerneaktiviteten til personene i begge grupper målt. Resultatene viste at når mennesker leser bøker, så aktiveres deler i hjernen som viser at personen som leser faktisk føler det samme som personene i boka. Dersom man leser om en mann som scorer et avgjørende fotballmål, vil du oppleve gleden for denne mannen. Dette vil vise på elektriske målinger av hjerneaktiviteten som lyser opp i områder som viser at vi er glade. Leseren føler faktisk det samme som karakterene i boka føler. Lignende studier har blitt gjort andre steder og viser det samme. Når man leser skjønnlitteratur, vil hjernen arbeide for å forstå karakterenes følelser. Dette vil gjøre det lettere for elevene å sette seg inn i andres situasjoner i virkeligheten og vil gjøre deg til et mer empatisk medmenneske. Lesning vil gi elevene øvelse i å føle med andre. Lesning vil også gi øvelse til å ta riktige etiske valg i det virkelige livet. Dette er viktig å ha med seg, for det finnes ikke en dag uten muligheter til å foreta valg. Å ta riktige valg krever også refleksjonsevne og denne får de også trent ved å lese.

Skjønnlitteratur gjør at man føler med andre. Men det er ikke slik at skjønnlitteratur er den eneste måten å lære empati. Dette kan man også lære i det virkelige liv, for eksempel ved å oppleve at andre føler med deg. Empati er sagt å være en sosial ferdighet som man lærer i samspill med andre mennesker. Men man kan også diskutere om empati er noe medfødt. Dessuten er det langt i fra all skjønnlitteratur som har som mål å vekke empati hos leseren. "The killers" av Ernest Hemmingway er bare ett eksempel på en novelle som ikke vekker empati. Den appellerer lite til følelser, annet enn til det komiske og satiriske. Det kan også være slik at man bare føler empati med karakterer i bøker akkurat i øyeblikket man leser om dem, men at dette forsvinner i det man lukker boka. Det er ikke sikkert at empatien setter seg fast og blir med videre i dagliglivet. Dessuten finnes det mange eksempler på mennesker som har lest mye skjønnlitteratur, men uten at de faller inn i kategorien "gode" mennesker. Enkelte av dem er noen av de mest kjente diktatorene i verden. Adolf Hitler er en av dem. Han er et bevis på at man ikke automatisk blir god av å lese litteratur. Hitler elsket Wagner. Et annet eksempel på en litteraturelsker som ikke var et godt menneske, er Mao Zedong. Han var en poesielskende leder, men likevel kjent for å være meget ufølsom når det gjaldt menneskelig lidelse. Å lese skjønnlitteratur gjør ikke med sikkerhet noen til bedre mennesker. Det å si at skjønnlitteratur gjør oss til bedre mennesker, er derfor for bastant og for godt til å være hele sannheten. Likevel vil jeg si at det er en av flere mulige veier til empatiutvikling. De eksemplene på kritikk som er nevnt, er ingen hindring for at en viss type lesing kan være en trigger til moralsk utvikling.

Noen bøker setter seg i hukommelsen og blir husket i lang tid. Disse har vi gjerne fått ekstra mye ut av. Noen verk husker vi i noen dager, sjeldnere gjør de like stort inntrykk etter mange år. Studien som ble gjort på Emory University viste at forandringen i hjernen varte også flere dager etter at boka var lest, noe som *kan* tyde på at forandringene kan være varige⁹. Med ordet *kan* betyr dette at det ikke finnes sikre bevis for dette. Men dersom man antar at det kan skje en varig endring av de verkene man virkelig husker, så vil empatien sette seg i leseren for alltid og påvirke oss i dagliglivet. Dette må en kunne anse som svært positivt. Men dersom bøker kan påvirke oss mot en måte å leve på, blir det skummelt med de som leser krim og makabre bøker. I så fall kan man tenke seg at følelsene til mordere og kriminelle også blir overført til oss, slik som empatien, og påvirker hvordan vi er som personer. Mange tror at vold i tv-spill påvirker ungdom til å utføre vold mot andre, så hvorfor skal ikke skjønnlitteratur kunne påvirke på samme måte? Som nevnt virker teoriene om at skjønnlitteratur vil føre til bedre mennesker for gode til å være sanne. Likevel tror jeg at de riktige bøkene og tekstene vil være en mulig vei til å føle empati. Og i noen tilfeller, gjerne etter mange erfaringer, vil empatien feste seg. Empati er ofte en mer eller mindre forventet respons hos leseren og *kan* gjøre at vi tenker annerledes, selv om det ikke nødvendigvis alltid er slik.

Den amerikanske litteraturprofessoren og kritikeren Harold Bloom er kjent for å ha forsvart romantisk poesi fra 1700-tallet i en tid da denne var lav i kurs. Han har også kjempet for et estetisk syn på litteratur, i stedet for en ideologisk form for litteraturkritikk. Han skriver i boka *How to read and why?* at:

The pleasure of reading indeed are selfish rather than social. You can not directly improve anyone else's life by reading better or more deeply. I remain skeptical of the traditional social hope that care for others may be stimulated by the growth of individual imagination, and I am wary of any arguments whatsoever that connect the pleasures of solitary reading to the public good.¹⁰

Bloom er skeptisk til at lesing kan føre til noe godt for hele samfunnet og legger vekt på at lesing er noe en gjør av egoistiske grunner. Lesing er noe man gjør alene og for ens egen del. En kan ikke lese for å bedre andre enn ens eget liv. Derfor er Bloom forsiktig med å tro på argumenter som sier at lesing og individuell imaginasjon kan være til alles beste. Dette kan

⁹ Ryan 2014

¹⁰ Bloom 2000: 22

man trekke inn i diskusjonen om lesing vil bidra til et demokratisk samfunn eller ikke. En kan i følge Blooms tanker ikke lese og tro at dette vil påvirke andre menneskers liv, og derfor heller ikke gå ut i fra at et belest folk vil føre til et demokratisk samfunn. Jeg er enig med Bloom i at lesing er en egoistisk prosess, men jeg tror at lesing kan bidra til å gjøre et menneske mer empatisk og at dette vil gagne hele samfunnet (dersom alle leser, selvsagt). Jeg er uenig med det Bloom skriver om at lesing ikke kan føre til omtanke for andre og være til felleskapets beste. Selv om grunnene til å lese er egoistiske og lesing som prosess ikke kan hjelpe andre enn en selv, kan tekstene og innholdet påvirke hvordan en selv tenker og handler. Dersom de rette tekstene blir undervist i skolen, vil det kunne gi de fleste elever en øvelse i empati. Det kunne også være en mulig vei til at elevene vokser opp til å bli empatiske medborgere i samfunnet og bidrar til demokratisk samfunnsutvikling. Som Per Thomas Andersen sier, er det ikke mulig å være verken en god partner, forelder eller et godt medmenneske uten evne til empati. Jeg er enig med Andersen når han skriver dette. Empati fører ikke til demokrati, men empatiske mennesker gjør at demokratiet kan fortsette å leve. Derfor mener jeg at de riktige tekstene vil kunne hjelpe til med å bevare demokratiet og gi et godt samfunn. Hva er så de rette tekstene å lese for å vekke empati?

Hva er empatiske tekster?

Suzanne Keen er professor i engelsk og har tatt for seg empati i romaner. Her har hun brukt tidligere forskning og teori, i tillegg til å ha samlet empiri fra lesere, for å finne ut av blant annet hvordan lesere blir vekket til empati av romaner, og hva empatien fører til. Keen har et syn som sier at empatiske lesning ikke nødvendigvis fører til sosialt gode i samfunnet.¹¹ Keen skriver at lesning har en effekt på oss. For eksempel viser hun til eksempler der leserne har laget matretter, blitt mindre sjenerte og kjøpt produkter som effekt av noe de har lest.¹² Hun skriver at forskere har vært opptatt av hva godt som kan komme ut av litteratur, heller enn hva som kan være skadelig eller dårlig. Når det kommer til om empatien som blir vekket ved romanlesning blir overført til dagliglivet, mener Keen følgende: "While I do not think that novels have a primarily negative influence on readers, I observe that their impact is considerably more unruly than advocates of narrative ethics would lead us to believe."¹³ I følge Keen kan man altså ikke gå ut i fra at bøker vil føre med seg noe positivt, slik som forskerne har gått ut i fra at de ville finne i eksperimentene sine.

¹¹ Keen 2007: 65

¹² Keen 2007: 66-67

¹³ Keen 2007: 68

Videre peker Suzanne Keen på hva som gjør at en tekst vekker empati. Noen av punktene er at karakteren må ha et navn, det må være en gjenkjennbar situasjon, og karakteren må ha minst en lav grad av implisitte følelser for at empati skal være mulig. I tillegg er informasjon som art, rase, alder, kjønn og andre aspekter av en persons liv noe som inviterer empatien til å komme. Det som er overraskende med funnene på dette forskningsområdet, er at de aller fleste leserne omtaler empati som negative følelser, nemlig at de føler med karakteren i triste eller frustrerende situasjoner. Det blir sagt lite om det å relatere til glade følelser. Et annet overraskende funn er at den generelle oppfatningen av at empati lettest oppstår når vi identifiserer oss med personene i verket, viste seg å ikke stemme. Man trenger ikke nødvendigvis å være veldig lik karakteren man leser om for å få en sterk empatifølelse. Man trenger heller ikke å ha opplevd situasjonen selv for å kunne relatere. Et godt poeng når det gjelder dette, er et sitat fra det ene funnet hennes: "Isn't the point of empathy to find it in ourselves to feel for others what we wouldn't ordinarily identify with?"¹⁴ Empati handler langt i fra om å bare føle det en selv også har følt. Den handler også om *å tilegne seg følelser som du ikke selv sitter inne med*. For å utvikle empatien til elever trenger en derfor ikke velge tekster der situasjonene og følelsene rundt dem, er kjente. Det vil være like nyttig, eller enda mer nyttig, å vise elevene ukjente følelser og reaksjoner på hendelser.

Noe av det leserne Keen har intervjuet kom fram til, var at de følte sterkt og ofte med mennesker som ble undertrykt, opplevde urettferdighet eller var offer for andre fæle hendelser. Dette skjedde til tross for at personene som leste ikke selv hadde opplevd noe lignende.¹⁵ Slike tekster er derfor viktige dersom man skal lære elever å føle med andre mennesker. Mindre viktig er det ut fra forskningen som er gjort, at tekstene handler om mennesker på elevenes alder og i deres livssituasjon. Noe annet man må tenke på i tilknytning til hvilke tekster man skal velge til elever dersom de skal vekke empati, er at det er fort gjort å prøve å få elevene til å oppnå en delt tolkning mellom lærer og elever. Det er ofte lite rom for individuelle oppfatninger og disse blir av og til hysjet ned.¹⁶ Ofte er det forfatterens intensjon om for eksempel hva som skal vekke empati som blir diskutert. I virkeligheten kan derimot elevene føle empati med ulike personer og av ulike grunner. Dette vil det være veldig interessant å få fram i lyset.

¹⁴ Keen 2007: 74

¹⁵ Keen 2007: 70

¹⁶ Keen 2007: 78

2.1.3 Kultur

Å lære om andre kulturer er også et overordnet mål i den generelle læreplanen. Dette kommer inn under Kulturarv og identitet:

Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklige og kulturelle minoriteter. Utdanningen må derfor formidle kunnskap om andre kulturer og de muligheter til berikelse som minoritetsgrupper og nordmenn med annen kulturell bakgrunn gir.¹⁷

Samfunnet i dag blir mer og mer multikulturelt og det er en del av skolens oppgave å lære de ulike gruppene om hverandre slik at de kan forstå hverandre og leve sammen i demokratiet. Når det gjelder kultur og skjønnlitteratur, så tillater bøkene å la deg reise til kulturer og besøke mennesker man kanskje ellers ikke hadde møtt. I løpet av sekunder kan man være i travle indiske gater eller i et kvinneundertrykkende samfunn. Man møter menneskene og følelsene av å leve med ulike problemer, leve i krigsområder, leve med sykdommer, leve under dårlige kår. Selv om bøkene er delvis eller helt skjønnlitterære, kan elevene lære mye. De lærer om følelsene, samfunnene, urettferdigheter, tradisjoner og religioner som er nye for dem. De får innsikt og får reflektere over likhetene og kontrastene mellom ulike mennesker og ulike kulturer. De kan forhåpentligvis også lære noe om menneskeverd og verdier.

Å lære om kulturer kan man selvsagt også gjøre gjennom en historisk saktekst. Forskjellen ligger i at da lærer man bare fakta som hendelser og årstall, mens man med en skjønnlitterær tekst også lærer *hvordan menneskene opplevde hendelsene og hvordan de følte seg*. Dette gir en form for *levende kunnskap* i forhold til fakta i en saktekst. En slik innsikt er viktig for den fulle forståelsen av en kultur og av historien, fordi den vil vekke følelser hos leseren og gjøre et dypere inntrykk og kanskje vekke empati eller ekstra interesse for det man har lest. Riktignok er ikke alltid slike fiktive historiske fortellinger like korrekte som de historiske. I noen tilfeller kan det nok være lurt å lese historiske fagtekster i tillegg.

¹⁷ KL 06: Generell læreplan:4

2.1.4 Holdninger og verdier

I den generelle delen av læreplanen kommer det fram at elever skal læres opp i kristne og humanistiske verdier. Skolen skal lære elevene om viktige verdier, som likestilling mellom kjønn, solidaritet og at alle mennesker er like mye verdt.¹⁸ Dette kan gjøres ved å lese tekster der for eksempel urettferdighet og rasisme blir praktisert. Man kan foreta klassesdiskusjoner i etterkant av lesinga, gjerne av etisk art, og vekke refleksjons- og diskusjonsevnen til elevene. Ved å lese om ulike kulturer og mennesker vil man etter hvert sitte inne med kunnskapen som trengs for å reflektere rundt eget og andres liv. Ved lesing oppnås innsikt som kan føre til at man enten får holdninger til noe man ikke tidligere visste om, eller at man oppnår en endring i holdninger man hadde fra før. Dette skal jeg komme tilbake til under elevintervjuene (4.2.7 –kultur og holdninger). Ved å føle med karakterene utvikles empati og vilje til å hjelpe andre, og dermed bidrar dette til at elevene kan bli moralske mennesker som ønsker å gjøre det som er rett.

2.1 5 Glede og fantasi

Opplæringen må gi rom for elevenes skapende trang, og samtidig vekke deres glede ved andres ytelser. Gjennom bilde og form, tone og ord, må de stimuleres til å utfolde fantasi og oppleve kunst.¹⁹

Eleven skal få både lese- og skriveglede. De skal fryde seg over andres arbeid ved å lese og sitt eget arbeid ved å skrive. Når man leser en god skjønnlitterær tekst som faller i smak og vekker interesse, sitter man igjen med en god følelse, gjerne en følelse av glede. Det positive med glede er at den har lett for å smitte. Gleden kan smitte over og gjøre at man leser mer av annet enn skjønnlitteratur og at man får mer glede ved å lese andre tekster. En av grunnene til at dette skjer, er kanskje fordi man får øvelse i å tolke og kritisere. Denne erfaringen kan brukes i andre tekster også.

Ifølge den innflytelsesrike forfatteren og litteraturkritikeren Samuel Johnson har tekstene et overordnet mål: ”The only end of writing is to enable the readers to better enjoy life, or better to endure it”²⁰. Her betyr ”end” et mål. Målet for å skrive er for å få leseren til å bli glad eller å hjelpe leseren til å takle livet på en bedre måte. I tillegg til å forberede leseren til å takle livets utfordringer, kan forfatteren ha som mål å skape glede med teksten. Dersom glede er

¹⁸ KL 06: Generell læreplan: 3

¹⁹ KL 06: Generell læreplan: 2

²⁰ Sitat fra Compagnon, Antoine 2011: 64

selve målet, er det ikke rart at glede er en sentral grunn for at mange velger å lese skjønnlitteratur, særlig på fritiden. Men glede kan man også få av skjønnlitteraturen i skolen. Skoler har ofte et mål om å få elevene til å lese mer skjønnlitteratur og reklamerer for ulike tekster de håper og tror kan fenge elevene. En god bok kan løfte en dårlig dag og gi underholdning, latter og smil.

Fantasiutfoldelse er et mål i den generelle læreplanen. Eleven skal oppleve kunst, erkjennelse og opplevelser. Men hva er kunst? Kunst kan i dag tilsynelatende være hva som helst. Men dersom jeg definerer kunst som noe estetisk med en vilje til å uttrykke noe og skape opplevelser, kan skjønnlitteratur definitivt kalles kunst. Skjønnlitteraturen kan ha en estetisk verdi for den som leser og den kan vekke fantasien hos leseren. Med en roman eller et utdrag kan man reise til andre verdener, møte karakterer som ikke finnes, forestille seg hvordan verdenen og menneskene ser ut. Fantasien jobber aktivt med å male bilder av hvordan det man leser ser ut. Dette gir øvelse i fantasiutfoldelse.

Når man leser, får man en opplevelse og mange opplever glede ved det. Men det kan diskuteres om ikke lesegleden kan bli kvalt dersom man tar skjønnlitteraturen inn i skolen og analyserer den i hjel. Førsteamanuensis Leif Johan Larsen har skrevet en artikkel, "Identitet, dannelse og kommunikasjon", som handler om læreplanen og skolens oppgaver i tilknytning til disse emnene. Han refererer til Hans Hauge, som sier at: "I samme øyeblikk litteratur er et skolefag, udelukkes opplevelsen. [...] Man kan ikke forlange opplevelse kl. 9 mandag morgen i et klasseværelse." Larsen mener at det er en viss sannhet i dette, men at de fleste lærere nok har erfart at litterære opplevelser er mulig uten stearinlys, selv om ikke alle tekster vil gi alle elever de store opplevelsene eller gledene.²¹ Jan Kjærstad er en annen som har diskutert at gode leseropplevelser er for sjeldne i skolen. Han sier at det som smaker av pensum, ofte i utgangspunktet blir forbundet med ulyst. Noe av grunnen til dette er at analysekravene i skolen kan drepe litteraturinteressen. Kjærstad har ingen konkret løsning på problemet, bortsett fra at skolen må åpne for ordløs innsikt, og at lærere må tørre å anbefale bøker selv om man ikke kan forklare hvorfor de er verdifulle. Analyse er viktig, men det må også gå an å arbeide med tekster på annen måte.²² Jeg mener at man garantert kan få opplevelser ved å lese skjønnlitteratur i skolen, kanskje særlig fordi man gjerne får veiledning til å forstå tekstenes dypere meninger. Disse dyptliggende meningene hadde nok ikke de fleste elevene

²¹ Larsen 2005: 100

²² Skaftun 2009: 24

tenkt over dersom de bare leste for underholdningen sin del. Men for å få elevene motiverte nok til å arbeide med teksten og søke dypere meninger og leseropplevelser, er det viktig å velge tekster som vil fenge de fleste. Like viktig blir måten man arbeider med teksten på. Klassediskusjoner er en god måte å få flere elever motivert og på banen i analysearbeidet.

Fantasi handler ikke bare om å se for seg utenomjordiske verdener eller karakterer. Fantasi og forestillingsevne trenger man også på andre områder. Fantasi har overføringsverdi som kan brukes på annet enn å lage mentale bilder fra tekster. For eksempel er det viktig med imaginasjonsevne for å kunne se verden fra en annen synsvinkel enn sin egen, ifølge Per Thomas Andersen. Han mener at det trengs trening for å mestre dette og at litteratur og film er kompatible for treningen av imaginasjonsevnen.²³ Noen ganger føler man med personene man blir kjent med i bøkene, blir sinte sammen med dem, gleder oss sammen med dem og forstår verden gjennom dem. Man kan også ende opp med å bli rasende på dem for at de mener og lever på en måte leseren selv ikke synes er passende. Uansett reaksjon forestiller vi oss den verden og de situasjonene vi leser om og gjør oss opp meninger om dem.

2.2 Formål med norskfaget

Under formålsparagrafen for norskfaget står det: ”Norsk er et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, dannelse og identitetsutvikling²⁴”. Jeg har allerede gått inn på at skjønnlitteratur kan lære elevene om kultur. Men hva kan elevene lære om dannelse og identitetsutvikling? La oss se på det ene først: dannelse.

2.2.1 Dannelse og norsk kulturarv

Dannelsesbegrepet er et komplisert begrep som har endret seg over tid. Laila Aase skriver at det på 1700-tallet handlet om å lære menneskene klassisk kultur og latin. På 1800-tallet ble det lagt mer vekt på allmenndannelse og å utvide kunnskaper og åndsevner. Særlig var det viktig med språkundervisning, nasjonal identitet og praktisk nytteverdi.²⁵ Aase skriver at på 1800-tallet ble det stilt spørsmål om lesning kan være skadelig for de unge. Hun refererer til rektor Holmboe i Bergen. Han skriver at dette handlet om at det fantes god og dårlig litteratur å undervise i. Den gode litteraturen var tekster som var viktige og dannende. Disse ble

²³ Andersen, 2011: 22

²⁴ KL06: Formål for norskfaget

²⁵ Aase 2002

kjennetegnet ved å ha en tydelig, ren og sunn moral som var dannende for både hjerte og ånd. De gode bøkene måtte også være tilpasset elevenes modenhetsnivå og forståelseevne. For skolen er det et mål å lede elevene til de gode tekstene og unngå de dårlige, som kjennetegnes ved å mangle mulighet for dannelse, skade hukommelsen og har ideer som ikke fordøyes.²⁶ Selv om dette er gamle tanker, vil jeg si at det fortsatt vil være viktig for læreren å velge de rette tekstene for å oppnå dannelsesmålet i læreplanen. Tekster med tydelig moral kan være viktig for å lære elevene om etikk, og hjelpe dem til å ta riktige valg på egenhånd. At tekstene er tilpasset elevenes nivå er også fortsatt like aktuelt. For vanskelige tekster gjør at elevene gir opp og kobler ut. For lette tekster gir for få utfordringer. Dersom teksten stikker for mye i den ene eller den andre retningen, vil lite av teksten verken fenge eller nå inn til elevene. Rektor Holmboe mente også at man ved å gi de gode tekstene til elevene kunne: ”danne og lutre deres Smag, rense deres Sprog, både i skriftlig og i mundtlig Udtryk, hæve deres ungdommelige Aand og forædle deres Hjerte.” Å bestemme elevenes smak i litteratur mener jeg ikke er så viktig. Min mening er at elevene skal lese ulike tekster og sjangre og selv gjøre seg opp en mening over hvilke tekster og sjangre de liker og ikke. Å rense språket er greit også i dag, særlig dersom det tolkes mot rettskrivning og gode formuleringer. Å lese litteratur vil kunne føre til bedring på dette området på flere måter, som vi skal se i kapittel 2.2.3. Å heve deres ungdommelige ånd og gjøre hjertet rent høres veldig ”pent” ut, men det er viktig at elevene lærer å bli gode medmennesker og utvikler seg til å bli modnere og klokere.

Norsk kulturarv

Fra det øyeblikket Norge ble et eget land skulle man bygge Norge med norske tekster, kulturuttrykk og det norske språket. Slik er det ikke lenger. Men er kulturarv fortsatt noe man bør lære? Hvor langt tilbake finner vi kulturarven vår? Hva skal regnes som kulturarven vår? Det er mange spørsmål å stille, men det står i hvert fall i læreplanen at man skal lære om kulturarven. Hva kulturarven er, nevnes ikke. Skal man fortsatt lese de gamle klassikerne og de urnorske tekstene som skulle bygge opp Norges identitet? Dette er nå opp til lærerne.

I dag har vi ikke behov for å bygge og holde oppe Norge ved hjelp av gammel kunst og gamle tekster. Norge har nå et godt utvikla eget språk, og vi er et land med erfaring i å stå på egne bein. Likevel kan tekstene fortsatt ha nytteverdi. Tekster endrer betydning og mening etter hvert som verden rundt og forståelsesrammene for teksten endrer seg. En tekst vil kunne

²⁶ Aase 2002: 94

bli tolket annerledes og forstått annerledes ut fra når og i hvilken kontekst den leses. Dette avhenger selvsagt også av hvem leseren er. Kanskje er ikke det typisk norske, som fjellene, fjordene og eventyrene, like viktig i tekstene fra nasjonalromantikken lenger. Kanskje kan de nå tolkes på nye måter og fremdeles ha innhold som er relevant. Men det er også mulig at elevene også/heller bør lese samtidstekster fordi disse føles som mer relevante og fordi de vil utgjøre kulturarven om noen år.

Ifølge Laila Aase er dannelse ikke bare noe vi gjør, men en identitetskonstruksjon og personlig utvikling. Samtidig er det også opplæring i kulturforståelse. Men hvem skal ha makt til å bestemme hva som er de viktige kulturelle verdiene i et samfunn? spør hun.²⁷ Er det tradisjonen som skal bestemme dette? Da skal vi ikke slutte å lese de gamle klassikerne. Er det snakk om nasjonalfølelse? I så fall skal vi passe på å lese norske verk. Eller ligger de viktigste kulturelle verdiene i dagens samfunn i nyere samtidstekster? Å stille slike spørsmål vil være fruktbart for den enkelte lærer når han/hun velger ut tekster til sin undervisning, spesielt dersom læreren ønsker å rettferdiggjøre valgene.

Noen vil si at dannelse handler om en måte å tenke på. Judith Langer er en av de som mener dette. Hun har gjort studier på litteraturarbeid og hvordan arbeidet kan brukes for ulike typer utvikling hos elever. Langer ønsker å fremme en open-mindedness hos elevene med litteraturlæring. Da er ikke tekstutvalget så viktig. Mens vi leser, bygger vi opp forestillingsverdener for å skape sammenheng og mening. Studiene til Judith Langer viser at litteraturarbeid kan brukes for å intensivere sosial, kritisk, personlig og kognitiv utvikling. Hun mener at litteraturen utvikler oss til bedre mennesker og får oss til å definere og redefinere hvem vi er, hvem vi vil være og hvordan verden kan være.²⁸ Dannelse er i følge dette mer enn å være høflig, ha kompetanse i språk eller litteratur eller ha gode kulturkunnskaper. Dette stiller jeg meg bak. I tillegg mener jeg at dannelse handler om allmenndannelse. I dette begrepet legger jeg kunnskaper om seg selv, andre mennesker og samfunnet, som er viktig for å fungere og bidra i samfunnet vi lever i.

Dannelse er ikke like mye vektlagt i læreplanen nå som før, og som nevnt er dannelse heller ikke kjennetegnet med det samme som tidligere. Likevel vil nok dannelse være en stor del av det man kaller den "skjulte læreplanen". Dette er prinsipper som vil virke styrende inn på

²⁷ Aase, 2005:44

²⁸ Langer, 1995:5

undervisning og former for pedagogikk og disiplin, uten å være nedfelt i noen plan.

Allmenndannelse er dessuten representert i den generelle læreplanen, noe som viser at det er viktig for alle skoletrinn. I Kunnskapsløftet kjennetegnes allmenndannelse med dette:

- konkret kunnskap om menneske, samfunn og natur som kan gi overblikk og perspektiv
- kyndighet og modenhet for å møte livet - praktisk, sosialt og personlig;
- egenskaper og verdier som letter samvirket mellom mennesker og gjør det rikt og spennende for dem å leve sammen²⁹

Kort sagt: God allmenndannelse viser hvordan utviklingen av ferdigheter, innsikt og viten er noe av det mest fantastiske mennesker har lært å gjøre sammen - historisk og globalt. Den styrker evner og holdninger som gir samfunnet rikere vekstmuligheter i framtiden.³⁰

Vi kan tenke oss at skjønnlitteraturen kan gi oss en rekke konkrete kunnskaper om mennesker og samfunn. Den kan fortelle oss hvordan vi tenker og hvorfor vi oppfører oss som vi gjør. Den kan også lære oss om hvorfor mennesker er ulike og på hvilken måte mennesker uansett kultur er like. Som vi har sett kan også skjønnlitteraturen forberede oss på situasjoner i livet, og lære oss om holdninger og verdier. De tre punktene over er derfor godt representert innenfor skjønnlitteraturen og kan bidra til allmenndannelse for elevene. Den internasjonale litteraturverdenen binder mennesker sammen på tvers av landegrenser og kontinenter, og gir oss kunnskap og innsikt i andre folkeslag. Skjønnlitteraturen kan være med på å gjøre oss dannede og forstå det mennesker har gjort sammen, historisk og globalt, som sitatet over sier.

Jon Smidt har tatt for seg dannelsesaspektet i skolen med utgangspunkt i litteratur gjennom tida. Han peker på at i nyere tid handler de skjønnlitterære tekstene om å vise elevene ytringer om verden som elevene kan gå i dialog med. De tilbyr måter å forstå verden på – ”tenkemåter, uttrykksmåter og forståelsesformer”. Elevene møter disse ytringene og undersøker og prøver dem ut. Dette handler ikke om bare den enkelte lezers oppfatning av teksten, selv om denne er viktig. Dette handler like mye om at tekster kan tolkes ulikt, og gir et annet syn på verden med en annen tids erfaringer og innsikt. Dessuten handler det om at mening skapes sammen med andre i et sosialt rom, som i skoleklassen.³¹ Dannelse handler ikke lenger like mye om hva som er rett og galt i teksttolkning, men om ulike synspunkt fra ulike mennesker og til forskjellige tider. Å bli dannet henger tett sammen med en velutvikla identitet, som vi har sett at Laila Aase skriver. Hvordan vi tenker og endrer måten å tenke på,

²⁹ KL06: Generell læreplan: 14

³⁰ KL06: Generell læreplan: 16

³¹ Smidt 2005: 47

vil føre til dannelse. La oss se litt nærmere på hvordan skjønnlitteraturen kan bidra til identitetsutvikling hos elever.

2.2.2 Identitetsutvikling

Allerede i 1987 ble det antydnet at norsk var et identitetsfag. Og fortsatt er dette nedfelt i læreplanen KL06. Identitet er et problematisk og mangetydig begrep, og ved å bruke identitetsutvikling i læreplanen oppstår det fare for en tolkning om at lærere skal opptre som hobbypsykologer i klasserommet. Leif Johan Larsen skriver om sosiologen Zygmunt Baumann, som har brukt tid på å forklare hvorfor identitet er så viktig. Både tidligere og i dag har identitet representert et stort problem for menneskene og handler om å komme seg ut av en usikkerhet. Identitetsbegrepet er noe paradoksalt slik det brukes i dag.³²

På den ene siden er identitet noe temmelig konstant og uforanderlig i vårt indre. De fleste vil si at vi er den samme personen gjennom hele livet. De fleste vil også være enige i at vi likevel endrer oss. På den andre siden heter det at vi har mange identiteter som ikke henger sammen. Disse er i endring hele livet. Disse kan man selv velge å endre på. Dersom man blir lei av å ha en spesiell klesstil eller en spesiell religion, kan vi bytte dette som vi ønsker. Identitetsutviklingen vår inngår som en del av en dannelsesprosess. Barnet lærer etter hvert at det finnes andre mennesker som også har tanker og følelser. Man lærer å desentrere og se andres perspektiver.³³

I formålparagrafen står det at norskfaget skal utvikle elevenes identitet. Sylvi Penne skriver at alle mennesker har et eksistensielt behov for å skape mening og sammenheng. Narrative fortellinger spiller en vesentlig rolle her:

Våre liv ligner en fortelling. [...] Vi ordner vår hverdag som en fortelling med begynnelse, midte og slutt. På samme måte formidler vi våre erfaringer. Derfor er det både logisk og naturlig at fortellingen har en magnetisk kraft i alle kulturer[...] De narrative formene er helt sentrale for hvordan vi forstår verden, for hvem vi er, og hvordan vi framstiller oss selv.³⁴

Skjønnlitteraturen, som livet, er full av narrative fortellinger, og kan derfor være viktig for utviklingen av individet. Identiteten vår handler om hvem vi selv tror vi er, vil være og

³² Larsen 2005: 89

³³ Larsen 2005: 89-91

³⁴ Penne 2001: 90

hvordan vi velger å se på verden. Skjønnlitteraturen kan endre vårt syn, våre verdier og tanker om verdenen vi lever i med å fortelle historier om mennesker, følelser og hendelser. Med dette kan litteraturen være med på å endre den vi er og hvordan vi tenker og utvikle elevene til å bli voksne, kritiske, tenkende mennesker med egne holdninger og verdier.

Harold Bloom skriver i boka *How to read and why?*, at man leser for og i vår egen interesse.³⁵ Han oppsummerer Francis Bacon, Samuel Johnson og Ralph Waldo Emerson sine syn på hvorfor man skal lese og konkluderer med at det er: ”in order to strengthen the self, and to learn its authentic interests.”³⁶ Dette mener Bloom er den viktigste og reneste grunnen til å lese. Man bør lese litteratur hovedsakelig for å finne og styrke seg selv/identiteten sin. For å oppnå slik styrking av identiteten, bør en lese det som i følge Bloom gir ”difficult pleasure”. Dette tolker jeg som litteratur som utfordrer samtidig som den underholder leseren.

Ut i fra Harold Bloom sine meninger om lesing kan man tenke seg at elever bør få lese verk som utfordrer dem, finner glede i og som er av interesse. Dette vil føre til at identiteten deres styrkes. Særlig tror jeg dette vil skje dersom elevene får øvelse i ikke bare å lese for underholdning og ta alt for gitt, men leser med kritiske øyne og veier det som står skrevet opp mot sannhet og virkelighet.

2.2.3 Språkkompetanse

Når man leser skjønnlitteratur, vil språkkompetansen øke. Den øker uansett hva man leser, enten det er tegneserier eller tekst i dataspill. Som med idrett er øvelse viktig for å bli flink til å lese og skrive. I lesekompetanse spiller for eksempel avkoding og forståelse en viktig rolle for både lesehastigheten og forståelsen. Når man leser hyppig og mye, øker møtet med nye ord, noe som fører til økt ordforråd. Når man har lest ord flere ganger, gjenkjenner man dem raskere og dette fører til økt lesehastighet. I tillegg blir man bedre til å formulere setninger og tekster av å lese. Man blir da også bedre til å skrive både rett og variert, fordi man har sett så mange eksempler på hvordan man *skal* skrive og hvordan man *kan* skrive. Språkkompetanse er et overordna mål i skolen. Det er noe av det viktigste man lærer og som man tar med seg inn i voksenlivet. Lesing og skriving er også sentralt plassert i læreplanene for alle fag som grunnleggende ferdigheter. Det er ikke overraskende at lesing som grunnleggende ferdighet

³⁵ Bloom 2000: 21

³⁶ Bloom 2000: 23

har fått en så stor og viktig plass i læreplanen. Man må beherske å lese for å tilegne seg kunnskap i alle fag. Dessuten er det et faktum at uansett hvilket yrke man seinere skulle velge, så trenger man å kunne lese og skrive til en viss grad. I samfunnet i dag er lesing uunnværlig for å kunne fungere på en god måte i samfunnet. Vi leser hele dagen uten at vi tenker over det. En sjåfør må kunne lese seg opp til teoriprøven og han må kunne lese skilter i trafikken. En butikkmedarbeider må kunne lese på varebeskrivelsene og reglene for arbeidsplassen som henger på ulike vegger i bygget. En rørlegger må kunne lese hvor han skal jobbe og hva han skal gjøre på en adresse. For å finne adressen må han kunne lese gateskilt. Han må også kunne lese bruksanvisninger og hvilke forsiktighetsregler han må følge ved bruk av ulike kjemikalier. Som nevnt i innledningen stiller mange yrkesfagelever spørsmål om hvorfor de må lese ulike skjønnlitterære sjangre og tekster. Språkkompetansen man oppnår ved å lese skjønnlitteratur er en god grunn til at alle elever bør lese disse tekstene i skolen. Alle yrker og alle mennesker i samfunnet trenger en viss lesekompetanse for å fungere optimalt. Derfor er lesing og utviklingen av lesekompetansen et viktig mål. Skjønnlitteraturen kan være et viktig hjelpemiddel for å nå dette målet.

2.3 Oppsummering

”Skjønnlitteratur framstår primært som en kilde til personlig opplevelse og nytelse.”³⁷

Utsagnet er ikke feil. Dette er grunnen til at de fleste leser skjønnlitteratur, i hvert fall på fritida. Denne uttalelsen viser hvordan Atle Skaftun mener at Kunnskapsløftet framstiller skjønnlitteraturen i skolen. Dette er en reduserende tilnærming til skjønnlitteraturen, mener han. Dette er jeg enig i. Skjønnlitteraturen er til mer enn bare å glede og gi personlige opplevelser. Det har vi allerede sett. Den kan også lære oss mye forskjellig om livet, verdier og om oss selv. Likevel er det sakprosa tekstene læreplanen anbefaler å bruke for å øve opp kritisk bevissthet.

Atle Skaftun framhever at skjønnlitteraturen skaper verdener. Disse verdenene må leseren forholde seg til. Skolen er et øvingsrom for livet og skjønnlitteraturen kan lære oss noe om verden: ”Innholdsmessig rommer skjønnlitterære tekster komprimert erfaring fra livet og perspektiver på tema og fenomener som kan være viktige, aktuelle og akutte for samfunn og individ på et eller annet tidspunkt i livet.”³⁸ Med dette poenget oppsummerer og viser

³⁷ Skaftun 2009: 16

³⁸ Skaftun 2009: 17

Skaftun oss at skjønnlitteraturen er en kunnskapsbank. Skjønnlitteraturen lærer oss mye, selv om den ikke alltid inneholder håndfaste fakta om verden vi lever i.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for empirien, drøfte metoden som er valgt, samt diskutere styrker og svakheter med denne. Det empiriske grunnlaget består av intervju med seks elever ved en videregående skole i stavangerområdet.

3.1 Planlegging

Problemstillingen har jeg fram til nå forsøkt å besvare ved å bruke teori. Men i tillegg til en teoridel ønsket jeg et ekstra aspekt til oppgaven. For å få svar på hva elevene i videregående skole lærer av å lese skjønnlitteratur, fant jeg ut at det vil være mest nyttig å gå direkte til kilden – elevene. Ved å bruke intervju ønsket jeg å finne ut hvilke holdninger elevene har til skjønnlitteratur, både eldre og nyere. Jeg ønsket også å høre hva elevene mener at de lærer av å lese ulike tekster, og hvordan de ønsker å jobbe med tekstene for å få mest mulig utbytte av dem. Jeg mener at et semi-strukturert intervju vil være det beste for å hente informasjonen jeg trenger. Steinar Kvale og Svend Brinkmann har skrevet boka *InterView* som handler om kvalitative intervjuer i praksis. Her skriver de at:

Samtalen er en grundleggende form for menneskelig samspill. Mennesker taler med hinanden; de interagerer, stiller spørsmål og besvarer spørsmål. Gennem samtaler lærer vi folk at kende, får noget at vide om deres oplevelser, følelser, holdninger og den verden, de lever i.³⁹

Samtalen med elevene vil på denne måten være en god måte å finne ut hvilke holdninger de har til skjønnlitteraturen i skolen og hva de mener den har av personlig nytteverdi. Et forskningsintervju er en samtale som har en struktur og et formål. Dette er en god metode når en ønsker å forstå temaer i den opplevde dagligverden ut fra intervjupersonenes egne perspektiver.⁴⁰ Intervju er en metode som gir kvalitative svar på spørsmålene som stilles. Et *semi-strukturert* intervju fanger opp det som blir tatt opp i samtalen slik at intervjuet holder seg relevant. Spørsmålene er laget på forhånd, men likevel har forsker mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål der det virker å være mer å hente. Å ha muligheten til å omformulere spørsmål og stille oppfølgingsspørsmål vil være av stor nytte dersom elevene ikke forstår spørsmålene eller ikke utdyper svarene sine i stor nok grad. Siden intervjuet vil gå i dybden, valgte jeg ut seks elever til undersøkelsen. Selv om seks elever er langt fra mange nok til å slå fast noen generaliserbare tanker, mener jeg likevel at seks elever vil kunne gi interessante,

³⁹ Kvale og Brinkmann 2009: 15

⁴⁰ Kvale og Brinkmann 2009: 41

varierte og nyttige svar på problemstillingen. Seks elever er også passelig med tanke på oppgavens omfang.

3.2 Skolen og elevene

Til intervjuene har jeg valgt elever på studiespesialiserende studieretning. Disse har dermed mye norskundervisning. Klassen som er utvalgt til prosjektet går i andre klasse. Dette året har de vært gjennom mange ulike typer skjønnlitterære tekster i ulike sjangre og fra ulike tidsepoker. Dette gjør at elevene har kjennskap til et stort utvalg tekster. Klassen ble valgt av kontaktpersonen min ved skolen. I følge henne er dette en svært oppegående andreklasser, noe som gjør at jeg håper på å få grundige og gjennomtenkte svar på spørsmålene.

Skolen holdes hemmelig på grunn av personvernet, og elevene vil bli anonymisert av samme grunn. Det vil heller ikke bli spurt om noe som kan gjøre at elevene gjenkjennes, verken direkte eller indirekte. Dette gjør at intervjuet ikke er meldepliktig til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Stemme og dialekt kunne ha ført til gjenkjennelse, men lydopptaket vil bare bli behandlet av meg og vil bli transkribert og slettet i etterkant, slik at også disse faktorene forsvinner. Siden elevene ikke er voksne, oppsto spørsmålet om samtykke fra foresatte. Dette ble undersøkt og svaret ble at barn over 15 år kan samtykke selv. Særlig gjelder dette siden det ikke er snakk om sensitive personopplysninger.

Med tanke på de innsamlede dataene, bør det nevnes at elevene går på en ”god” skole. Det er å anta at de aller fleste elevene er fra hjem der det er mengder av bøker i bokhyllene. Alle elevene sier at de liker å lese, noe som nok vil påvirke svarene til elevene gjennom hele intervjuet.

3.3 Utvalg av informanter til intervju

At jeg valgte elever som informanter var fordi de er det som kalles *typiske* for fenomenene som skal studeres^{41,42}. Det er elevene som best vet hvilke erfaringer og kunnskap de har fått

⁴¹ Tove Thagaard er professor emerita ved Universitetet i Oslo, og har lenge forelest om kvalitativ metode for masterstudenter.

⁴² Thagaard 2013: 64

ved å lese skjønnlitteratur. Det er også de som sitter med de personlige meningene knyttet til arbeidet med tekstene i skolen. Dessuten er det lurt å intervju elever med tanke på at problemstillingen knyttes til videregående skole. Om elevene er fullstendig klar over hva de lærer av å lese skjønnlitteratur, er ikke garantert. De svarene som vil jeg får viser bare til elevenes bevisste kunnskaper av hva de lærer.

Det ble lagt vekt på at det var valgfritt å være med på intervjuet. Dette kan ha ført til at det er mye sannsynlig at de som valgte å bli med på intervju har interesse for emnet. Det kan også hende at de som ble med bare er ute etter å slippe unna undervisningen. Men siden elevene går på studiespesialiserende på en skole med relativt høyt snitt for å komme inn, er det lite sannsynlig. Hvilken grunn elevene har til å takke ja er ikke avgjørende for svarene. Om elevene har gjennomsnittlig stor eller liten interesse for litteratur betyr ikke noe, siden elever på begge sider av interesseskalaen har like relevante meninger, som vil bidra til denne oppgaven og analysen.

I kvalitativ metode er det ikke nødvendigvis bedre dess flere representanter man bruker. Det avgjørende utvalgsprinsippet i kvalitative studier er at utvalget er egnet til å utforske problemstillingen. Utvalget bør ikke være større enn at man kan gjennomføre de omfattende analysene av materialet.⁴³

3.4 Oversikt over deltakerne

Den ene deltakeren meldte seg helt frivillig til intervju. De andre fem ble med under litt ekstra motivasjon fra kontaktlæreren. Kontaktlæreren forsikret meg om at det ikke var noen som ble presset. Deltakerne var en fin blanding av gutter og jenter. Den ene eleven begynte ved skolen rett etter nyttår og har derfor ikke fått med seg alle tekstene som har vært gjennomgått før jul. En annen deltaker har en diagnose som gjør at hun har lavere frammøte på skolen enn de andre. Dette påvirker hva hun har lest og ikke. Det er like mange gutter som jenter, noe jeg synes er viktig for å få fram eventuelle forskjeller eller likheter mellom kjønnene, og for å ha begge kjønn likt representert.

⁴³ Thagaard 2013: 65

3.5 Tekstutvalg

Tekstutvalget er valgt ut i fra hvilke tekster læreren har satt opp som pensumliste dette året (se vedlegg 2). Klassens pensumliste fikk jeg tilsendt på forhånd, slik at jeg kunne sette meg inn i tekstene. Dette gjorde at jeg fikk mye større mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål til tekstene under intervjuet, og gjorde at jeg spesifikt kunne knytte spørsmålene i intervjuet til tekstene.

For meg var det viktig at elevene hadde lest ulike sjangre og tekster fra ulike tidsepoker, siden jeg er interessert i å finne ut om de ser mer nytte i nyere enn eldre tekster, og hvilken nytte de ser i sjangre som for eksempel dikt og drama. Pensumlista viste at elevene har vært gjennom en hel del skjønnlitterære tekster dette året. De har vært innom tekster helt fra middelalderen og til opplysningstida, i tillegg til å ha lest noen samtidsnoveller. Elevene har også lest ulike sjangre. Både noveller/tekstutdrag, roman, dikt og drama er representert, noe som gir meg god mulighet til å få meninger om tekster fra både ulike tidsepoker og sjangre.

Siden elevene har lest såpass mange tekster, fant jeg ut at det ville være lurt å ha med litteraturlista til elevene, slik at de selv kan se titlene og huske bedre hva de har vært gjennom. Spesielt i tilknytning til spørsmål om tekster fra ulike tidsepoker, viste det seg at det var til hjelp for elevene med en oversikt over hvilke tekster som hører til hvor. Dette tror jeg ikke påvirket svarene fra elevene. Dette bare hjalp elevene til å hente fram informasjon om hva tekstene handlet om. Selv om det hele tiden var en mulighet for å vise litteraturlista til elevene, spurte jeg først uten: "Hvilken tekst husker du best fra opplysningstiden?" På denne måten fant jeg ut om eleven hadde kontroll på hvilke tekster som tilhørte perioden, men også når det var noen tekster de husket på egen initiativ. Det var først hvis de ikke kom på noen at de fikk utdelt litteraturlista. De som fikk utdelt litteraturlista husket raskt tekstene ut i fra titlene på denne.

3.6 Semi-strukturert dybdeintervju

I følge Kvale og Brinckmann bruker man semistrukturert forskningsintervju når fokuset er intervjupersonenes opplevelser av et emne og spørsmålene er siktet mot en kognitiv forklaring av intervjupersonens opplevelse av læring.⁴⁴ Dette passer godt med det jeg ville undersøke hos elevene. Som nevnt tidligere valgte jeg et semi-strukturert dybdeintervju fordi dette gir en ramme ved at hovedspørsmålene er laget på forhånd. Samtidig åpner et slikt intervju for oppfølgingsspørsmål. Dette vil være nyttig i en situasjon der man må hjelpe elevene med å få tankene ut i samtalen og for å kunne hjelpe elevene med å huske for eksempel hva ulike tekster handlet om hvis de sliter med å huske dette. Intervjuet gir kvalitativ data som vil hjelpe meg med å finne meninger og holdninger, og grunner for disse. Jeg er mindre interessert i talldata, store sammenhenger og årsaksforklaringer, slik som kvantitative metoder ofte er interesserte i.

3.6.1 utfordringer/begrensninger ved intervjumetoden

Å bruke kvalitativt intervju har ikke bare fordeler. En av begrensningene med et kvalitativt dybdeintervju er at en annen forsker ikke vil kunne gjenta og få samme resultater. Elevene er anonymiserte og det vil ikke gå an å finne tilbake til dem. Og dersom det var en mulighet, kan det godt tenkes at elevene ville svart annerledes ved et annet tidspunkt. Empirien fra elevene vil også tolkes av meg og bære preg av dette. Til og med de eksakte dataene ville kunne gi opphav til helt andre tolkninger, utført av en annen person. Dette gjør at metodens *reliabilitet* er svekket. I tillegg vil det ikke være mulighet for å *generalisere* på mer enn et smalere plan, fordi det er et lite knippe elever som blir forsket på. Det kan ikke garanteres at resultatene hadde vært gjeldende ved andre skoler, selv om alle de seks elevene er enige eller uenige i noe. Den dårlige generaliserbarheten i intervjuforskning er en vanlig innvending mot metoden. Kvale og Brinckmann svarer på denne innvendingen med at:

Hvorfor generalisere? Konsekvente krav om, at samfundsvidenskabene skal producere viden, som kan generaliseres, kan innebære en antagelse om, at videnskabelig viden nødvendigvis må være universel og gyldig alle steder og på alle tidspunkter, for alle mennesker fra evighet og til evidens. Pragmatiske, konstruksjonistiske og diskursive tilgange oppfatter derimot sosial viden som sosialt og historisk kontekstualiserende måder at forstå og handle i verden på.⁴⁵

⁴⁴ Kvale og Brinckmann 2009: 43

⁴⁵ Kvale og Brinckmann 2009: 288

Dette er et godt poeng. At reliabiliteten er svak og at resultatene ikke kan generaliseres, er bare viktig dersom en gir uttrykk for at resultatene kan generaliseres og etterprøves. Når en skal forstå et spesifikt tema og går ut i fra resultater fra noen få mennesker for å forstå dette på et dypere plan, er dette ikke et mål i seg selv. Reliabilitet i kvalitativ forskning er ikke alltid et relevant kriterium. Det er det heller ikke i denne oppgaven. Dette er et mye større mål for den kvantitative forskningen og ikke like viktig når en undersøker et spesifikt tema på et dypt nivå. Man er ikke like opptatt av å finne noe som kan generaliseres. Reliabilitet i kvalitativ forskning handler i større grad om troverdighet. Er teorien, metoden for innsamling og analyse tydeliggjort slik at den kan vurderes trinn for trinn? Er det forklart hvilke begrensninger metodene har og hva intervju situasjonen kan føre med seg? Alt dette skaper troverdighet ovenfor leseren.⁴⁶

Et mål for intervjuet jeg har gjennomført er at det skal ha en *indre validitet*. I dette begrepet ligger at funnene skal forklares ut i fra hypotesen/problemstillingen. For å få til dette, må forskeren være klar over mulige bias⁴⁷. En form for indre validitet går på om intervjuet måler det det skal måle. For å få til dette har jeg lagt mye tid ned i spørsmålene i intervjuet, og å stille de riktige oppfølgingsspørsmålene. Spørsmålene skal for eksempel ikke være ladete eller ledende. I tillegg er det viktig med definisjonsmessig validitet, som går ut på om begrepene som brukes er oppfattet likt og riktig av både forsker og objekt. For å få til dette på en best mulig måte innledet jeg intervjuet med å forklare hva jeg mener med skjønnlitteratur og stilte oppfølgingsspørsmål dersom jeg så tegn til at objektet hadde misforstått et begrep. Men dersom jeg oppdaget at en elev for eksempel ikke kunne plassere en tekst innenfor opplysningstiden, så forteller det meg noe om at eleven ikke er godt nok opplært til hva dette begrepet innebærer. Dette vil være et nyttig funn for meg.

En annen feilkilde ved intervjumetoden er at elevene ”jatter med”, eller prøver å finne ut hva forskeren vil at de skal svare. Dette minsker i så stor grad som mulig ved å vise at man har et åpent sinn og ved å ikke stille ledende eller ladete spørsmål. Jeg fortalte også elevene at jeg ønsket ærlighet. Hvis de ikke likte en tekst, ville jeg de skulle si det. Elevene vil også bli påvirket av situasjonen og burde kanskje fått lengre betenkningstid for å huske tekstene og komme med svarene. Objektene kan også bli påvirket av at de er nervøse eller føler seg usikre i situasjonen. Dette har jeg forsøkt å hindre ved at jeg har møtt klassen og elevene på

⁴⁶ Thagaard 2013: 201-203

⁴⁷ metodefeil

forhånd og vist meg som hyggelig og takknemlig for at de stiller til intervju. Jeg har også understreket for elevene at det ikke er press om å prestere på intervjuet, men at de bare skal være seg selv og fortelle det de tenker, føler og kan.

Det jeg merket under intervjuene, var at elevene kom på mer og mer og si dess lenger de tenkte. Dette gjorder at jeg ble oppmerksom på at en annen metode kanskje ville gi meg enda mer utfyllende svar. Dersom de for eksempel hadde fått spørsmålene på forhånd og hadde fått tenkt på de i en time før, kunne de ha kommet på mye mer enn de kom på de sekundene med betenkningstid de fikk av meg under hvert intervju.

3.7 Intervjuguide

Intervjuguiden er en løs plan for de viktigste spørsmålene som skal stilles i intervjuet og eventuelle oppfølgingsspørsmål. Jeg har også valgt å ta med noen spørsmål til en leserprofil i starten av intervjuet. Dette er relativt enkle spørsmål som vil gi meg et innblikk i om personene liker/ikke liker å lese, og hva de eventuelt leser. Jeg ønsket også å vite hvor og når de leser.⁴⁸

Nøkkelspørsmålene handlet om elevene tror de lærer noe av å lese skjønnlitterære tekster, både gamle og nye på generelt plan. Spørsmålene handlet også om hvilke holdninger de har til å lese skjønnlitteratur i skolen. Jeg gjennomførte et *traktprinsipp* gjennom intervjuene. De første spørsmålene var generelle, men etter hvert ble spørsmålene mer spesifikke. Noen spørsmål ble knyttet direkte til tekster som jeg visste at elevene hadde analysert. Det var et ønske at intervjuobjektene forklarte så deskriptivt og grundig som de klarte. Å spørre om spesifikke tekster håpte jeg ville gjøre det enklere for elevene å konkludere med hva de hadde lært av de ulike tekstene, i stedet for hva man generelt lærer av denne typen tekster. Spørsmål ble også knyttet til ulike sjangre og måter de best liker å arbeide med de skjønnlitterære tekstene på. Spørsmålene var i stor grad åpne spørsmål, som ga mulighet for å forklare og grunngi mest mulig. Ja/nei-spørsmål ble unngått i størst mulig grad.

Oppfølgingsspørsmålene var av typen:

- Kan du utdype dette/fortelle mer om dette?

⁴⁸ Vedlegg 2

- Hva legger du i det?
- Er det noe mer du ønsker å tilføye?

Spørsmålene hjelper meg til å få så utfylte svar som jeg ønsker.

3.8 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført på en torsdag mellom klokka ti og tolv. Hvert intervju var beregnet til å vare ca. 20 minutter, men det viste seg raskt at elevene hadde mye på hjertet og at intervjuene derfor tok bortimot 30 minutter hver. Intervjuene ble gjennomført på et avsidesliggende og rolig grupperom, der elevene møtte en og en. Det ble brukt båndopptaker i tillegg til taleopptak på mobil som back-up. Dette fungerte bra og begge opptak ble tydelige.

I de første intervjuene fulgte jeg intervjuguiden mer slavisk enn i de siste. Jeg fant ut at intervjuene ble litt kunstige og ekstra lange dersom jeg gikk helt etter planen. Dette var fordi mange av elevene besvarte spørsmål så grundig at de også dekket spørsmål som kom seinere i intervjuet. I tillegg innså jeg at jeg fikk tidsnød dersom jeg tok med absolutt alle spørsmålene i hvert intervju. Jeg valgte derfor de jeg følte var mest relevante og som elevene ikke allerede hadde vært innom. Intervjuene ble mer som en samtale etter at nummer en og to var gjennomført. Dette følte jeg var en bedre måte å finne ut det jeg ville på. Jeg tok mer tak i interessante betraktninger elevene kom med og spurte flere oppfølgingsspørsmål. Det kan hende at dette skjedde fordi jeg ble tryggere i min rolle som intervjuer, men det kan også være at jeg gjorde dette fordi jeg så at elevene slappet bedre av når jeg gjorde det på denne måten.

3.9 Erfaringer underveis

Det første som slo meg var at elevene hadde mye mer å si enn jeg trodde på forhånd. Det slo meg også at det var stor variasjon i svarene og hvor sikre informantene var i intervjusituasjonen. Det virket på meg som det var stor ulikhet mellom hvor mye elevene hadde tenkt over noen av spørsmålene før og hva de klarte å resonnerer seg fram til. Dette var veldig interessant. Jeg lurer på hvilke svar jeg hadde fått dersom elevene hadde fått lengre tid til å tenke over spørsmålene. Flere av elevene virket å ha nesten et forutinntatt svar på om hva de synes om analyse og å lese eldre tekster i skolen, som sa at det ikke var veldig nyttig.

Likevel kom de fram med flere argumenter for hva elevene lærer og hvorfor det er viktig å kjenne til eldre tekster. Dette viste tydelig at dess mer de fikk tenke, dess mer kom elevene fram til at de lærte. En annen observasjon var at guttene var mye sikrere i sin sak og snakket mye lettere og mer på alle spørsmål. De virket også mindre nervøse. Dette kan ha sammenheng med at jeg er jente, men det kan jeg ikke vite sikkert. Jeg var redd for at elevene ville være positive til alle spørsmålene fordi de trodde jeg ønsket dette, men det virket ikke som om de tenkte slik. Elevene var i alle fall ikke redde for å gi beskjed når noe var vanskelig, kjedelig eller de følte at noen tekster ikke hadde relevans for dem i dag.

3.10 Transkribering av intervju

Transkriberingen av intervjuene viste seg å være en mye større oppgave enn jeg hadde sett for meg på forhånd. Hovedgrunnen til dette var at intervjuene ble mye lengre enn jeg hadde planlagt. Under transkriberingsarbeidet gav jeg elevene falske navn og kuttet bort navnet på skolen der det kom opp i samtalen. Dette ble erstattet av det mer generelle ”videregående skole”. Dette ble gjort for anonymiteten. Transkriberingen bærer preg av muntlig språk og derfor også av ufullstendige og kronglete setninger. Jeg har valgt å beholde det muntlige preget fordi dette får fram der elevene måtte tenke, ble usikre eller sleit med å formulere seg. Tegnssetting i transkriberingen var vanskelig, siden elevene ikke markerte hvor setningene startet og sluttet. Der elevene ler eller tenker seg ekstra lenge om, har jeg markert dette i parentes i teksten.

3.11 Tolkingsmetode

Tolkningen av materialet vil bære preg av to metoder. Den ene vil handle om å knytte resultatene til teoridelen i oppgaven, for å se om elevene er klar over at skjønnlitteraturen kan lære dem det teorien sier at skjønnlitteraturen kan. Jeg vil finne ut hvor bevisste elevene er rundt temaet og hvilke kunnskaper de har rundt tekstene. Den andre metoden vil dreie seg rundt hermeneutisk tolkning. Ifølge Tove Thagaard, kjennetegnes den hermeneutiske metoden med dette:

Hermeneutikken fremhever betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å utforske et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende. En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer.⁴⁹

⁴⁹ Thagaard 2013: 41

Jeg vil undersøke hva som blir sagt og ikke sagt. Jeg vil prøve å finne den dypere meningen bak det som sies eller ikke sies. Er det sammenhenger i det elevene sier, eller motsetninger? Tolkning av intervjuetekster er en form for samtale mellom forsker og tekst, der forskeren studerer den mening teksten formidler. For å være sikrere på at jeg forsto det samme som eleven mente var det nyttig å sende ”meningen” fram og tilbake mens intervjuet pågikk. ”Mente du det slik som dette ’...?’” ”Nei, jeg mente det slik ’...’.” Dette er med på å sikre at det ikke oppstår misforståelser eller antakelser rundt det elevene sier.

Jeg har i dette kapitlet tatt opp prosessen med intervju, fra planlegging, gjennomføring og fram til ettertanke. Vi skal videre se på resultatene og diskutere disse i intervjuenes analysedel.

4.0 Analysedel: Elevenes legitimering av skjønnlitteraturen: resultater og tolkning

I analysedelen vil jeg først introdusere elevene og deres forhold til lesing. Elevene har jeg gitt fiktive navn. Deretter vil jeg gå i dybden og analysere det elevene hadde å komme med og forsøke å knytte dette til teorien fra teorikapitlene. Mange av temaene, slik som situasjonsmestring, identitetsutvikling, kulturarv og tradisjon, dannelse og språkkompetanse ble drøftet i teoridelen, og vil nå i tillegg få et ekstra aspekt gjennom svar fra elevintervjuene. Jeg har valgt å ta for meg tema for tema, i stedet for elev for elev. Dette har jeg gjort fordi det blir en mer ryddig måte å samle meningene om de samme temaene på. Jeg kunne også valgt å ta for meg spørsmål for spørsmål, men siden spørsmålene var veldig mange og ikke ble helt like på alle intervjuene, vil det være mer gunstig å gå ut i fra ulike tema. Første delkapittel (4.1) vil dermed være en presentasjon av elevene. Andre delkapittel (4.2) vil handle om elevenes syn på skjønnlitteratur generelt og tredje delkapittel (4.3) vil ta for seg de eldre tekstenes nytteverdi. I fjerde delkapittel (4.4) vil elevenes syn på analyse av tekster bli presentert. Er analyse nødvendig og har det noen verdi for elevene seinere i yrkeslivet eller i hverdagen som voksen? Helt til slutt vil det bli gjort en oppsummering av resultatene (4.5).

4.1 Intervjuene og leserprofilene

4.1.1 Anders

Anders nøler litt på om han er glad i å lese, men ender opp med et ja. Han leser ikke så mye på norsk og heller ikke så mye skjønnlitteratur. Helst leser han aviser eller artikler på nettet. Han liker ikke å lese fantasyromaner. Disse kan han ikke kjenne seg igjen i og han synes det blir for tynn handling når teksten er for imaginær. Han leser før han legger seg på kvelden og om morgenen, for å trekke ut tiden før han skal på skolen. I ferier, på hytta og i helger leser han mest. Det er fordi det er da han har best tid. Hovedgrunnen til at Anders leser, er for å få informasjon og for å lære. Romaner leser han mest fordi det er underholdende. Han liker å kunne leve seg inn i noe og få en leseropplevelse. Lesing har en nytteverdi for Anders på den måten at han får informasjon som han kan bruke videre, enten som fun facts på fest eller for å utnytte informasjonen skikkelig. Av og til snur informasjonen om på synet på livet eller lærer han noe om moral.⁵⁰

⁵⁰ Vedlegg 3, linje 1-14

4.1.2 Henrik

Henrik liker veldig godt å lese. Han leser mye variert. Tidligere leste han bestselgerne, men nå er han opptatt av å lese det ikke alle andre leser. Han er også opptatt av å lese de bøkene som har vunnet de prisene som forfatterne har ønsket å vinne. Som eksempel nevner han Karl Ove Knausgård. Henrik liker også å lese eldre litteratur. Han liker ikke å lese romaner som blander kjærlighet og fantasi, sånn som vampyrlitteratur. Han liker heller ikke historiske romaner skrevet av for eksempel Ken Follett. Dette forstår han ikke helt selv, fordi han liker *Idioten* av Dostojevski, som også er historisk. Henrik leser når han har tid. På kvelden, på toget, om morgenen eller når han er på kafé. Han har alltid med en bok eller Kindle'n⁵¹ sin. Henrik leser fordi det er kjekt, men også for å få nye perspektiver og tankesett. Han merker også at å lese hjelper han i norskfaget og i valgfaget Kommunikasjon og Kultur. Lesing er med på å forme deg som person, mener han.⁵²

4.1.3 Hanne

Hanne nøler. Liker hun å lese? Hun spesifiserer at hun liker å lese skjønnlitteratur. Hun leser bare fordi det er kjekt og fordi det er en hobby. Tidligere leste hun mest engelske ungdomsbøker, men nå har hun kommet til kjente norske forfattere som Frode Grytten, Erlend Loe og Tore Renberg. Hun synes ikke hun har nok tid til å lese fordi skolearbeidet tar så mye tid. Derfor leser hun mest i ferier. Da er det kjekkere også, fordi hun kan sette seg mer inn i bøkene og lese mer om gangen. Av nytteverdi merker Hanne at hun blir bedre til å skrive norsk og engelsk av å lese bøker og at hun har fått et større ordforråd.⁵³

4.1.4 Malin

Malin er glad i å lese på eget initiativ på fritiden. Hun liker å lese tekster som er kritiske til noe, gjerne satiriske. Hun synes også det er stilig med allegoriske fortellinger der alt ikke er stavet ut for leseren eller sagt direkte, som i *Animal Farm*. Her blir det ikke sagt bokstavelig at dyrene og opprøret egentlig handler om mennesker i Sovjetunionen. Malin liker at litteraturen utfordrer og får deg til å tenke. Hun liker ikke å lese klissete kjærlighetsbøker eller om vampyrer. Det blir for kjedelig og for rett fram. Hun leser hovedsakelig i ferier, fordi hun må prioritere fagstoff til vanlig. Malin leser fordi hun føler det er noe man er nødt til,

⁵¹ En type lese Brett

⁵² Vedlegg 4, linje 1-13

⁵³ Vedlegg 5, linje 1-10

fordi man må vite hva folk snakker om. Hun leser også fordi det er kjekt. I tillegg lager hun av og til referanser til noe hun har lest når klassen skal skrive en tekst på skolen.⁵⁴

4.1.5 Kathrine

Kathrine liker veldig godt å lese. Hun leser hvilken som helst sjanger. Kathrine leser når hun skal slappe av, gjerne for å roe seg ned før hun skal legge seg. Hun leser mest i ferier.

Kathrine leser fordi det er kjekt, men også fordi hun har bruk for å se hvordan forfatterne bygger opp setninger. Dette kan hun bruke når hun skal skrive tekster i skolen. Hun sitter ikke og tenker på å analysere bøker på fritiden, men det skjer likevel litt av seg selv.⁵⁵

4.1.6 Fredrik

Fredrik liker å lese. Tidligere likte han fantasiromaner. Nå liker han best krim og historiske romaner, gjerne fra andre verdenskrig. Han liker ikke å lese populær krim som Jo Nesbø. Fredrik leser før han legger seg, eller fordi han kjeder seg. Han leser mest i feriene. Grunnen til at Fredrik leser er delt. For det første er det god underholdning og noe kjekt å bruke fritiden på. For det andre gir lesningen han perspektiver på andre sine synspunkter. Han er fascinert over hvor mange forskjellige tanker folk og forfattere kan ha, som han ikke vet om før han leser noe av det de har skrevet.⁵⁶

4.2 Hvorfor lese skjønnlitteratur?

Hvorfor lese skjønnlitteratur er det viktigste spørsmålet i denne oppgaven. Mener elevene at det er noe å lære av skjønnlitterære tekster i skolen? Her må det igjen understrekes at det var tydelig at elevene mener at å lese en tekst i skolesammenheng er det samme som å analysere, som nevnt i innledningen. Å lese på fritiden derimot, gjør de på en annen måte, selv om de innrømmer at analysetanker av og til slipper til da også.

⁵⁴ Vedlegg 6, linje 1-16

⁵⁵ Vedlegg 7, linje 1-14

⁵⁶ Vedlegg 8, linje 1-10

4.2.1 Dannelse/allmenndannelse

Allmenndannelse er noe som er blitt drøftet i teoridelen av denne oppgaven. Her ble det vektlagt at allmenndannelse handler om kunnskaper om seg selv, andre mennesker og samfunnet. Allmenndannelse er viktig for å fungere og bidra i samfunnet vi lever i.

Det er særlig Malin blant elevene som legger vekt på at skjønnlitteratur bidrar til allmenndannelse. Hun sier at å lese er noe hun føler at hun *må* gjøre for å ha peiling på forskjellige ting.⁵⁷ Med ting går jeg ut i fra at hun mener temaer i samfunnet som alle bør kunne noe om. Dette forteller hun mer om litt seinere i intervjuet, der hun sier at:

Jeg synes det er veldig greit for da får du de allmenne tingene som det liksom er forventet at du skal kunne noe om. Hvis du er politisk aktiv eller sånn da. At du vet hva det er snakk om når det er snakk om *Vildanden* eller ja, sånne ting. At alle folk har en felles forståelse for visse ting da.⁵⁸

Malin snakker om det samfunnet forventer at alle skal ha kunnskaper om. Som eksempel mener hun det er noe som er viktig dersom man er politisk aktiv. Når folk refererer til kjente teaterstykker eller verk, krever det at alle har en felles forståelse for hva disse handler om og innebærer. Dersom mennesker ikke har lest de viktigste og vanligste tekstene, vil de ikke forstå metaforer eller sammenligninger som trekkes fra disse sentrale tekstene. Dermed forsvinner sammenhengen i det som blir sagt. Malin mener det er viktig å lese nyere tekster for å forstå hva som faktisk skjer i dag og for å få en forståelse for sin egen samtid. Det er viktig å være et fornuftig menneske og da er bøker et nyttig sted å hente kunnskapen fra.⁵⁹

Også Kathrine snakker om allmenndannelsesaspektet, selv om hun ikke bruker dette begrepet. På spørsmålet om hva hun synes om å lese skjønnlitteratur i skolen, svarer hun at: ”du får jo litt bruk for det i og med at du forstår henvisninger og sånn i taler og andre tekster og sånn.”⁶⁰ Det at man henviser til kjente tekster og tar for gitt at folk kjenner til enkelte av disse, er noe man stadig ser i taler og andre tekster. Det er ikke sjeldent at man kan legge merke til intertekster i en annen tekst eller paralleller mellom en person og en karakter fra et kjent verk. Kathrine vektlegger viktigheten av å kunne forstå slike henvisninger som andre bruker. For å kunne forstå disse må man ha lest de tekstene det er *forventet* at man har lest.

⁵⁷ Vedlegg 6, linje 14

⁵⁸ Vedlegg 6, linje 18

⁵⁹ Vedlegg 6, linje 28

⁶⁰ Vedlegg 7, linje 16

4.2.2 Situasjonsmestring

I teoridelen (2.1.1) ble det drøftet om skjønnlitteratur kan være et øvingsrom for det virkelige livet eller ikke. Det ble også tatt opp at man får innblikk i mange ulike roller og situasjoner man enten er i, eller kan havne i. Det ble også nevnt at det vi leser, kanskje fortsetter å virke i oss, selv om vi ikke er sikre på om vi husker alt vi har lest. Dette kan vi hente fram når vi havner i liknende situasjoner og vi får dermed hjelp fra en modell fra litteraturen, som Italo Calvino viste oss (ibid.).

Det er tre elever som kommer inn på temaet om litteratur kan hjelpe leseren til å handle i egne situasjoner. Anders kjenner seg igjen i Jarle Klepp fra Tore Renbergs bøker. Jarle Klepp er en ungdom i samme aldersgruppe som Anders. Boka handler om ungdomstida og problem som mange kan kjenne seg igjen i. Jarle Klepp har mange typiske ungdomsproblemer: han tviler på legningen sin, sliter med kjærligheten og med å finne seg selv. Om Tore Renbergs skjønnlitterære bøker sier Anders at: ”det blir på en måte lettere å håndtere sine egne problemer når du forstår at dette er noe alle kjenner seg igjen i og alle opplever.”⁶¹ Her forteller han ikke nødvendigvis om å utføre en handling i en spesifikk situasjon, men at litteraturen gjør det lettere å holde ut med problemer, fordi man ikke er alene om dem. Med dette utsagnet kan man trekke en parallell til Samuel Johnson sitt sitat (nevnt i 2.1.5): ”The only end of writing is to enable the readers to better enjoy life, or better to endure it”⁶². Johnson sier at litteraturens mål er enten å få en til å sette mer pris på livet, eller hjelpe en til å holde ut. Skjønnlitteraturen bidrar med en erkjennelse om at man ikke er alene. Dette faktum kan være til hjelp dersom man er i en periode med mange problemer i livet, slik som for eksempel i ungdomstiden.

Også Fredrik kommer inn på om situasjoner som man leser om og selv kan havne i. Han forteller at en god del av det han leser, tar han med videre og bruker: ”Ja, jeg tar en del med meg, tror jeg. Hvis jeg kommer i en situasjon som er litt lik, så kan jeg bli minnet på den typen tekster. Så ser jeg at dette kanskje er noe som jeg burde tenke over.”⁶³ Fredrik kan altså komme på tekster dersom en situasjon minner ham om den. Dette kan gjøre at han tenker mer grundig over situasjonen. Han sier derimot ikke noe om hvilke situasjoner det er snakk om

⁶¹ Vedlegg 3, linje 30

⁶² Sitat fra Compagnon, Antoine 2011: 64

⁶³ Vedlegg 8, linje 74

eller om han handler slik som personen handlet i boka. Det eneste han sier at han gjør, er å tenke ekstra over situasjonen. Det Fredrik sier viser at han ikke slutter å tenke over det han har lest i det han lukker boka. Han tenker ikke konstant over det han har lest, men situasjoner kan trigge hukommelsen hans og få han til å huske tilbake til boka.

Kathrine har ikke tro på at man kan lære å takle situasjoner ut i fra det man har lest. I alle fall ikke når det kommer til å takle sorg og smerte. Hun har nemlig lest ”Alt blir som før” av Ari Behn og tolket denne novella som at hovedpersonene har mistet et barn. Jeg spurte henne om hun kunne lære å takle en slik situasjon ved å lese om den. Da svarte hun: ”Jeg tror ikke det. Det er jo forskjellig hvordan man reagerer.”⁶⁴ Man vil altså, i følge Kathrine, ikke takle situasjonen som personene i boka. Det er personlig hvilken reaksjon man får på en slik tragedie. Likevel, det hun sier utelukker ikke at det er mulig å få hjelp til å takle vanskelige situasjoner ved å lese skjønnlitteratur, bare at reaksjoner er personlige og ikke kan direkte overføres fra en tekst til en person. Hun sier nemlig at man kan lære noe av teksten, og det er at det er viktig å snakke sammen når man opplever vanskelige situasjoner.⁶⁵

4.2.3 Språkkompetanse

Når det gjelder språkkompetanse, er dette noe elevene både tror og erfarer at skjønnlitteraturen hjelper dem til å bli bedre i. Henrik sier at: ”jo mer du leser, det bedre blir du til å lese, og det er noe du trenger videre når du skal studere.”⁶⁶ Hanne sier at hun personlig har merket en framgang i sin språkkompetanse ved å ha lest mye: ”man lærer mange nye ord og jeg har blitt flinkere til å skrive norsk og engelsk skriftlig av å lese bøker og har fått et større ordforråd.”⁶⁷ Hanne peker på et av trekkene som ble drøftet under teoridelen, nemlig at ordforrådet blir større når man leser mye. Også Kathrine kommenterer hvordan lesing gjør henne til en bedre språkbruker: ”Jeg får også se hvordan de bygger opp setninger og sånn, som jeg kan bruke når jeg skriver tekster på skolen og sånn.”⁶⁸ Kathrine merker altså noe mer enn at bare ordforrådet øker. Hun merker både at hun blir bedre til å formulere seg, men også bedre til å bygge opp setninger. Nytteverdien av å få bedre språkkompetanse er i all hovedsak pragmatiske. Det handler om å kunne prestere bedre på skolen, både nå og seinere i utdannelsen. De blir bedre til å skrive fagtekster: ”Først og

⁶⁴ Vedlegg 7, linje 68

⁶⁵ Vedlegg 7, linje 64

⁶⁶ Vedlegg 4, linje 21

⁶⁷ Vedlegg 5, linje 10

⁶⁸ Vedlegg 7, linje 12

fremst så blir man bedre til å skrive og formulere seg bedre på egne tekster.”⁶⁹ Dette forteller Hanne. At elevene knytter språkkompetansen sin til skoleprestasjoner og videre studier er lett å forstå. Det handler om hvor de er akkurat nå og planen de har videre. Siden elevene går på studiespesialiserende og dette studieløpet i seg selv ikke bunner ut i noen jobb, er det veldig sannsynlig at de aller fleste elevene skal studere videre. Elevene ser at det virker å lese tekster, de blir bedre og fortsetter derfor å lese. Elevene knytter ikke språkkompetanse til noe de har bruk for resten av livet. Likevel kan man si at den utdannelsen som de er så opptatt av og jobben som følger etterpå, ikke hadde vært mulig uten gode språkkunnskaper.

4.2.4 Gjenkjennelse/relasjon

Gjenkjennelse, eller det å relatere til en tekst, er noe som ofte er blitt tatt opp i skolesammenheng og gitt som råd til lærere som skal velge tekster. Læreren bør velge tekster som elevene kjenner seg igjen i, får de beskjed om. Disse tekstene vil fenge elevene mer enn å lese om for eksempel voksne eller gamle mennesker. Dette synes å være en allmenn betraktning. Da er det litt merkelig at det *bare* er Anders som sier noe om at han liker tekster han kan relatere til. Men dette kommer fram flere steder gjennom intervjuet. Om Tore Renbergs bøker om Jarle Klepp forteller Anders at:

Det er jo lett å integrere seg i for det er jo bøker som tar sted her. Og som jeg i alle fall kjenner meg veldig godt igjen i med Jarle Klepp da. Det er jo ungdomsproblemer, som er fra Renberg sin barndom og som dermed fortsatt blir veldig viktige for oss og lett å kjenne seg igjen i.⁷⁰

Her sikter Anders til at han kan relatere til sted, i tillegg til alderen og situasjonen til karakteren i boka. Siden boka er fra nyere tid har den ikke gått ut på dato og innholdet er lett å sammenligne seg selv med. Om ”USA” forteller Anders:

Jeg hadde på en måte samme blikket på USA [...] Det var helt likt når jeg skulle dra til USA. SÅ det var jo veldig personlig relevant og på en måte kjekt å se at det var såpass presist. Den tankegangen han hadde da, før og etter. Så den er jo veldig kjekk. Det er jo litt å forvente, ikke bare fordi han dro til USA og jeg dro til USA. Det er et moderne samfunn, som er lettere å kjenne seg igjen i for en moderne guttunge, for å si det sånn.⁷¹

Her er det en spesifikk hendelse Anders relaterer til. Han kan sammenligne sin reise med reisen til personen i boka. Synene er også like. Det samme er miljøet. Igjen handler det om å kjenne seg igjen i tid. Det kan virke som om tiden og samfunnet i den spesifikke tiden er

⁶⁹ Vedlegg 5, linje 14

⁷⁰ Vedlegg 3, linje 30

⁷¹ Vedlegg 3, linje 65

viktig for relasjoner. Dette kan forklare hvorfor de fleste elevene i intervjuene ikke så noe relevans med de eldste tekstene, fra for eksempel middelalderen, annet enn historisk relevans.

Bortsett fra tid, viser det seg at det er vanskelig å relatere til noe som er utenfor vår egen verden. Dette skjer i alle fall i Anders sitt tilfelle. Han forteller at han ikke liker å lese fantasy-litteratur, fordi det er fjernt og vanskelig å forstå. Dette kan ha sammenheng med at det er vanskelig å relatere til noe en ikke har sett eller opplevd. Anders forklarer at det blir en stor oppgave når en skal danne et helt univers: ”Ja, det blir jo fantasy. Det er fjernt og vanskelig å forstå. Det blir så stort når man skal danne et helt univers.”⁷² Det virker som om det er enklere å sette seg inn i det man kjenner til.

På grunnlag av observasjonene i intervjuet med Anders, som viste at han ved flere anledninger knyttet sine holdninger til tekster opp mot gjenkjennelse og relasjoner, spurte jeg han direkte om dette. Jeg spurte om det er viktig for han å kjenne seg igjen i tekstene han leser. Svaret jeg fikk var veldig forklarende: ”Ja, det er jo på en måte det. Det er jo sånn jeg føler at jeg får noe ut av teksten. Ikke nødvendigvis bare det å kjenne seg igjen, men det å kunne sette seg inn i det. Og det er mye lettere når det er noe du klarer å kjenne deg igjen i.”⁷³ Det å sette seg inn i en tekst, er altså lettere når en enkelt kan kjenne seg igjen, enten det er i tida, i miljøet eller i personene. Slik er det i hvert fall for Anders.

4.2.5 Norsk kulturarv

I teoridelen (2.2.1) ble det diskutert om kulturarven har noen betydning i dag, nå som Norge er et godt etablert land og har et eget språk. Jeg spurte elevene om de gamle, norske tekstene fortsatt er viktige. La oss se på hva elevene sa om viktigheten av å lese norske tekster i skolen.

Anders var den første som fikk spørsmålet om det er viktig å lese norske tekster i skolen. Han var sikker i sin sak: ”Ja, absolutt! De er jo av kulturinteresse. De er jo viktige for oss som nordmenn. De definerer mye av vår kultur og sier mye om hvem vi er og hva vi har vært og dermed hva vi kan komme til å bli.”⁷⁴ Anders mener altså fortsatt at forfatterne og tekstene

⁷² Vedlegg 3, linje 73

⁷³ Vedlegg 3, linje 67

⁷⁴ Vedlegg 3, linje 32

har noe å si for den nasjonale identiteten i landet. Dette kan tyde på at kulturarven fortsatt er viktig. De eldre tekstene inneholder skildringer om hvem vi var, og de nye om hvem vi er nå.

Henrik var også veldig positiv til å lese norske tekster skrevet av norske forfattere i skolen:

Det handler litt om å ta vare på og forvalte de fantastiske norske forfatterne vi har. For de har veldig mye bra å si om tiden vi lever i. [...] men når man finner norske forfattere som skriver så nydelig at beskrivelsene kan gi deg tårer i øynene eller frysninger, eller vondt i magen og kvalmen... Man finner ikke det i en oversettelse. Jeg får ikke samme forhold til det engelske som det norske. Det ligger nærmere hjertet. Det er noe med det.⁷⁵

Henrik vektlegger viktigheten av å vise fram de forfatterne landet vårt har. Han mener det finnes mange skjulte skatter, som burde få komme mer fram i lyset. De norske forfatterne er viktige for å fortelle om tiden vi lever i nå, sier Henrik. Han trekker ikke inn de gamle forfatterne, men vektlegger Norge i dag og forfatterne som lever nå. Dette kan tyde på at han ikke vil inkludere de eldre klassiske tekstene som en del av kulturarven vår, men heller fokusere på nye bidrag. Henrik snakker om at de norske tekstene rører han mye mer enn oversatte tekster. Han snakker også om at de ligger tettere inntil hjertet. Dette viser at det norske språket er viktig. Han relaterer sterkere til det norske og føler sterkere når teksten er norsk. Henrik nevner også i linje 33 at han er skremt over hvordan vennene hans prioriterer engelske bøker. Kanskje er det en slags moderne nasjonalfølelse Henrik kjenner på når han elsker de norske tekstene og blir utrygg av det engelske språket?

I motsetning til Henrik som vektlegger de nyere norske tekstene og forfatterne, har Fredrik et litt annet syn på hvor viktig norsk litteratur i skolen er:

Vet ikke helt om det er så viktig med nyere norsk litteratur. Kanskje bare for å holde seg oppdatert på hva som er viktige forfattere i Norge nå. Men jeg mener det er viktigere med eldre norsk litteratur, type Ibsen og norske forfattere en bør vite om. Fordi det er vår kulturarv og sånne ting som er satt i samfunnet, som baserer seg på de kjente tingene som vi har hatt i vår kultur, men vi ikke kan forholde oss til dersom vi ikke har lest de.⁷⁶

Fredrik ser ikke noe nytte i å lese moderne norske tekster, bortsett fra for å holde seg oppdatert. Den eldre litteraturen, slik som Ibsen, er det som er viktig å kjenne til. Dette er på grunn av kulturarven vår og det som er satt i samfunnet. Hva han mener med dette som er satt i samfunnet er ikke lett å vite, men det er mulig han sikter til tradisjoner og normer. Disse

⁷⁵ Vedlegg 4, linje 35

⁷⁶ Vedlegg 8, linje 34

satte tingene som Fredrik snakker om, forstår man ikke uten å ha lest eldre litteratur. I linje 67 sier Fredrik at han mener at kulturarv er minst like viktig nå som før. Meningene til både Henrik og Fredrik kan tolkes mot at kulturarv kan være noe som står sterkt den dag i dag, og som ikke har mistet betydningen. Hva som er kulturarv eller hva som føles som nasjonal identitet, viser elevene at kan være subjektivt.

Hanne vektlegger ikke norske tekster eller forfattere. Hun vektlegger viktigheten av det norske språket. Det er viktig at man bevarer språket og at folk har forståelse for det. Det er viktig at folk kan norsk skikkelig, mener hun.⁷⁷ Språket er altså fortsatt viktig, selv om språket vårt nå er blitt gammelt. Nå ligger ikke viktigheten lenger i å få et eget språk, men å bevare språket vi har. Elevene viser at de ser påvirkningen fra engelsk og liker ikke denne. Det Hanne sier om at folk må kunne norsk skikkelig, er også veldig aktuelt nå som Norge stadig blir et mer multikulturelt samfunn.

4.2.6 Informasjon, fakta

Selv om skjønnlitteratur er hovedsakelig kjennetegnet ved at den er fiksjon, kan man lære en del fakta og få en del informasjon om ulike emner. Anders forteller at han for eksempel har lært om fysikk ved å lese *The Martian*⁷⁸ Dette reiser noen spørsmål. Leser elevene naivt og tror på all informasjonen de leser? Tar de for gitt at forfatteren har peiling på området han eller hun skriver på, og skriver sant? Det er slett ikke sikkert at all informasjon om verdensrommet og om livet på Mars, er helt realistiske eller sanne, eller at fysikken stemmer.

4.2.7 Identitetsutvikling – holdninger, verdier, kultur, perspektiver, empati

Identiteten vår er kompleks. Den er sammensatt av mange deler. Man kan argumentere både for og i mot om identiteten er i endring. Som drøftet i teoridelen (2.2.2) kan identitet være begge deler, noe fast som vedvarer gjennom livet, og noe som konstant er i endring. Gjennom intervjuene med elevene, viste det seg at de tok opp flere aspekter som kan trekkes innenfor identitetsutvikling. Blant annet snakket de om moral, holdninger, kultur og perspektiver. Alle slike tema er med på å bestemme hvem vi er, og om vi er åpne for påvirkning utenfra. Litteratur kan i følge elevene være en kilde til personendring. La oss se nærmere på hvordan og hvorfor.

⁷⁷ Vedlegg 5, linje 26

⁷⁸ Vedlegg 3, linje 20

Moral

Flere av elevene legger fram at det finnes mye man kan lære av skjønnlitteratur, selv om den er fiksjon. For eksempel sier Anders dette om nytten av skjønnlitteratur: ”Men så har man jo romaner og skjønnlitterære bøker og sånn, som en gjerne får en dypere mening ut av og gjerne snur litt om på livet, hvis jeg kan si det sånn. Altså, man har jo en indre moral selv om den er skjønnlitterær også.”⁷⁹ Anders har oppdaget at det finnes en skjult moral i mange skjønnlitterære tekster. Når Anders sier at livet blir snudd på hodet, så viser dette at han erkjenner at tekster kan påvirke ham. Moralske tekster kan forandre tankene og hvordan Anders ser på noe. Faktisk kan forandringen være så stor at den ”snur litt om på livet”.

Anders legger ikke skjul på at man kan lære noe viktig av å lese skjønnlitteratur. Bortsett fra å lære om moral, sier han at man lærer ”livsting”. Hva han legger i dette, kan være så mangt. Men at det er snakk om noe man har bruk for i livet er forståelig. Han forklarer heldigvis litt videre med å si at man for eksempel i *Harry Potter* lærer om vennskap og å stole på andre. Med ”livsting” mener han altså blant annet hvordan man skal være en venn, hvordan man skal opptre i denne rollen. Man lærer også å stole på andre av å lese Harry Potter. Dette kan jo virke litt naivt, dersom man skal stole på andre uansett hva.⁸⁰

Meningene og holdningene våre er deler av hvem vi er. I følge Fredrik er disse noe som kan skapes. På spørsmålet om hva han får ut av å lese, som han har bruk for, svarer han: ”Gjøre opp en mening av verden eller skape meninger om politikk og moral og etikk og sånn.”⁸¹ Ordet ”skape” gir uttrykk for at meninger er noe man selv kan styre. Han nevner politikk, noe som gir uttrykk for at politiske meninger kan lages og endres ved å lese skjønnlitteratur. Moral og etikk nevner han også. Skjønnlitteraturen kan få deg til å gjøre opp en mening om moral og etikk. Dette kan kalles øvelse i å skille rett fra galt gjennom litteraturen, og kan trekkes til at skjønnlitteraturen er en øvelse for livet, som vi så i teoridelen at Atle Skaftun mener.

⁷⁹ Vedlegg 3, linje 14

⁸⁰ Vedlegg 3, linje 20

⁸¹ Vedlegg 8, linje 18

Metafysikk

Anders trekker skjønnlitteraturen mot metafysikk. Spørsmål knyttet til metafysikk er uten tvil viktige for oppfatningen vi har av verden og hvilket liv vi velger å leve. Eksistensielle spørsmål som: ”Hvorfor er jeg her?”, ”Hva er meningen med livet?” og ”Hva skjer etter dette livet?”, er sentrale for vår oppfatning og våre holdninger til livet og hvem vi er. Anders forteller hva han fikk ut av å lese *Hamlet*: ”Ja, den fikk jeg mye ut av fordi det er jo spørsmål jeg gjerne har tenkt på før, men som jeg ikke har fått satt ord på. Type sånn hva er egentlig livet og egentlig døden og litt sånn. Og det er jo de store spørsmålene om metafysikk og det der.”⁸² *Hamlet* fikk Anders til å stille viktige spørsmål ved sin eksistens. Det er likevel ikke første gang han har tenkt over slike spørsmål, men de ble ordlagt på en måte han kunne forstå eller relatere til gjennom litteraturen. Ut i fra det Anders sier, kan skjønnlitteraturen få elever til å tenke over viktige spørsmål og hjelpe elevene til å ordlegge tankene de har hatt. Dette er noe som er verdt å ta med seg videre.

Perspektiver

Nesten samtlige elever sier at skjønnlitteratur gir dem nye perspektiver. Noen av dem leser skjønnlitteratur aktivt på leting etter nye perspektiver, mens andre elever automatisk får nye perspektiver uten å være på jakt etter dem. Hva elevene legger i begrepet ”perspektiv”, er det ikke helt enighet om. Elevene snakker om perspektiver på litt ulik måte. Noen snakker om de som om de er synonyme med tankesett, holdninger og verdier, andre snakker om dem som nye synsvinkler å se noe fra. Noen prater om ”perspektiver” som både og.

Henrik er den av elevene som er mest opptatt av perspektiver. Han går aktivt på jakt etter nye synspunkter, som han kan bruke for eksempel i politisk sammenheng. Han har hele fire sitat der perspektiv-begrepet dukker opp.

- 1) Jeg føler at jeg får litt nye perspektiver, andre tankesett. Noe som er med på å forme den du er, tenker jeg da. Du er jo den du er på bakgrunn av hva du gjør, hvem du er med, hva du leser, hva du ser og hva du hører på. Det gjør noe med meg det å lese, men jeg vet ikke helt hva.⁸³

Her kan det virke som om perspektiver blir synonymt med tankesettet Henrik har.

Tankesettene er en del av det som gjør deg til den du er. Henrik vektlegger at man er den man

⁸² Vedlegg 3, linje 49

⁸³ Vedlegg 4, linje 13

er ut i fra flere faktorer som venner, miljø, hva du opplever og hva du leser. Alle disse faktorene er med på å danne individet. At hva man leser er inkludert i disse faktorene er spesielt spennende og viser hvor sterk påvirkning litteratur kan ha. I hvert fall viser det hvor stor påvirkning Henrik mener at litteraturen han leser kan ha. Henrik legger gjennom hele intervjuet vekt på at han ønsker å lese det som ikke alle andre leser. Siden det han leser er så viktig for personen han er, kan dette tyde på at han ikke ønsker å være som alle andre. Han ønsker å bruke litteraturen til å påvirke seg selv som menneske og få en særegen identitet.

- 2) skjønnlitteratur kan i noen tilfeller gi perspektiver på livet. Spesielt når en går dypt inn i teksten. Du innser ting som du kanskje ikke har tenkt over før, i tillegg til at det er med på å forme deg som person, tenker jeg.⁸⁴

Her legger Henrik vekt på at litteratur *kan* gi perspektiver på livet. Med andre ord er det ikke alltid dette skjer. Henrik sier at å gå dypt inn i teksten kan hjelpe for å få fram perspektivene. Dette gjør at analyse kan bli viktig for å få perspektivene ut av teksten. Igjen nevner Henrik at litteraturen kan forme deg som person. Skjønnlitteraturen kan få deg til å tenke over nye ting, som igjen åpner for nye meninger og holdninger, som utvikler leseren.

- 3) det gir deg et perspektiv på hvordan det er for noen å være religiøse i dag.⁸⁵

Dette sier Henrik om ”Aftensalme” skrevet av Dorothe Engelbretsdotter. Dette viser at eldre litteratur kan ha relevans i dag. Selv om tiden vi lever i i Norge nå, ikke er preget av at Gud er midtpunktet i alles liv, mener Henrik fortsatt at en salme kan fortelle han hvordan det var den gang det var slik. Det kan også hende at noen kristne i dag vil føle det slik som personene i salmen. Henrik mener det er interessant å prøve å forstå hva andre tenker om temaer, som religion, selv om han ikke er religiøs selv.⁸⁶ Han ønsker å vite hvordan andre tenker og føler. Dette kan føre til utviklet empati. At man har en interesse for og et ønske om å sette seg inn i andres liv og tanker, selv om det er ulikt ens eget liv, kan tyde på at Henrik søker mot og ønsker å forstå andre. Likevel gjør han ikke dette fordi han ønsker å bli et empatisk menneske. Som den politisk aktive karen Henrik er, kan det også tenkes at han ønsker å forstå andres perspektiver for å lettere kunne forutsi og forsvare seg og sine holdninger i en politisk debatt.

⁸⁴ Vedlegg 4, linje 21

⁸⁵ Vedlegg 4, linje 25

⁸⁶ Vedlegg 4, linje 55,

- 4) Jeg tenker de er veldig gode på å gi perspektiver på samfunnet vi lever i nå, du får oppleve hvordan andre ser sin samtid.⁸⁷

Det siste sitatet, der Henrik nevner perspektiver handler om hvilken nytte samtidstekster har. De er altså i følge Henrik gode på å forklare hvordan samfunnet fungerer akkurat nå. Han kan få inntrykk av hvilke perspektiver, temaer og meninger som finnes. Disse kan han gjerne plukke opp og bruke selv. Man får oppleve hvordan andre ser sin samtid, sier Henrik. Igjen er han altså opptatt av å vite hvordan andre enn han selv ser på noe.

Det er ikke bare Henrik som mener at skjønnlitteraturen og perspektivene man kan få, kan føre til endringer i mennesket. På spørsmålet om hvilken nytte lesing har for Malin, svarte hun: ”For jeg tenker at jeg lærer eller ser nye ting og nye perspektiver, som får meg til å tenke. [...] jeg får nye perspektiver på ting som jeg ikke har tenkt på før, sånn at jeg kan vokse som menneske, for å si det fint da.”⁸⁸ Hun legger fram at de nye perspektivene hun får av å lese, gjør at hun tenker seg om, og dette kan føre til at hun selv får nye meninger om noe. Disse endringene i henne gjør at hun utvikler seg som menneske. Hva vil det si å vokse som menneske? Kanskje er det nettopp å forkaste gamle holdninger og tanker, til fordel for nye, mer utviklede tanker.

Fredrik leser også for å få perspektiver, selv om dette ikke er hele grunnen: ”Delvis for å prøve å få perspektiver, liker jeg godt å tenke selv. Spesielt sånne historiske øyevitnehistorier og sånn. Så liker jeg godt å få perspektiver fra andre personer sine synspunkter på en måte. Veldig fascinert over hvor mange forskjellige tanker folk kan ha, som jeg ikke vet om gjør jeg leser noe av det de har skrevet.”⁸⁹ Jeg tolker ikke den gleden Fredrik føler av å leve seg inn i øyenvitnenes liv, som noe han har praktisk nytteverdi av. Det virker som om han rett og slett liker å sette seg inn i andres liv. Fredrik interesserer seg for å lese hvordan mennesker tenkte og følte under andre verdenskrig. I motsetning til Henrik, er ikke dette noe han har bruk for i for eksempel politisk sammenheng.

Fredrik har en annen betraktning som er veldig interessant med tanke på skjønnlitteraturen man leser:

⁸⁷ Vedlegg 4, linje 31,

⁸⁸ Vedlegg 6, linje 16

⁸⁹ Vedlegg 8, linje 12

Jeg tenker alltid at jeg er kanskje den eneste personen i verden som har lest akkurat de bøkene, akkurat *bare* de bøkene. Derfor kan jeg på en måte, hvis noe skjer eller jeg blir utsatt for noe, så kan jeg se på det på en helt egen måte. Fordi jeg har lest akkurat den kombinasjonen av bøker.⁹⁰

Dette er en svært spennende tanke. Det er veldig sannsynlig ut i fra alle bøker som finnes, at ingen andre har lest akkurat det samme. Vi har sett at perspektivene, holdningene og meningene i bøkene kan påvirke oss som mennesker. Dette gjør at sammensetningen av bøker en person leser, vil være annerledes fra så godt som alle andres litteraturlister. Samtidig vil denne sammensetningen kanskje være med på å forme deg til å bli akkurat det mennesket du er, og som gjør at du skiller deg fra alle andre mennesker.

Kultur og holdninger

Bøker er ofte preget av kulturen forfatteren lever i, eller av en kultur forfatteren har lest seg opp på eller har diktet. På grunn av dette kan den som leser lære mye om andre mennesker og folkeslag sine måter å leve og tenke på. Bøker tillater oss å utforske en rekke kulturer som vi ellers ikke hadde fått erfart. Kathrine kom inn på kultur da hun skulle fortelle hva man kan lære av nyere skjønnlitteratur:

Det spørs litt hvem som har skrevet den og hvilken kultur forfatteren er fra. Hvis du leser en bok av en forfatter med en annen kultur, så lærer man jo om den kulturen og sånn. Man kan jo også bli mer åpen for ting og så lærer man om hvordan folk tenker og oppfatter ting annet enn hvordan jeg tenker og oppfatter ting.⁹¹

Kathrine skildrer at man kan lære om kultur ved å lese bøker av en forfatter fra en annen kultur. Hun nevner også at man kan bli mer åpen som person. Dette tolker jeg som at man kan bli mindre fordomsfull. Ved at man gjennom skjønnlitteratur lærer om hvordan personer tenker og har det i en annen kultur, vokser toleransen og man blir mer åpen for menneskene. Dette er nevnt i teoridelen (2.1.3). Både kan skjønnlitteratur lære oss om kultur, men også at man kan bli mer empatisk og mindre fordomsfull. Kathrine er et levende eksempel på at dette stemmer. Etter å ha lest *Tusen strålende soler*, oppdaget hun nemlig en forandring i sine egne holdninger: ”jeg følte jeg ble mindre imot flyktninger. For eksempel fra Syria. Jeg forsto hvorfor de dro, virkelig hvorfor de dro.”⁹² Hun understreker rett etterpå at hun ikke var i mot flyktninger før, men hun oppnådde en dypere forståelse og ble enda mer åpen. Hun forteller

⁹⁰ Vedlegg 8, linje 16

⁹¹ Vedlegg 7, linje 28

⁹² Vedlegg 7, linje 32

at hun forsto mye bedre konflikten i Midtøsten og at den ikke var så fjern lenger. De er virkelige og levende mennesker og det er bare tilfeldig at hun ikke selv ble født der. Det handlet ikke lenger bare om de store linjene og konfliktene, men om menneskene. Det ble lettere for Kathrine å forstå bakgrunnen til konflikten og menneskenes situasjon.⁹³ Dette forteller om innsikt og levende kunnskap, i motsetning til det man leser i for eksempel nyhetsartikler om saken. Skjønnlitteraturen skapte en nærhet til menneskene i området, som endret hvordan Kathrine så på flyktninger. Hun klarte å sette seg inn i deres liv og forsto i mye større grad hvorfor de ønsker å reise til Europa. Den skjønnlitterære boka ga Kathrine egne meninger om en situasjon som i aller høyeste grad er aktuell i dag.

Kathrine har også lest ”Om kannibaler” og av denne lærte hun også noe om holdninger til andre kulturer. Amerikanerne kom til Amerika, møtte indianerne og kritiserte måten indianerne levde på:

Det viste hvor teit det var å ha de holdningene, fordi de selv gjorde akkurat det samme, bare på en annen måte. De hadde de samme verdiene, bare viste det annerledes. Det var ganske kult. For det er ganske aktuelt enda.⁹⁴

Kathrine lærte at det å gjøre noe tilsynelatende annerledes, ikke alltid er så forskjellig fra måten man selv gjør noe på. Dessuten lærte hun at to ulike kulturer kan ha de samme verdiene, selv om det ikke ser slik ut på overflaten. Dette er noe hun synes er aktuelt i dag også. Slike tanker som ble vekket i Kathrine viser at tekster om andre kulturer og kulturmøter kan lære elever at mennesker i bunn og grunn slett ikke er så annerledes som man kanskje tror. Med dette oppnår man at elevene lærer viktige verdier, som at alle er like mye verdt.

4.3 Eldre tekster – relevans og nytteverdi

Selv om det ikke lenger finnes en litterær kanon i skolen, er det fortsatt mange lærere som velger å beholde de eldre tekstene eller klassikerne i undervisningen. Lærebøkene inneholder også fortsatt mange tekster tilknyttet ulike perioder helt tilbake til middelalderen. Hvilken nytteverdi har disse tekstene, som ligger så langt tilbake i tid? Ser elevene noen nytteverdi i dem? Er det noe å lære fra dem? Jeg spurte elevene både om generelle spørsmål om eldre tekster og spesifikke spørsmål knyttet til tekster fra middelalderen og fram til moderne tid.

⁹³ Vedlegg 7, linje 30-34

⁹⁴ Vedlegg 7, linje 46

Elevene er litt uenige når det gjelder hvor relevante eldre tekster er i skolen og for ungdom i dag. Likevel er det noen tekster som fenger mer enn andre. Dette gjelder blant annet Ludvig Holbergs *Niels Klims underjordiske reise*. Samtlige elever likte denne og synes historien fortsatt hadde noe for seg. ”Aftensalme” derimot, var de fleste usikre på om hadde noen relevans i dag. For det meste har de eldre tekstene viktighet i at de forteller hvordan samfunnet var på tiden de ble skrevet, men dette kan jo også en historiebok fortelle om. Vi skal nå se nærmere på hva elevene mente om Niels Klims underjordiske verden, ”Aftensalme” og andre eldre tekster/klassikere. Hvilke faktorer ligger til grunn for at en eldre tekst skal fenge elever i dag?

Relevans når det finnes relasjon (gjenkjennelse)

Det virket som elevene utelukket viktigheten av eldre tekster, dersom de ikke klarte å relatere til teksten. Når de ikke klarte å kjenne seg igjen i verken tema eller tid, krympet interessen kraftig.

Sagaen om Gunnlaug Ormstunge forsto ikke Anders at han måtte lese, fordi den ikke inneholder noe han kunne relatere til: ”Det var interessant fordi du får et innblikk i hvordan det var på den tiden, men samtidig var det ikke noe jeg personlig kunne sette meg inn i. Det er ikke noe jeg fikk ut av den utenom at sånn har det vært før og det var jo kult.”⁹⁵ Som vi har sett tidligere i oppgaven også, er det viktig for Anders å kjenne seg igjen i tekster. Da blir de lettere å sette seg inn i. Det er dette han sliter med når det kommer til *Sagaen om Gunnlaug Ormstunge*. Han forteller at han husker veldig godt dette verket, men det er fordi klassen arbeidet så lenge og grundig med det, ikke fordi det hadde noen relevans for han og hans liv.

Anders forteller også at man får innblikk i livet og samfunnet i vikingtiden. Det blir noe annet å lese historien på den måten, enn det blir å lese den i en historiebok. Stoffet blir mye lettere å sette seg inn i med en gang det er en skjønnlitterær historie, synes han.⁹⁶ Dette viser oss nok en gang at skjønnlitteratur bidrar med mer levende kunnskap enn det historiebøkene gjør. Sjangeren og fortellingen er lettere å forstå og leve seg inn i, enn det en tørrere faktatekst er. Likevel mener ikke Anders at sagaen har særlig relevans i dag. Ikke på noen andre måter enn det typiske kjærlighetsproblemet, som fortsatt er et tema som går igjen i dagens litteratur.

⁹⁵ Vedlegg 3, linje 39

⁹⁶ Vedlegg 3, linje 41

Men kjærlighet kan man lære like mye, eller mer av, dersom man leser nyere tekster, mener han.⁹⁷

”Aftensalme” er også en tekst som elevene ikke føler har mye relevans i dag. Som vi har sett, synes Henrik at det var greit å lese den for å forstå hvordan kristne opplever verden. De andre elevene legger mer vekt på at salmen *bare* er interessant med tanke på å forstå hvordan tida var den gang. Fredrik sier at salmer ikke har noe relevans for han å lese i dag. Han mener at det er en fortelling om hvordan noe har vært, som ikke kan relatere til hvordan samfunnet er nå. Teksten har gått ut på dato siden samfunnet har forandret seg så mye siden den gang. ”Aftensalme” har mistet all relevans, ifølge Fredrik. Anders stiller seg på ganske lik linje med Fredrik her. Han sier at han ikke forstår hvorfor han skal lære om det som har skjedd før andre året i videregående skole. Han sier at han ikke trenger dette videre i livet og er gammel nok til å kunne velge det bort.⁹⁸ Her viser både Anders og Fredrik ganske stor motstand mot å lese eldre tekster. De mener at tekstene har gått ut på dato og at det historiske aspektet bak, heller ikke har noen særlig relevans for de som er unge i dag.

Det kan virke som om de eldre tekstene ikke har så mye relevans for unge mennesker i dag, selv om noen av temaene i historien er de samme som nå. Hanne nevner viktigheten av familie, som dukker opp i *Sagaen om Gunnlaug Ormstunge*, og at denne viktigheten ikke er den samme i dag som i middelalderen. Det samme sier Kathrine, som mener at familieverdiene i middelalderen var ekstreme.⁹⁹ Henrik forteller at selv om familie fortsatt er viktig for det moderne mennesket, er det ikke helt sammenlignbart. Nå har vi hatt klassekamp og foreldrenes utdanning har ikke noe å si for hva du skal bli lenger, sier hun.¹⁰⁰ Her refererer også Henrik til at han ikke kan kjenne seg igjen i teksten. Tiden har forandret seg. Kjærlighet ble nevnt av Anders. Han nevner også spørsmål knyttet til livet og døden. Alle disse temaene er universelle, og eksisterer på tross av tid. Slike temaer som alltid har blitt skrevet om, og som elevene fortsatt kan kjenne seg igjen i, skulle en tro ville føles som relevante. Og i noen tilfeller gjelder dette, som i *Niels Klims underjordiske reise*. Denne teksten er et godt eksempel på at en eldre tekst kan ha relevans i dag. Malin uttrykker sin begeistring for teksten slik:

⁹⁷ Vedlegg 3, linje 41-43

⁹⁸ Vedlegg 3, linje 24

⁹⁹ Vedlegg 7, linje 42

¹⁰⁰ Vedlegg 4, linje 43

Det er jeg helt sjokka over egentlig. Det er sånn at jeg kunne tenkt meg å lese hele. Det med at det går an å ha sånne moderne ideer da. Og måten det var skrevet på da. Det er ganske kritisk mot både Danmark, Norge og flere land i Europa. Men det er skrevet på en slik måte at det er indirekte og morsomt da. [...] Han setter på spissen hvordan kvinner og menn skal være, og at det er helt rart og sånn. Selv om man er i verdens mest likestilte land, så er det fremdeles en vei å gå[...]¹⁰¹

Malin mener at likestilling, som blir tatt opp i Ludvig Holbergs tekst, fortsatt er relevant. Det er enda en vei å gå på dette området, både i Norge og i resten av verden. Malin likte godt måten likestilling ble tatt opp og satt på spissen via en skjønnlitterær historie, for å ikke bli for bastant eller spydig mot ledelsen i landet på den tida. Hun syntes også det var veldig overraskende at likestillingstanker fantes i opplysningstida. Ludvig Holberg var virkelig foran sin tid med dette temaet. De andre elevene ytrer veldig lignende meninger om Niels Klims reise. Dette er en av de få eldre tekstene alle elevene likte, og som alle også mente har noe for seg å lese i dag. Konklusjonen på hvorfor, er lett å tolke som at dette er noe de kan kjenne seg igjen i og at temaet fortsatt er relevant.

Historisk relevans

Elevene mener ikke at de eldre tekstene har null relevans. De ser viktigheten av å lære om historien og hvordan ting har vært før. Dette nevner flere av elevene gjentatte ganger, og det førte til at jeg måtte spørre hvorfor de synes det er viktig å lære om hvordan det var før. Da fikk jeg et svar som nærmest virket innøvd: ”Er det ikke slik at man ikke vil at historien skal gjenta seg?” At alle elevene svarte med samme grunn til å lese historie, følte for meg som om dette var noe de har lært i historietimene. De snakket også litt om at man må vite hvordan det var før, for å forstå hvordan det er nå. Henrik er den som har det mest særegne svaret på hvorfor det er viktig å lese eldre tekster:

Når vi leste ”Aftensalme” fra barokken, så vi at det var en endring fra renessansen, der det var mennesket i sentrum. Det er veldig interessant å se hvordan samfunnet hele tiden går i bølger på en måte, og det synes jeg er veldig bra. Historie har en tendens til å gjenta seg og da er det greit å vite litt om hva som har skjedd før.¹⁰²

De eldre tekstene har altså relevans med tanke på å forstå samfunnet nå og for å være klar over at endringer vil skje også i vår tid. Samfunnet er i stadig forandring. Selv om

¹⁰¹ Vedlegg 5, linje 46-47

¹⁰² Vedlegg 4, linje 23

skjønnlitteraturen er hovedsakelig fiksjon, er teksten påvirket av samfunnet på den tida den er skrevet. Gjennom teksten skinner normer, holdninger og hvordan samfunnet var gjennom og forteller leseren mye om hva som var viktig og hvordan det var å leve i de ulike periodene.

Som nevnt tidligere mente Anders at det er annerledes å lære historie gjennom en skjønnlitterær historie, enn gjennom historieboka. Dette er spesielt interessant. Han mener det er lettere å sette seg inn i historien når en får lese om menneskene og deres erfaringer.

Dersom flere andre elever også kjenner seg igjen i det Anders sier, kan en lærer benytte seg av denne tanken. Da kan man endre hvordan det arbeides i historiefaget og inkludere flere skjønnlitterære tekster for å gjøre inntrykk eller øke forståelsen hos elevene.

Utgått på dato og ferdigtygga tekster?

Jeg har hatt en hypotese om at elevene ville synes at de eldste tekstene var utgått på dato eller at tekstene framsto som ferdig tygga. Med utgått mener jeg at elevene ikke ville se relevans i tekstene. Med ferdig tygga mener jeg at handling og analyse var tilnærmet gitt på forhånd.

Dette viste seg å stemme til en viss grad. Henrik fortalte at han synes Ibsen og Kielland sine verk var kjedeligere å lese enn nyere tekster, fordi han allerede visste hva de handlet om. Han liker mye bedre nyere tekster, som kan overraske han og få han til å gjøre opp egne meninger. Dette tolket jeg som at han syntes tekstene var ferdig tygga. Jeg spurte han spesifikt om det var dette han mente, og det var det på en måte. Likevel mener han de er en viktig del av norsk kultur og at man ikke skal ta de helt bort. Henrik mener at man kan likestille med nyere tekster fra moderne forfattere. Han sier også at det er viktig å ha noe å sammenligne de eldre tekstene med for at de skal føles relevante. Da kan man lettere fange elevene, sier han.¹⁰³

Dette tror jeg er et godt poeng fra Henrik. Ved å sammenligne før og nå, og vise til de store linjene, kan man gjøre eldre tekster mer relevante for elevene. Og når relevansen øker, øker også interessen og evnen til å sette seg inn i tekstene.

Som vi har sett er Fredrik en av dem som synes at de eldre tekstene har gått ut på dato. Han sier: ”Det blir mest en fortelling om hvordan det har vært og har tenkt, i stedet for hvordan jeg tenker. Det er en tid som har gått forbi.”¹⁰⁴ Fredrik har tidligere vist at han ikke synes middelaldertekster er spesielt relevante for unge i dag. I dette sitatet snakker han særlig i tilknytning til tekster fra barokken. Fredrik legger ikke skjul på at han mener de eldste

¹⁰³Vedlegg 4, linje 17-19

¹⁰⁴ Vedlegg 8, linje 58

tekstene en leser i skolen, er utgått på dato. Tekstene må være fra litt nyere tid, som opplysningstiden, for at han skal finne noe han kan bruke. Særlig Niels Klim, som også er en ganske gammel tekst, ser han nytte i: ”Selv om det er en annen tid, så er det mer relevant samfunnsmessig. En del av problemene er fortsatt aktuelle.”¹⁰⁵ Denne teksten har altså ikke gått ut på dato, fordi tema om likestilling fortsatt finnes i samfunnet vårt i dag. Av dette kan en lærer kanskje lære at man kan få en bedre holdbarhetsdato på tekstene ved at de er sammenlignbare med i dag. Da bør aktuelle temaer brukes.

4.4 Analyse av tekster

Analyse av tekster er svært sentralt i andre klasse på videregående skole. Derfor er det ikke rart at mange av elevene ser på det å lese en tekst i skolen, som synonymt med å tolke/analysere en tekst. Under kompetansemålene kommer det fram at elevene skal lese og analysere tekster på bokmål og nynorsk. De skal også lese og analysere ulike sjangre og ta opp spørsmål og verdier tekstene representerer. Noen sentrale svenske og danske tekster skal også være representert. De skal uttrykke seg i informative og argumenterende tekster, utgreiinger og litterære tolkninger og drøftinger. Men hva synes egentlig elevene om å analysere, og forstår de hvorfor man skal gjøre det? Hvilke tekster som skal analyseres er opp til læreren. Det samme er hvilke sjangre. Hvilke tekster skal man velge? Hva mener elevene om dette? Hvilke betingelser setter de for at analysearbeid skal være meningsfylt?

Hvorfor analysere?

Som nevnt i innledningen til denne oppgaven, har jeg erfart at ikke alle elever finner det like nyttig å måtte analysere ulike sjangre. Kanskje særlig analyse av dikt, har blitt kritisert for å være unødvendig. Anders viser at han forstår hvorfor man skal analysere dikt:

Dikt er jo veldig greie å analysere fordi de har mange av de samme elementene som noveller og romaner. Og det å tolke et dikt klargjør deg ofte til å kunne tolke noveller og romaner. Det er å lære seg å tolke dem som gjør at tekstene blir nytbare. [...] få mest ut av en bok. Om du klarer å forstå at gardinene ikke var blå for å være blå, men fordi han var trist. Også tror jeg det er viktig å analysere dikt, ikke for å bare analysere dikt, men for å se på tekster i sin helhet, og dikt er bare en veldig praktisk måte å gjøre det på fordi de er små og korte.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Vedlegg 8, linje 62

¹⁰⁶ Vedlegg 3, linje 79

Anders synes at dikt har en praktisk nytteverdi å analysere, fordi de er korte, men har mye mening i seg. Det ligger mye skjult mellom linjene. Han ser på diktanalyse som en øvelsesaktivitet for å bli bedre på å analysere lengre tekster, som noveller eller romaner. Analysen er ikke så viktig i seg selv i de små trinnene, men diktene gjør at man lærer en å se på tekster i sin helhet. Det å analysere alle typer tekster har en nytteverdi for Anders. Det gjør at leseren får mest mulig ut av et verk og gjør tekstene mulige å nyte.

Henrik forstår ikke helt viktigheten av analyse med tanke på jobbsammenhenger, med mindre man skal arbeide med eller studere norsk. Likevel føler han at han får noe igjen for å analysere ved at han har lært å lese på en helt annen måte enn tidligere. Han sier at han verdsetter mer av det arbeidet en forfatter legger ned i en novelle eller en roman:

Når man leser vanlig tror man noe bare er sopet sammen som av og til kan være tilfellet. Men når man leser en tekst med masse metaforer, sammenligninger og virkemidler lærer man å se arbeidet som ligger bak og dermed lærer man å verdsette litteratur for det det er.¹⁰⁷

Henrik sitt svar er vakkert, men hva det vil si å verdsette litteratur for det det er, er jeg litt usikker på. Jeg tror uansett at det handler om at han verdsetter litteraturen høyere enn tidligere. Det er tydelig at Henrik skjønner at det kan være en avansert prosess å skrive gode tekster. Han viser også at han forstår at forfattere ikke alltid har noen dypere mening bak, og at noen tekster bare er ”sopet” sammen. Dette viser også at man ofte analyserer og legger mening i en tekst som kanskje ikke forfatteren selv har tenkt over.

Hanne forteller at hun synes det er greit å analysere skjønnlitteratur i skolen. Det er litt annerledes enn å bare skrive artikler og tolke fagtekster, sier hun. På denne måten kan det se ut som om analyse av skjønnlitteratur er med på å skape variasjon i hvilke tekster elevene arbeider med, siden de er noe helt annet enn fagtekstene. Dette setter Hanne pris på også fordi hun liker bedre skjønnlitteratur enn fagtekster. Hun ser også at hun får bruk for analyseverktøyene når hun leser på fritiden. Hun oppnår bedre forståelse og får mer ut av tekster hun leser hjemme.¹⁰⁸

Når det gjelder viktigheten av å analysere i skolen, sier Hanne at analyse ikke er noe livsviktig, men viktig for henne fordi hun går på studiespesialiserende og har tenkt å velge noe som inkluderer tekstarbeid i videre studier. Viktigheten hun ser i analyse er individuell

¹⁰⁷ Vedlegg4, linje 73

¹⁰⁸ Vedlegg 5, linje 12

og bærer preg av hvilken retning hun skal videre i studier og i arbeidslivet. Dette får meg til å tenke på yrkesfagelevne, som ikke skal studere litteraturemner videre. Dersom de mangler individuell motivasjon fordi de ikke trenger analysen videre, bør en kanskje kutte ned på analysearbeidet på yrkesfag og heller lære elevene noe de får mer bruk for.

På spørsmålet om det er viktig å analysere tekster generelt, svarer Hanne:

Ja, det er jo viktig å kunne trekke ut det som betyr noe og forstå hvorfor det er skrevet på den måten og ikke på den måten og hva de vil fram til egentlig og sånn. Det kan bli viktig når man skal lese artikler og politiske taler og sånn. Lese litt med kritiske øyne og ikke sluke alt. Tenke om det er sånn eller hva jeg egentlig tror om dette og ja.¹⁰⁹

Her kommer Hanne med noen nye grunner til å analysere tekster i skolen. Elevene lærer å bli kritiske til tekster vi omgir oss med i hverdagen, som taler og artikler i aviser. De lærer å ikke ta alt for god fisk. Elevene må tenke over det de leser, være kritiske og gjerne ta parti. Også Malin trekker fram at det å lære å lese mellom linjene handler om forståelse og om å kunne se det som står i aviser med kritisk blikk.¹¹⁰

I tillegg sier Malin dette om å analysere: ”Det gir mer mening til en tekst da. En tekst er ikke like bokstavelig som den var før. Man ser at det ligger mer bak, som kan glede en og sånn.”¹¹¹ I tillegg til at en tekst kan ha en dypere mening, eller at man må stille seg kritisk til den, kan analyse gi mer glede av en tekst. Dette nevnte også guttene, som vi allerede har sett.

I et oppfølgingsspørsmål spurte jeg Malin hva hun tenkte om at yrkesfagelever må lære seg for eksempel diktanalyse. Til dette svarte hun:

Det er mye en lærer på skolen som kan føles litt sånn, hvorfor lærer jeg dette egentlig. Jeg føler ikke at analyse er en spesifikk ting som man bør sette spørsmålstegn med. Det er jo ikke noe en direkte trenger for å bli murer for eksempel, men det er jo det at man hører fremdeles på musikk og det er en litterær kultur rundt deg som en må forstå for å være med i et slags allment felleskap da, kanskje. Og at en da må skape seg en forståelse av hva analyse er og... Ikke minst det med at hvis noen har et argument og bruker en metafor eller en sammenligning, at man faktisk forstår at det ikke er noe bokstavelig. Folk må kunne forstå hva alle snakker om.¹¹²

Det virker som at Malin er vant med tanken ”hvorfor må jeg lære dette?”, og har funnet seg i at slik er det bare. Likevel tenker hun seg fram til at også murere er en del av det norske felleskapet og hører på for eksempel musikk. Det finnes også en litterær kultur, som alle

¹⁰⁹ Vedlegg 5, linje 70

¹¹⁰ Vedlegg 6, linje 56.

¹¹¹ Vedlegg 6, linje 62

¹¹² Vedlegg 6, linje 64

mennesker bør kjenne til. En må kunne analysere for å forstå referanser, eller metaforer og sammenligninger som dukker opp i allmennheten. Analyseverktøy hjelper alle mennesker i felleskapet til å ikke ta alt bokstavelig, enten det er i samtale, tekst eller musikk. Uten dette verktøyet kan man kanskje havne litt utenfor.

Kathrine er usikker på hvorfor elever skal lære å analysere dikt, men hun kommer fram til at det er greit å finne meningen bak hva et dikt egentlig betyr. Hun tror også at det å kunne trekke ut mening i et dikt, er noe man kan overføre til andre typer tekster også.¹¹³

Siden Fredrik viste liten glede over å analysere dikt og noveller, spurte jeg Fredrik om han mener at analyse dreper lesegledden. Til dette svarte han:

Både og. Det kommer litt an på hvilke tekster det er. Ofte når man analyserer så får man jo fram nye synspunkter og nye ting som jeg ikke hadde funnet ut dersom jeg hadde lest vanlig, eller for meg selv. Det er jeg glad i. Men ja. Veldig ofte så er det sånn at jeg ikke får så mye ut av et. Det blir bare å dekonstruere en tekst liksom. Uten å egentlig få noe ut av det.¹¹⁴

Fredrik synes det kan bli mye å analysere ord for ord i en tekst. Han liker best å se på de store tingene og å få høre andres synspunkter på en tekst. Om lesegledden forsvinner avhenger av tekstvalget. Dette viser nok en gang at en lærer må tenke over hvilke tekster som velges til elevene. Fredrik nevner også at analyse kan bli bare dekonstruering av en tekst. Slik er det ikke ment å være. Dette er ikke analysens mål og tyder på at teksten kanskje ikke er riktig for analysemetoden som er gitt. Det kan også hende at Fredrik går for grundig inn i analysearbeidet, og ikke konsentrerer seg om det som er viktigst å hente ut. Da Fredrik leste *USA*, hjalp det han med analyse. Det hjalp han til å forstå teksten bedre. I slike tilfeller blir analyseverktøy brukt riktig.

Det er en grunn til at Fredrik liker bedre å lese romaner enn dikt, og det er at dikt må man analysere ord for ord. Romaner kan han lese uten å analysere så mye, og heller tenke over de store tingene, som han kaller dem i ettertid. Han får større leseglede når han ikke trenger å konsentrere seg like mye om å analysere gjennom hele verket.¹¹⁵ Lesegleden forsvinner altså for Fredrik i takt med hvor grundig en analyse må utføres. Likevel er analyse bra når den blir brukt i riktig mengde og på riktige tekster.

¹¹³ Vedlegg 7, linje 74

¹¹⁴ Vedlegg 8, linje 24

¹¹⁵ Vedlegg 8, linje 78

Fredrik kommenterer viktigheten av å ha en lærer som veileder gjennom et analysearbeid:

Hvis jeg er leser alene så er det fort at jeg ikke forstår noe som helst. Da er det meningsløst. Men på skolen har jeg en lærer som kan fortelle meg hva ting betyr og kan hjelpe meg videre med det. Da blir jeg bedre til å analysere dikt for meg selv, og jeg får den største meningen av de.¹¹⁶

Læreren har et ansvar når det gjelder lesning av tekster. Læreren sitter ikke med fasitsvaret, hjelper elevene videre med tankene. Ofte klarer elevene å peke på virkemidler, men sliter med å forklare hva virkemidlene gjør. Dette gjør at elevene etter hvert blir bedre og kan stå mer på egne bein. Til slutt, etter mye øving, er analyseverktøyet nærmest integrert i eleven. Da vil også analyse skje på hjemmefronten, kanskje nesten uten at man er klar over det.

Hvordan analysere?

Elevenes holdninger til å analysere tekster, handler ikke bare om hvilke tekster som blir valgt. Det handler også om prosessen og hvordan de skal analysere. Jeg spurte elevene hvordan de arbeider med tekster i skolen, og hvordan de ønsker å arbeide for å få mest mulig utbytte av teksten. Det viste seg at de var ganske fornøyde med hvordan de vanligvis jobber. Vanlig prosedyre for analyse er i følge elevene å lese teksten en gang, enten høyt eller alene. Mens dette skjer, noterer elevene i margin eller streker under ord som de mener er viktige. De kaller dette å *lese med penn*. Denne måten å lese på gjør at elevene ikke trenger å lese teksten flere ganger for å få med seg det viktigste. De gjør en dyp lesning én gang. Deretter diskuterer elevene tekster, først i små grupper og deretter i plenum. Dette gjør at elevene først tenker seg om, og deretter bygger de seg utover i rommet og hører andres tanker. Ved å bruke denne måten får også alle uttrykt sine synspunkter. Å starte i små grupper gjør at elevene får delt tanker og meninger i et lite, trygt miljø først. Dette gjør det muligens lettere å rekke opp hånda og snakke i plenum etterpå. Læreren leder elevene i prosessen, og utdypet og forklarer der det trengs. Klassen ender opp med en slags samlet konklusjon, en enighet om hva teksten handler om. Likevel er det åpent for egne meninger og tolkninger.

Anders forteller at analyse er greit. I hvert fall så lenge det ikke blir alt for omfattende. Det finnes grenser for hvor mye man skal få ut av en tosiders novelle.¹¹⁷ Dette forteller at det kan være bra å konsentrere analysen om det mest sentrale i teksten. En kokebokoppskrift som en

¹¹⁶ Vedlegg 8, linje 80

¹¹⁷ Vedlegg 3, linje 16

gjærne bruker i starten når man lærer å analysere ulike tekster, kan virke litt mot sin hensikt i slike tilfeller. Da går man gjerne på leting etter absolutt alt av virkemidler, som kanskje ikke finnes. Man fokuserer også på detaljer som kanskje heller ikke er så viktige. Elevene bør læres opp til å finne det som er mest sentralt i en tekst. Dette vil også gjøre analysearbeidet mer overkommelig for de elevene som pleier å klamre seg til en oppskrift.

Elevene har arbeidet noen ganger i det som kalles *Sokratisk sirkel*. Denne går ut på at elevene sitter i en indre ring og en ytre ring. De som sitter i den indre ringen diskuterer teksten, mens de i ytre ring er stille og skriver ned argumenter og hvordan samtalen utspiller seg. Deretter bytter indre og ytre sirkel plass. Læreren står utenfor sirkelen og hjelper bare til når samtalen stopper opp. Elevene liker denne måten å arbeide på. Den er noe nytt og annerledes enn når alle må rekke opp hånden, og når alle sitter og ser på læreren. Det at elevene liker Sokratiske sirkel fordi det er noe nytt, viser at det er viktig å variere metodene for lesing og analyse for å holde motivasjonen oppe hos elevene. At de liker at læreren er mer på sidelinjen, forteller også at en lærer ikke bør sitte med en fasit som alle skal følge. Det må være åpent for egne tolkninger så lenge de er godt argumentert for. Selv om elevene liker metodene som blir brukt i klasserommet, synes de at ulike tekster krever ulike måter å analysere på. Anders sier for eksempel: ”Når man leser en novelle blir det naturlig å skrive ned underveis og markere i margen osv. Men når man leser en roman, så blir det mye lettere å lese gjennom hele først og så sette seg helt inn i det og legge vekk alt av skole på en måte.”¹¹⁸ Dette viser at å lese med penn og analysere hvert ord, blir slitsomt når det er snakk om en lang tekst. Da må man som nevnt tidligere se på de store linjene og viktigste trekkene.

Elevene virker å like når læreren stiller seg litt passiv under analysen. Men noen tekster krever mer veiledning fra læreren enn andre. Henrik forklarer litt om viktigheten av lærerens rolle:

Å lese sånne tekster [som Gunnlaug Ormstunge] krever en god lærer. Hvis læreren bare leser uten å kommentere, så vil elevene gå på autopilot veldig raskt. Man må bruke tid på å forklare hvorfor det var sånn og hva det har å si for tiden og gjøre det spennende og sånn. ¹¹⁹

Læreren skal ikke alltid være passiv, han eller hun må tre fram og hjelpe der det trengs. Dette er viktig for at elevene skal opprettholde konsentrasjonen. Dersom teksten er for vanskelig,

¹¹⁸ Vedlegg 3, linje 87

¹¹⁹ Vedlegg 4, linje 41

vil ikke elevene klare å analysere godt nok til at de får noe ut av teksten, eller synes det er interessant. Læreren må i tillegg sørge for at teksten er spennende, sier Henrik. Dette viser oss at læreren kanskje må ha en god formidlingsevne, og kunne gjøre enhver tekst relevant og interessant for elevene. Det er altså viktig at læreren vurderer når han eller hun skal tre fram eller trekke seg tilbake og finner riktig balanse på dette.

Hva skal man analysere?

Det handler ikke bare om hvorfor eller hvordan man skal analysere tekster. Det handler også om hva. Hvilke tekster fenger elevene og hvilke bør man styre unna? Mye av dette har blitt besvart gjennom elevenes kommentarer om de ulike spesifikke tekstene. Som vi har sett, kan elevene like både nye og eldre tekster, men det avhenger av innholdet. De tekstene som var eldre enn fra opplysningstiden, var elevene mer skeptiske til, fordi innholdet ikke var noe de relaterte til. De mente mer eller mindre at den eneste nytten av å lese disse tekstene var av historisk verdi. Men når tekstene kom fra opplysningstiden, begynte elevene å kjenne seg igjen i samfunnet og de personlige problemene som ble beskrevet. *Niels Klims underjordiske reise* likte samtlige elever veldig godt, selv om den heller ikke kan sees på som en moderne tekst. Dette var fordi teksten tok opp problemer i samfunnet som elevene fortsatt kjente seg igjen i. Det samme gjaldt *Erasmus Montanus*. Her kjente elevene igjen at noen tror de er bedre enn andre. Problemene i middelalderens *Sagaen om Gunnlaug Ormstunge* derimot, virket fjernere for elevene. De familiære verdiene og familiefeidene er ikke noe de kjenner seg like godt igjen i.

Resultatene fra elevintervjuene viser at noen tekster faller i smak, mens andre ikke gjør det. Resultatene viser også at alderen på verket kan ha noe å si, selv om det ikke er nødvendig. Noen elever liker historie og synes tekstene er interessante uansett. Det viktigste kriteriet til hva man skal analysere bør etter min mening være innholdet. Er innholdet noe elevene kan kjenne seg igjen i, eller noe de kan sympatisere med, vil teksten kanskje nå fram bedre enn hvis teksten virker fjern. Tekstene bør heller ikke være for vanskelige, som rektor Holmboe foreslo i kapittel 2.2.1. De eldre tekstene har kanskje et problem her ved at de er litt gammeldags skrevet. Det kan også være at elevene ikke kjenner igjen normene i samfunnet fra sine egne liv. Det er som vi har sett på tidligere, ikke et kriterium at elevene må kjenne seg igjen i teksten. Det ser likevel ut til at det er viktig for flere av elevene. For eksempel Henrik er det viktig at han får komme med noe nytt til en eventuell analyse. Han ønsker ikke fasitsvar. Dette er også noe å tenke over. De eldre tekstene kan framstå som ferdig tygga og

det kan være en allmenn oppfatning av hvordan teksten skal tolkes. Nyere tekster er mer åpne for nye tolkninger. Det synes i alle fall Henrik:

når vi begynte med novelleanalyse på videregående, så fikk vi veldig nye noveller som ingen hadde skrevet om tidligere nesten. Da hadde vi ikke noe å lese på før man selv skulle skrive analyser. Da måtte man mene noe selv og det tror jeg er en veldig lur tanke.¹²⁰

Henrik setter pris på at man ikke kan søke opp en tekst på internett og få opp mange ulike analyser som gir svarene på hvordan han skal tenke. I tillegg kom det fram at Henrik mener det er viktig å velge tekster som kan interessere begge kjønn. Man må ta hensyn til at en klasse ikke består av bare jenter eller gutter. Enten bør man velge noe kjønnsnøytralt, eller så må man variere med å velge tekster som fenger enten det ene eller det andre kjønn.¹²¹ Denne tanken avhenger av om det virkelig er så stor ulikhet på kjønn og hvilke tekster de foretrekker. Reaksjonen på en tekst er kanskje heller individuell.

I tillegg til innhold og alder på en tekst, kommer spørsmålet om hvilke sjangre man skal velge å analysere. I følge læreplanen velger også læreren selv hvilke sjangre som skal bli representert. Derfor kan det være lurt å tenke over hvilke sjangre som egner seg best for analyse. Vi har tidligere sett at Fredrik ser at dikt er praktiske å analysere på grunn av at de er korte og inneholder mye mening. Men Fredrik ser likevel betydningen av å analysere lengre tekster:

Noveller ser jeg litt mer poenget med å analysere, fordi de er større og man kan lese de også uten å hele tiden være i analysemodus. Det blir for å lese noen og finne meningen bak. De har jo ofte ikke en klar mening. Man må kunne lese aktivt for å forstå.¹²²

For Fredrik er det mer slitsomt å være i analysemodus i forhold til å lese for gleden sin skyld. Derfor liker han bedre å analysere noveller og romaner, enn dikt. Noveller ser han også poeng i å analysere fordi en ofte må lese aktivt for å finne den klare meningen med teksten.

4.5 Oppsummering

Samtlige elever viste seg å være svært positive til å lese og analysere tekster på skolen. Vi har gjennom dette kapitlet blitt kjent med seks elever og deres holdninger og meninger knyttet til en rekke sjangre og tekster. Det er ikke tvil om at elevene forstår hvorfor de skal lese

¹²⁰ Vedlegg 4, linje 15

¹²¹ Vedlegg 4, linje 15

¹²² Vedlegg 8, linje 87

skjønnlitteratur i skolen. De klarer å finne mange gode eksempler på hva man kan lære. Mange av disse eksemplene har vist seg å være de samme som de teorikapitlet tok opp. Det var interessant å se at elevene hadde såpass innsikt i hva skjønnlitteraturen kunne ha av nytteverdi. De kom faktisk innom de aller fleste målene i læreplanen som jeg selv inkluderte i teoridelen. Elevene tok opp både allmenndannelse, situasjonsmestring, språkkompetanse, norsk kulturarv og identitetsutvikling. Dette er omhandlet i kapittel 2.

Det var tydelig at ulike tekster fikk fram ulike reaksjoner hos elevene. Overraskende var det at elevene var svært positive til diktlesning/analyse, som jeg hadde trodd at de verken ville like eller se nytte av. De så på dikt som praktiske til analysearbeid, men også kjekke. Flere av elevene leser diktsamlinger på eget initiativ på fritiden.

Elevene viste at de forstod at ulike tekster også hadde ulikt å lære dem. Alder på teksten viste seg å være en avgjørende faktor for om en tekst falt i smak eller ikke. Dess eldre tekstene var, dess vanskeligere var det for elevene å relatere til dem. Dette førte til at tekstene også ble vanskeligere å forstå. De eldste tekstene syntes en del elever var både utgått på dato og ferdig tygga. Likevel ser elevene at de har en historisk relevans.

5.0 Drøfting, oppsummering og konklusjon

Gjennom denne masteroppgaven har jeg forsøkt å besvare problemstillingen: Hvilken nytteverdi har skjønnlitteratur for elever i videregående skole? Dette spørsmålet har jeg i kapittel 2 forsøkt å besvare ved å bruke teori. Jeg har tatt utgangspunkt i læreplanmålene i den generelle læreplanen og formål for norskfaget i videregående skole. Dette gjorde jeg fordi disse inneholder overordnede mål som er viktige for elevene nå, men også seinere i livet. Dersom skjønnlitteraturen skulle vise seg å kunne hjelpe elevene til å nå disse overordnede målene, vil den rettferdiggjøre plassen sin i skolen. I Kapittel 4 har jeg forsøkt å svare på den samme problemstillingen, men ved å spørre elever. Spørsmålene i intervjuet handlet også om deres forhold til og meninger om ulike tekster og måter å arbeide med dem på. Gjennom hele oppgaven har det dukket opp spørsmål. Noen av dem henger fortsatt løse. Nå vil jeg forsøke å svare på de spørsmålene som fortsatt står uten svar. Jeg vil også ta opp igjen de mest sentrale aspektene, og jeg vil drøfte de mest interessante funnene. Til slutt ønsker jeg å komme med en konklusjon på problemstillingen.

5.1 Spørsmål som fortjener svar, overraskende funn og drøfting

I starten av prosessen med planlegging av denne oppgaven, var alt jeg hadde spørsmål. Disse var grunnen til at nettopp problemstillingen om skjønnlitteraturens nytteverdi engasjerte meg. Jeg har erfart at yrkesfagelever sliter med å se hvorfor de skal lære for eksempel diktanalyse, og stiller spørsmål til denne aktiviteten. Jeg var innforstått med at dikt ofte har en språkdrakt som stenger for at elevene umiddelbart griper innholdet i dem. Dette gjør at diktene framstår som vanskelige og diffuse. Overraskende nok viste elevene jeg intervjuet at de fleste ikke bare likte å lese dikt på skolen, men noen av dem leste dikt også på fritiden. Elevene viste også at de så nytteverdi i å analysere dikt, både fordi dikt er korte og praktiske å bruke til analyse, og fordi de inneholder mye mening i lite tekst. Riktignok setter elevene pris på at læreren framstår som en guide i starten, før de selv får fylt opp verktøykassen nok til å klare seg på egenhånd. Elevene som ble intervjuet går ikke på yrkesfag, og de har alle et positivt forhold til å lese. Det kunne vært svært interessant å intervju noen elever fra denne studieretningen også, for å se hvilke svar jeg da ville fått. Elevene som ble intervjuet kunne likevel forestille seg å være for eksempel murer. De forklarte at også yrkesfaglige elever vil ha nytte av å kunne analysere tekster. Dette var delvis fordi alle mennesker i samfunnet er omgitt av både muntlige og skrevne tekster, i tillegg til musikk og sang. Elevene snakket om at man må ha en generell kunnskap til tekster for å ikke ta alt bokstavelig, for å lære å bli

kritisk og kunne ta del i samfunnet. Men hvilke tekster det er forventet av samfunnet at man skal kjenne til kom ikke fram. Dette kunne det også vært interessant å undersøke. Når det gjelder viktigheten av litteratur for yrkesfaglige elever, har jeg i teoridelen poengtert at man i alle yrkesgrupper har bruk for språkkompetanse. Lesing og skriving er en del av alles arbeidshverdag. Det er også en stor del av alles fritid.

Det som også overrasket meg med elevintervjuene, var hvor bevisste elevene faktisk var på hva skjønnlitteratur kan lære dem. Dette kan helt klart skyldes skolen elevene går på, siden dette er en ”god” skole med høyt snitt for å komme inn. Riktignok var elevene litt trege helt i starten av intervjuene. Da elevene ble varme i trøya og fikk tenkt mer, kom de fram til mange gode eksempler på hva skjønnlitteraturen kan bidra med av ulik kunnskap. Det hadde vært spennende å se hvor mye mer de hadde kommet på dersom de fikk enda bedre tid til å tenke seg om, eller fikk spørsmålene på forhånd. Elevene startet ofte med å svare på holdningsspørsmålene til skjønnlitteratur som litt nølende og skeptiske, gjerne med et ”nja”. Men etter hvert som de fikk tenkt seg om og snakket litt rundt temaet, ble de mer og mer positive. Dette viser oss at dersom lærere er flinke til å la elever reflektere og selv begrunne hvorfor skjønnlitteratur og spesifikke tekster er viktig, vil elevene kanskje også bli mer positive, åpne og få større motivasjon til å lese og arbeide med tekstene. Dette er uten tvil noe denne oppgaven har lært meg og som jeg ønsker å ta med meg som lærer.

De fleste elevene snakker om lesing av tekster i skolen og analyse av tekster som det samme. Analyse av tekster er noe elevene generelt sett synes er greit. De er også fornøyd med metoden de pleier å bruke. Likevel vektlegger noen av elevene lærerens rolle i analysearbeidet. Læreren må hjelpe til og vise vei der det trengs, men for det meste liker elevene å tenke og begrunne selv. Det kan også være viktig med variasjon for motivasjon på dette området, som på alle andre områder i skolen. Sokratiske sirkel er en slik metode man som lærer kan bruke til å variere med. Denne kjente jeg ikke godt til på forhånd og har aldri brukt den i undervisning selv. Dette er en metode jeg nå selv ønsker å ta i bruk i undervisningen, spesielt etter å ha hørt hvor godt den falt i smak hos samtlige elever under intervjuene.

Noe annet en lærer må tenke over er hvilke tekster han eller hun skal velge. I følge intervjuene falt de moderne tekstene mer i smak enn de eldre. Likevel kan også eldre tekster være gode, dersom de blir analysert på riktig måte. Dette kan være for eksempel ved at man

sammenligner dem med samfunnet, med en tekst fra moderne tid, eller ved at læreren er flink til å forklare og gjøre teksten spennende. Eldre tekster kan også være ekstra gode, dersom de til tross for at de er gamle, handler om tema som elevene kan kjenne seg igjen i. *Niels Klims underjordiske reise* har vist seg å være et godt eksempel på dette. At elevene kan kjenne seg igjen i teksten er selvsagt også viktig for moderne tekster, men her er det ifølge elevene lettere fordi samfunnet er det samme. Tekstene kan også gjerne ta opp tema som elevene kjenner seg igjen i. Noen av elevene liker å lese ungdomslitteratur, fordi problemene er noe de kan kjenne seg igjen i. I slike tilfeller er det ikke nødvendig at samfunnet eller tema er noe elevene kjenner seg igjen i. Tekster som handler om andre kulturer er også et eksempel på tekster som likevel kan fenge.

Som lærer er det altså mye man skal ta i betraktning når det gjelder skjønnlitteraturen i videregående skole. Alle lærere må tolke læreplanmålene, og læreplanmålene forteller ikke hvilke tekster som skal leses i skolen. De forteller at tekstene skal være fra ulike tidsepoker og at de skal være av varierte sjangre, likevel ikke noe mer. Å få svar på hva elever liker og ikke liker av tekster, har derfor vært svært interessant. Selv om seks elever er for lite til å generalisere særlig, kan noen av svarene være nyttige å ta med seg videre inn i læreryrket. Det å kunne rettferdiggjøre og tenke over alle valg man tar som lærer, er en viktig del av yrket. Dette gjør at man ikke blir stående fast, men utvikler seg til å bli en bedre lærer som tar bedre og mer gjennomtenkte valg.

5.2 Skjønnlitteraturens nytteverdi for elevene - oppsummert

Vi har sett at det finnes flere mål i læreplanen som skjønnlitteratur kan hjelpe til med å nå. Blant disse var situasjonsmestring. Dette handler om at elevene blir forberedt på både roller og situasjoner de kan havne i. Det mest interessante aspektet ved dette er kanskje om litteratur faktisk kan måle seg med det virkelige livet når det kommer til slik øvelse. Hele tre elever forteller om situasjoner der skjønnlitteraturen enten har hjulpet dem til å takle en situasjon, eller i det minste fått dem til å tenke grundigere over en situasjon. Dette viser oss at det elevene leser, blir husket, og dukker av og til opp i situasjoner som ligner den de har lest om. Dette får dem til å tenke, og i noen tilfeller vil øvelsen elevene har fått gjennom å lese seg gjennom en situasjon, hjelpe dem i egne situasjoner.

Vi har også sett at tekster kan vekke empati hos elevene, og at empati er en viktig forutsetning for at samfunnet vårt skal fungere. Empati er likevel ikke garantert å sette seg i individet, og kan forsvinne i det man lukker boka. Man må også velge de riktige tekstene for at empatien skal bli tatt med videre og ikke bare bli vekket der og da. Slike tekster trenger overraskende nok ikke å handle om noe elevene kjenner seg igjen i. Tekster som dreier seg om urettferdighet, diskriminering eller andre fæle hendelser har vist seg å være svært gode på å vekke empati hos de aller fleste. Dessuten handler jo empati nettopp om å kunne sette seg inn i følelsene og tankene som man ikke selv sitter inne med. Empati er viktig fordi det muliggjør at elevene kan være gode i rollene som venn, familiemedlem og ikke minst som medlem i det demokratiske samfunnet.

Vi har sett at skjønnlitteratur kan endre våre tanker og holdninger, og bidra til å lære oss om viktige verdier, som likestilling mellom kjønn og at alle folkeslag er like mye verdt. Skjønnlitterære bøker kan også lære elevene mye om kultur, selv om de ikke er faktabøker. De kan vise elevene både hvordan det ser ut og hvordan det er å leve i ulike deler av verden, og hva som gjør disse menneskene forskjellige fra eller like oss. Å lære om andre kulturer er viktig for å bli et tolerant samfunnsmenneske i det multikulturelle Norge, og for å bli empatisk og tolerant ovenfor andre folkeslag.

Skjønnlitteratur bidrar til innsikt i følelsesliv og virkeligheten som finnes *inne* i et individ, der sakprosa handler om å beskrive den *utvendige* og *fysiske* virkeligheten. Det er snakk om at man lærer seg *levende kunnskap* av skjønnlitteraturen. Ofte snakker folk om virkeligheten som den naturvitenskapelige og fysiske virkeligheten. Denne virkeligheten er generell og lik for alle. Den er en slags fasit. Men man skal ikke glemme eller undertrykke den subjektive virkelighet som hvert eneste menneske lever i. På dette området skinner virkelig skjønnlitteraturen og viser seg virkelig rikere enn sakprosa.

Bøker har også evnen til å glede og utfolde fantasi. Glede av skjønnlitteratur og det å lese, kan smitte over til andre type tekster. Analyseverktøyet som læres i skolen kan være en stor faktor her. Analyseverktøy gjør tekstene mulige å forstå, og de gjør tekstene ”nytbare”, som Anders så fint sa. Fantasi handler ikke bare om å male bilder i hodet når man leser, men også om å kunne forestille seg andres synsvinkler. Å forestille seg andres synsvinkler fører oss igjen inn på empatien som skjønnlitteraturen kan vekke.

Skjønnlitteraturen kan også gjøre elevene mer dannet eller allmenndannede, og bidra med å utvikle individet. Kunnskapen, perspektivene og empatien elevene får oppleve gjennom skjønnlitteraturen, er dessuten alle med på å utvikle elevenes identitet. I tillegg gjør lesing at man blir bedre til både å lese og skrive, og dette er noe alle har bruk for i dagens samfunn. Den verdenen vi lever i er dekket av tekst – tekst i bøker, tekst i aviser, tekst på tv, tekst på internett, tekst på veiskilt, tekst på produkter. Uansett hvilket yrke man har, så har alle godt av å kunne lese, kritisere og forstå de ulike tekstene. Også muntlige tekster som taler, er det viktig at mennesker kan stille seg kritiske til.

5.3 Konklusjon

Det store overordnede spørsmålet har gjennom hele oppgaven vært hvilken nytteverdi skjønnlitteratur har for elever i videregående skole. Dette spørsmålet kan deles inn i noen mindre. Hva er nytteverdien? Hva går denne ut på? Hvor stor er nytteverdien? Svarene er ikke enkle eller ensidige.

Vi har sett at skjønnlitteraturen kan bidra til å nå alle de målene som er nevnt i den teoretiske delen av denne oppgaven. La meg presisere at det finnes mål i den generelle delen av læreplanen og formålsdelen for norsk som ikke er tatt med. Dette er fordi skjønnlitteraturen ikke kan bidra med nok til at disse har fått noen plass i oppgaven. Det finnes sikkert også noen flere mål der skjønnlitteraturen kunne tilført noe. Jeg føler likevel at jeg har valgt noen av de mest sentrale målene i læreplanen, både ut i fra hvilke mål som er overordnet for skolen, og ut i fra hvilke mål skjønnlitteraturen best kan tilføre nytte.

Jeg har nevnt mange punkt der skjønnlitteraturen har noe å lære elevene. De aller fleste av disse kan diskuteres. Det finnes usikkerhet og skepsis. Det finnes ikke noe fasitsvar på problemstillingen. Mye handler om at skjønnlitteraturen *kan* lære elevene om de ulike temaene eller de ulike ferdighetene. Ordet *kan* forteller om at det finnes flere faktorer som må tas hensyn til, og at tekstene ikke alltid vil fungere. Det krever en god del grubling over hvilke tekster man skal velge å gi til elevene, og hva man ønsker at en tekst skal lære dem. En lærer må begrunne hvorfor elevene må lese de ulike tekstene. Hvorfor skal de lese dikt? Hvorfor skal de lese tekster fra middelalderen? Ved å begrunne valgene for seg selv og for elevene, vil også elevene forstå nytteverdien ved tekstene. Det å forstå hvorfor man må gjøre noe, skaper motivasjon. Særlig gjelder dette dersom grunnen er god. Å lære noe er mye mer

motiverende når man vet at det er noe man har bruk for seinere. Dette har denne oppgaven vist. Alle målene som er blitt diskutert, handler om noe elevene vil ha bruk for i livet, indirekte eller direkte. Det vil derfor være svært nyttig å bruke resultatene fra denne undersøkelsen til å motivere framtidige elever til å lese skjønnlitterære tekster.

Nytteverdien av skjønnlitteraturen er, som vi har sett, uten tvil stor. Den er også bred. Den strekker seg fra praktisk nytteverdi i form av lese- og skrivekompetanse, til mer abstrakt nytteverdi som handler om identitetsutvikling, følelsesliv og empati. Alt av nytte som er nevnt i denne undersøkelsen, er relevant for elevene. Derfor skal ikke skjønnlitteraturen undervurderes, og den bør få beholde sin plass i skolen til tross for at læreplanen har åpnet for likestilling mellom sakprosa og skjønnlitteratur. I alle fall er det sikkert at skjønnlitteraturen skal ha minst halvparten av plassen. Den har mer enn nok nytteverdi til fortsatt å ha en sterk posisjon i den videregående skolen.

Kilder:

- Alver, Eirik (2014, 13.12). Empatiske lesehester. I *Magasinet i Dagbladet*
- Andersen, Per Thomas (2011). Hva skal vi med skjønnlitteratur i skolen?. *Norsklæraren 2011(2)*
- Bloom, Harold (2000). Why read?. I *How to read and why*. (s.21-29). London: Fourth Estate
- Børhaug, Kjetil, Fenner Anne-Brit, Aase, Laila (red.) (2005). *Fagenes begrunnelse: skolens fag og arbeidsmåter i dannelsingsperspektiv*. Fagbokforlaget.
- Compagnon, Antoine (2011). *La littérature, pour quoi faire?* Paris: Collège de France/ Fayard
- Keen, Suzanne (2007). *Empathy and the Novel*. Oxford University Press
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *InterView. Introduktion til et håndværk*. 2. Utgave. København: Hans Reitzels Forlag
- Langer, Judith (1995). *Envisioning literature. Literary understanding and literature Instruction*. New York og London: Teachers College Press.
- Larsen, Leif Johan (2005). Identitet, dannelse og kommunikasjon. I B.K. Nicolaysen og L.Aase (Red.). *Kultur møte i tekstar*. (s. 88-106). Det Norske Samlaget
- Maagerø, Eva (2009). Sakprosa i skolen. *Norsklæraren 2009 (2)*
- Penne, Sylvi (2001). *Norsk som identitetsfag*. Universitetsforlaget.
- Ryan, Julia (2014, 9.1). "Study: Reading a Novel Changes Your Brain". *The Atlantic*. Lastet ned 19.02.2015 fra <http://www.theatlantic.com/education/archive/2014/01/study-reading-a-novel-changes-your-brain/282952/>
- Skaftun, Atle (2009). *Litteraturens nytteverdi*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Smidt, Jon (2005). Litteratur i skolen – ord og visjoner i tid og virkelighet. I B.K. Nicolaysen og L.Aase (Red.). *Kultur møte i tekstar*. (s.32-50). Det Norske Samlaget
- Thagaard, Tove (2013). *Systematikk og innlevelse*. 4. Utgave. Fagbokforlaget.
- Tønnesson, Johan L. (2012). *Hva er sakprosa*. Universitetsforlaget.
- Utdanningsdirektoratet (2015) *Generell læreplan*. Lastet ned 20.08.2015 fra http://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf

Utdanningsdirektoratet (2015). *Læreplan i norsk*. Lastet ned 20.08.2015 fra

<http://www.udir.no/kl06/NOR1-05/>

Aadland, Erling (2012). "Hvorfor bry seg om litteratur?". *Norsk Litteraturvitenskapelige Tidsskrift*. 2012(2), s.106. Lastet ned 29.01.2016 fra:

https://www.idunn.no/nlvt/2012/02/hvorfor_bry_seg_om_litteratur

Aase, Laila (2002). *Norskfaget blir til. Den lærde skolens morsmålsundervisning og danningsstradisjoner fram til 1870*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjon til deltakere i prosjektet

Denne studien legger grunnlaget for en besvarelse på masteroppgave i lesevitenskap ved Universitetet i Stavanger. Prosjektet handler om skjønnlitteraturens nytteverdi for elever i videregående skole. Spørsmålene vil dreie seg om elevenes generelle holdninger og meninger, i tillegg til spørsmål knyttet til noen spesifikke tekster som elevene kjenner til/har lest.

Alt som blir sagt under intervjuet vil bli behandlet konfidensielt og deltakerne vil være helt anonyme. Det vil ikke bli oppgitt verken skole, navn eller sensitive opplysninger som kan knyttes til personene. Data vil bli samlet inn ved hjelp av båndopptaker, og vil bli slettet i etterkant av prosjektet. Samtalene vil bli transkribert og eventuelle navn vil bli anonymisert i den skriftlige oppgaven.

Alle deltakere har full rett til å trekke seg fra prosjektet når som helst uten å oppgi grunn. Prosjektet er hundre prosent frivillig å delta i.

Jeg håper du har lyst til å stille på intervju!

Med vennlig hilsen

Kornelia Dyrseth

Vedlegg 2: Intervjuguide og litteraturliste

Leserprofil:

- Liker du å lese?
- Hva liker du å lese? Hva liker du ikke å lese?
- Når leser du?
- Hvorfor leser du?
- Er det meningsfylt for deg å lese? Hvorfor?

Generelle spørsmål om skjønnlitteratur:

- Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?
- Kan man lære noe av å lese skjønnlitteratur? I så fall hva?
- Kan man lære noe av å lese eldre tekster/klassikere? I så fall hva?
- Mener du det er viktig å lese eldre tekster, som for eksempel fra middelalderen, barokken? Hvorfor/hvorfor ikke? Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?
- Har du lest noen nyere tekster i det siste? På skolen? Hjemme? Hvilke?
- Hva kan man lære av å lese nyere tekster/samtidstekster?
-
- Mener du at det er viktig å lese nasjonale tekster i framtiden? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvis nei, hva bør man heller legge vekt på å lese i læreplanen?

Spesifikke spørsmål om skjønnlitterære tekster (gjentas på to-tre tekster):

- Er det en tekst du husker bedre enn andre fra **middelalderen**?
- Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest denne teksten? Likte du den? Likte du den ikke? Hvorfor?
- Var det noe å lære i denne teksten? Hvorfor? Hva? Hvorfor ikke?
- Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?
- Er det en tekst du husker bedre enn andre fra **renessansen**?
- Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest denne teksten? Likte du den? Likte du den ikke? Hvorfor?
- Var det noe å lære i denne teksten? Hvorfor? Hva? Hvorfor ikke?
- Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?
- Er det en tekst du husker bedre enn andre fra **barokken**?
- Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest denne teksten? Likte du den? Likte du den ikke? Hvorfor?
- Var det noe å lære i denne teksten? Hvorfor? Hva? Hvorfor ikke?

- Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?
- Er det en tekst du husker bedre enn andre fra **opplysningstida**?
- Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest denne teksten? Likte du den? Likte du den ikke? Hvorfor?
- Var det noe å lære i denne teksten? Hvorfor? Hva? Hvorfor ikke?
- Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?
- Er det en tekst du husker bedre enn andre av **samtidsnovellene**?
- Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest denne teksten? Likte du den? Likte du den ikke? Hvorfor?
- Var det noe å lære i denne teksten? Hvorfor? Hva? Hvorfor ikke?
- Har slike tekster relevans for deg og annen ungdom i dag?

Spesifikke spørsmål knyttet til sjanger:

- Hvilke sjangre liker du best å lese? Hvorfor?
- Hvilke sjangre liker du minst å lese? Hvorfor?
- Hva synes du om å lese dikt i skolen?
- Hva tror du man kan lære av å lese dikt?
- Hvorfor tror du man skal lære å analysere dikt på skolen?
- Hva synes du om å lese noveller/tekstutdrag?
- Hva kan man lære av å lese disse?
- Hvorfor tror du man skal lære å analysere disse?
- Hva synes du om å lese drama/skuespill?
- Hva kan man lære av disse?

Spørsmål knyttet til arbeid med tekster:

- Hvordan arbeider dere oftest med skjønnlitterære tekster?
- Hvordan bør man arbeide med skjønnlitterære tekster for at du skal få mest mulig utbytte?

Vedlegg 3: Intervju med Anders:

Leserprofil:

1. I: Okei. Først av alt tusen takk for at du ville stille til intervju

2. A: Bare hyggelig

3. I: Så vil jeg bare si at dette intervjuet ikke legger vekt på å prestere og at jeg setter pris på ærlighet og at du utdyper svarene så godt du klarer

4. A: Ja!

5. I: Liker du å lese?

6. A: Ja (nøler litt). Det gjør jeg jo. Men det er på en måte ikke så mye norsk og ikke så mye skjønnlitteratur heller. Ehm. Hvis jeg først leser en bok så er den ofte på engelsk. Og jeg tror mest at jeg leser ulike artikler, gjerne på nettet og litt sånn da. Men. Ja. Jeg liker jo å lese, vil jeg si.

7. I: Hva er det du ikke liker å lese?

8. A: Hva jeg ikke liker å lese? Ehm... Ja, så var det det. Det er sånn type fantasybøker og sånn type synes jeg blir litt for dårlig. Jeg er mer på de type samtidstingene og som jeg føler at jeg kan kjenne meg igjen i. Ikke at jeg har et krav om at bøker skal være likt mitt liv og at jeg skal kjenne meg igjen i de, mer det at jeg bare ikke har en ting for Ringenes Herre og de store der, egentlig. Når ting blir for imaginært så blir det litt for tynt å lese, synes jeg.

9. I: Mhm. Når leser du?

10. A: Litt før jeg legger meg og sånn. Når jeg står opp og prøver å trekke ut tiden før jeg kommer ned på skolen. Også leser jeg jo mye i ferien, på hytta og helger og når jeg har tid da på en måte. Om det er en bok eller artikler eller avis eller noe.

11. I: Hvorfor leser du?

12. A: Det er jo for å få informasjon. Altså type jeg leser jo bøker fordi jeg synes det er kjekt. Altså på samme grunn som jeg ser en film da på en måte. Jeg vil leve meg inn i noe og på en måte få en opplevelse da, for å si det slik. Mens artikler og andre skriv som jeg leser, leser jeg fordi jeg synes det er interessant å lære, på en måte. Mer der. Ja.

13. I: Føler du at du leser fordi det har noen nytte for deg eller bare for underholdning?

14. A: Nei, det har jo nytte når det er noe interessant. En artikkel, på en måte. Ehm. Det er informasjon jeg føler jeg får igjen for om det er fun fact på fest eller om det er noe jeg kan utnytte skikkelig. Men så har man jo romaner og skjønnlitterære bøker og sånn som er, som en gjerne får en dypere mening utav de og gjerne snur litt om på synet på livet hvis jeg kan si det sånn. Altså man har jo en indre moral selv om det er skjønnlitterært da. Så man får jo noe ut av det også. Synes jeg.

Generelle spørsmål om skjønnlitteratur i skolen:

15. I: Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?

16. A: Det spørres helt hvilken setting og helt hvilken type skjønnlitteratur. Det er jo et så vidt tema at det er vanskelig å kategorisere. Men stort sett synes jeg det går veldig fint. Jeg synes det er gøy og kjekt. Men jeg synes ofte at i norskfaget kan det bli veldig tynt. Veldig langdratt hvor mye en skal dra ut av en tosiders novelle på en måte. Men, det er jo kjekt synes jeg. Absolutt. Og interessant.

17. I: Føler du at hvis man bruker for mye tid på å analysere, at man drepe litt av gleden i det?

18. A: Ja! Det, ja! Det var fint ordlagt på det jeg ville si. Jeg tror du mister litt det forfatteren prøvde å få fram med en gang du... Selvfølgelig skal man se litt inn i det, men med en gang du prøver på en måte å drepe det og melke det for hver siste lille dråpe så blir det litt langdratt og, ja litt kjedelig og litt ikke kjekt lenger da.

19. I: Kan man lære noe av å lese skjønnlitteratur?

20. A: Ja ja. Absolutt! Man har jo type moraler og sånne livsting. Og det forfatteren selv har valgt å integrere av informasjon. Som, vett ikke jeg, men som i Harry Potter så lærer man mye om vennskap og det å stole på andre og sånn i alle fall. Jeg leser en bok nå *The Martian* hvor du lærer mye om fysikk og sånn. Selv om det er skjønnlitterært, så er det mye kul informasjon som du lærer. Så det er jo veldig avhengig av boken og sånn. Men ja, jeg vil jo absolutt si at du lære noe.

21. I: Kan man lære noe av å lese eldre tekster/klassikere?

22. A: Ja, det synes jeg jo. Det er jo tema som alltid har vært relevante for mennesker. Ikke bare for tiden vi lever i. Selv om tekster fra nyere tid kan være mer relevante og lettere å integrere seg i, så er jo eldre tekster, hvis du tenker middelalderen og sånn også, med tema som kjærlighet og som ja, sånne type ting da. Universelle ting. Det er jo absolutt viktig og man kan jo få noe ut av de. Det tror jeg.

23. I: Mhm. Det er interessant det du sier. Mener du at det er viktig at man leser eldre tekster fra for eksempel middelalderen og barokken?

24. A: Ja, til en viss grad. Jeg synes det er viktig at vi... Det er jo en del av vår tradisjon. En del av vår identitet som nordmenn. Det sier jo mye om oss. Hvordan vi har vært og hvordan vi er nå da. Det blir litt sånn oss og de sammenligning. Som jeg sa til en viss grad. I norskfaget kan det bli veldig mye fokus på gamle tema og gamle ting som egentlig er interessante av historiske begrunnelser, på en måte. Ja det har skjedd før og det er jo kjekt det på en måte, men hvorfor skal jeg kunne vite dette mitt andre år i videregående, på en måte? Jeg trenger på en måte ikke dette videre i livet og jeg er gammel nok til å kunne velge det bort. Ja,

25. I: Har gamle tekster noen relevans for deg og annen ungdom i dag?

26. A: Ja, det vil jeg jo si. Om de er relevante for ungdom spesifikt vet jeg ikke, men det er jo tema som går igjen. Men jeg tror ikke de er mer relevante for ungdom enn alle andre.

27. I: Har du lest noen nyere tekster i det siste?

28. A: Ja, det har jeg absolutt. Jeg nevnte jo *The Martian*. Ehm. Også har jeg lest *The Great Gatsby*. Den er jo ikke en ny tekst i den forstand, men også Jarle Klepp-trilogien og de der. Det er jo bøker jeg har lest og ja, jeg vil jo si jeg leser.

29. I: Hva mener du man kan lære av å lese nyere tekster, slik som for eksempel Tore Renberg sine bøker?

30. A: Tore Renberg er jo lett å integrere seg i for det er jo bøker som tar sted her. Og som jeg i alle fall kjenner meg veldig godt igjen i med Jarle Klepp da. Det er jo ungdomsproblemer og det er jo problemer som er fra Renberg sin barndom og som dermed blir fortsatt veldig viktige for oss og lett å kjenne seg igjen i. Du får jo mye ut av det sånn, synes jeg. Og det blir på en måte lettere å håndtere sine egne problemer når du forstår at dette er noe alle kjenner seg igjen i og alle opplever. Ja.

31. I: Godt poeng! Mener du at det er viktig at man leser norske tekster i skolen?

32. A: Ja, absolutt. De er jo av kulturinteresse. De er jo viktige for oss som nordmenn. De definerer jo mye av vår kultur og sier mye om hvem vi er og hva vi har vært og dermed hva vi kan komme til å bli. Så jeg synes jo absolutt det er viktig med norske bøker og tekster og ja.

Spesifikke spørsmål knyttet til tidsperioder:

33. I: Er det en tekst fra middelalderen du husker bedre enn andre?

34. A: Ja, så var det det. Ehm. Nei, ikke egentlig.

35. I: Hvis du ser her (litteraturlisten). Er det noen...

36. A: Ja! Du har jo typen de viking edda diktene og *Gunnlaug Ormstunge*. Når jeg ser det foran meg så står Gunnlaug ut veldig godt for det holdt vi jo på meg veldig lenge.

37. I: Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest om Gunnlaug?

38. A: Eh... Deeeet....(litt skeptisk tone) Ja, jeg synes det var kjekt og interessant, men mer på et komisk nivå, synes jeg. Det var litt kult å observere, men trenger ikke ha dette mer egentlig. Det var interessant fordi du får et innblikk i hvordan det var på den tiden, men samtidig så var det ikke noe jeg personlig kunne sette meg inn i. Det er ikke noe jeg fikk ut av den utenom at sånn har det vært før og det var jo kult. Ja.

39. I: Hvis du skulle nevne noe som du lærte av den teksten, hva skulle det vært?

40. A: Sånn rent spesifikt liksom? Det er jo om hvordan livet var da. Selv om det også er en skjønnlitterær tekst såklart. Du får et innblikk i hvordan livet og samfunnet var bygget opp på

vikingstiden. Sånn sett er det jo interessant. Du får jo et mye mer. Det blir noe annet å lese det på den måten enn det blir å lese det i en historiebok på en måte. Det blir mye lettere å sette seg inn i med en gang det blir en skjønnlitterær historie, synes jeg.

41. I: Har den teksten der relevans for deg og annen ungdom i dag?

42. A: Relevans vil jeg ikke si, nei. Ikke i videre forstand enn det typiske kjærlighetsproblemet, for det er jo det den spiller på. Kjærlighetstriangelet og dette her. Men man kan jo få like mye eller mer ut av bøker som er skrevet seinere. Så jeg vil ikke si at den har jo utpreget relevans for oss i dag egentlig. Mer av historisk interesse for meg.

43. I: Hvis vi beveger oss til renessansen da. Er det en tekst her du husker bedre enn andre?

44. A: Vi... (ler litt) hadde jo presentasjon om Hamlet, så det er jo egentlig den med å være eller ikke være, egentlig.

45. I: Det er den du husker best?

46. A: Ja.

47. I: Hvilke tanker har du om den? Likte du den eller?

48. A: Den er jo interessant! Den er jo på en måte. Ja, den fikk jeg veldig mye utav fordi det er jo spørsmål som jeg gjerne har tenkt på før, men som jeg ikke har fått satt ord på. Type sånn hva er egentlig livet og egentlig døden og litt sånn. Og det er jo store spørsmål dette med metafysikk og det der. Jeg synes det er kult å se på hvordan disse tankene her har oppstått så tidlig og hvordan de kan stå i såpass stor kontrast til tiden de er fra. Sånn som med Hamlet sin da ihvertfall. Men det også blir jo litt sånn historisk interesse, fordi du har jo nyere tekster som er mer relevante føler jeg. Selv om disse selvfølgelig kan ha bidratt til de nyere tekstene og tatt inspirasjon fra disse da.

49. I: Hvis det var noe å lære fra Hamlet. Hva skulle det være?

50. A: Vett ikke. Det kan jo være den der, man trenger ikke å følge strømmen, føler jeg på en måte. Han står jo veldig imot det generelle menneskesynet folk hadde da. Dette med Gud som hadde kontroll over liv og død, mens han står der og spør om han kan ta det i egne hender. Det er jo litt det. Det er viktig å kunne stille spørsmål med ting og være kritisk.

51. I: Ja. Har det noen relevans for deg og unge i dag?

52. A: Det vil jeg absolutt si, ja. Men samtidig er det ikke den teksten jeg ville valgt som viser denne relevansen best.

53. I: Har du noe eksempel på lur?

54. A: Nei. (ler) Ja, så var det det. Ehm. Nei, det har jeg ikke.

55. I: Da tar vi for oss barokken. Ser du noen tekster der som skiller seg ut?

56. A: Ja, der er det jo Petter Dass sin. Herregud ditt dyre navn og ære. Det var de vi sammenlignet. Hamlet og han.

57. I: Hva synes du om den?

58. A: Den er artig den. Jeg har familie fra Nord-Norge og Dønna og de der. Så jeg er jo i slekt med han egentlig. Så jeg synes det var interessant å lære litt om han og de der. Men du får ikke så mye ut av den, annet enn det du måtte kunne da du stod for konf, på en måte. Nå er jo ikke kristendom (ler litt) en sånn ting jeg begir meg veldig ut på, men den er jo interessant. Du lærer jo mye om tiden den er skrevet på og sånn. Hvordan menneskesynet var da.

59. I: Med tanke på relevans for deg og ungdom i dag da?

60. A: Nei, det vil jeg ikke si at den utstråler på noen måte. Den er jo som alle tekster fra barokken rettet mot og til gud. Det blir for meg ikke relevant.

61. I: Okei. Da går vi til opplysningstiden. Ser du noen tekster der som du husker bedre enn andre?

62. A: Jeg synes Erasmus Montanus er et ganske kjekt stykke. Jeg synes det er artig meg denne her, det kræsjet han har. Der han som har vokst opp i en liten bygd går ut og får seg utdanning og kommer tilbake og tror han er så mye bedre enn alle andre. Det er jo noe jeg kjenner meg igjen i. For det er jo en sånn... Det er veldig lett for alle å bli litt sånn. At når de har gjort noe som ikke alle andre har så er det lett å tro at de da er mer enn de da. Ehm. Så jeg synes den er veldig stilig og relevant i den forstand.

63. I: Vi går til samtidsnovellene. Er det noen her du husker bedre enn andre?

64. A: Ja, det er vel USA jeg klarer å ta igjen av de sånn rent spesifikt. Den vet jeg at jeg kjente meg veldig godt igjen i. Jeg hadde på en måte samme blikket på USA, før jeg, har du lest novellen? Det handler i alle fall om en fyr som tenker at USA skal være så sykt fantastisk også kommer han der så er det ganske nedtur. Og jeg.... Det var helt likt når jeg skulle til USA. Så det var jo veldig personlig relevant og på en måte kjekt å se at det var såpass presist den tankegangen han hadde da, før og etter. Så den er jo veldig kjekk. Det er jo litt å forvente, ikke bare fordi det er en samtidsnovelle, men fordi han dro til USA og jeg dro til USA. Og det er et moderne samfunn som er lettere å kjenne seg igjen i for en moderne guttunge for å si det sånn.

65. I: Er det viktig for deg å kjenne deg igjen i teksten du leser?

66. A: Ja, det er jo på en måte det. Det er jo sånn jeg føler at jeg får noe ut av teksten. Ikke nødvendigvis bare det å kjenne seg igjen, men det å kunne sette seg inn i det. Og det er mye lettere når det er noe du klarer å kjenne deg igjen i.

67. I: Godt svar! Hva lærte du av å lese USA?

68. A: Hm... Det er litt den der å ikke ha for gode forventninger egentlig. Og ting blir aldri helt som du vil at det skal være. Men så har man den fine slutten også. Jeg trenger ikke spoile hele greien, men i alle fall. Det går fint til slutt allikevel. Det er et tema som går igjen i veldig veldig mange samtidsnoveller.

Spesifikke spørsmål om sjangre

69. I: Takk. Da beveger vi oss litt inn på sjangre.

70. A: Hvilken sjanger liker du best å lese og hvorfor?

71. I: Det er jo type The Martian og litt sånn. Jeg leser ikke så mye samtidsliteratur. Eller. Det er jo skrevet i samtiden, men ikke om samtiden. Et moderne blikk på fremtiden eller fortiden synes jeg er veldig interessant. The Martian tar jo sted i fremtiden, men ikke så lenge til at det er helt fjernt. The Great Gatsby også. Det er jo en gammel fortelling, men ikke skrevet på den tiden. Så det er et moderne syn på en gammel tid. Sånne sjangre liker jeg.

72. I: Hva liker du minst å lese da?

73. A: Ja, det blir jo fantasy. Det er fjernt og vanskelig å forstå. Det blir så stort når man skal danne et helt univers.

74. I: Hvis jeg lister opp forskjellige sjangre for deg nå. Ikke bare innenfor romaner, men dikt, drama, noveller... Hva liker du best og minst?

75. A: ja, okei. Dikt er veldig kjekt. Men jeg synes ikke sånne folk som ofte utgir seg for å være diktere er diktere. For det de skriver er bare ord satt opp på en måte under hverandre og jeg synes ikke det er dikt. Det skal på en måte gi mening. Synes jeg i alle fall. Så dikt kan være kjekt, men kan også være ganske forferdelig.

76. I: På hvilken måte kan det være forferdelig?

77. A: nei, ikke forferdelig. Men bare sånn lite vits på en måte. Du har han som har skrevet Kulturuke 25 ganger og stokket om bokstavene. Så er det sånn, javel. Det er ikke et dikt. Kan du bare please...

78. I: Hvorfor tror du at man skal analysere dikt på skolen?

79. A: Dikt er jo ofte veldig greie å analysere fordi de har jo mange av de samme elementene som noveller og romaner. Og det å kunne tolke et dikt klargjør deg ofte til å kunne tolke noveller og romaner. Og det er det å lære seg å tolke dem som gjør at tekstene blir nytbare. Jeg vet ikke om der er et ord, men. Å kunne nyte de. Og få mest mulig ut av en bok. Om du så klarer å forstå at gardinene ikke var blå for å være blå, de var blå fordi han var trist. SÅ jeg tror jeg er viktig å analysere dikt, ikke for å bare analysere dikt, men for å se på tekster i helhet og dikt er bare en veldig praktisk måte å gjøre det på fordi de er små og korte.

80. I: Hva synes du om å lese drama eller skuespill?

81. A: Jeg synes ikke det er så kjekt å lese drama, for de er jo ikke satt opp for å bli lest. De er jo satt opp for å bli vist. Å se på drama synes jeg er veldig kjekt. Men det å bare lese dialog, som ofte dramastykker er når man leser de, blir veldig tungt da. Det blir veldig gjentakende. Det betyr jo ikke at jeg ikke liker drama. Man må se det i sin virkelige form på en måte.

Spørsmål knyttet til arbeid med tekster

82. I: Hvordan arbeider dere oftest med tekstene?

83. A: vi leser tekstene og skriver ting ved siden av og under det viktige. Så snakker vi om det i mindre grupper og så høyt i klassen. Så snakker vi og skriver ting litt ned og... Når en felles konklusjon. Eller ikke en felles konklusjon, men alle får sagt litt i alle fall. Så er det sånn grei enighet om hva denne teksten her handler om og litt sånn. Men vi har jo hatt sånn Sokratiske sirkel som det kalles, hvor man har en indre sirkel og snakker sammen en ytre sirkel som skriver ned og deretter bytter man.

84. I: synes du det fungerer?

85. A: Ja, jeg synes det er veldig gøy. Har bare gjort det en gang, men det var noe nytt og veldig interessant. Det ble en veldig naturlig måte å ha en samtale på når alle sitter i ring, i stedet for at alle sitter og ser på læreren og skal rekke opp hånden på en måte. Sånn sett var det veldig bra. Litt sånn bokklubbaktig på en måte.

86. I: Hvordan bør man arbeide med skjønnlitteratur for at du skal få mest mulig ut av en tekst?

87. A: Det spørres helt hvilke skjønnlitterære tekster. I engelsken da for eksempel, som også er et analysefag, så leste vi *The Catcher in the Rye*. Når man leser en novelle blir det naturlig å skrive ned underveis og markere i margin osv. Men når man leser en roman så blir det mye lettere å lese gjennom hele først og så sette seg helt inn i det og legge vekk alt av skole på en måte.

88. I: Da vil jeg takke så mye for intervjuet!

89. A: Bare hyggelig!

Vedlegg 4: Intervju med Henrik

Leserprofil

1. I: Liker du å lese?

2. H: Ja! Veldig godt! Det gjør jeg.

3. I: Hva liker du å lese?

4. H: Ehm. Det er egentlig veldig variert. Tidligere så leste jeg mye sånn kiosklitteratur som man kanskje kaller det. De bestselgerne som var. Men etter at jeg begynte på videregående så jeg blitt mer introdusert for de andre sidene av litteratur. De litt sære sidene...

5. I: Hva mener du med sære sidene?

6. H: Gjerne de verkene som vinner de prisene som en forfatter ønsker å vinne, for da vet han at han er flink å skrive. Ikke de som får sekser i vg liksom, men de som får sekser i et velrenovert litteraturmagasin i stedet for. Typisk sånn Knausgård. Gjerne en av de som skriver litt sånn spesielt, men får veldig god kritikk av de en vil ha god kritikk av. Skriver tilpasset leser og ikke for seg selv kanskje, sånn som Tore Renberg etter Mannen som elsket Yngve. Nå for tiden liker jeg å lese litt sånn gammel litteratur også. Men også litt sånn den nye litteraturen som ikke absolutt alle leser.

7. I: Hva liker du ikke å lese?

8. H: Jeg har aldri vært fan av de sånn der ungdoms kjærlighet blanda med fantasi. Sånn type Twilight og sånn, ja. Men også sånn type, hva skal jeg si. Jeg liker heller ikke sånn veldig historiske, sånn type Ken Follett. Jeg vet ikke helt hvorfor for jeg ikke liker dem, for jeg liker Idioten av Dostojevski som jeg holder på med nå, som også er historisk da. Det er vanskelig å si, men i hvert fall ikke sånn teen flick bøker.

9. I: Mhm. Når pleier du å lese?

10. H: Det er alt etter når jeg har tid. Det er enten på kvelden eller tidligere når jeg tok tog så leste jeg på toget, eller om morgenen eller når jeg sitter på café. Alt etter hva jeg føler for egentlig. Jeg pleier alltid ha med meg en bok eller Kindlen eller noe sånn som jeg kan lese.

I: Ja! Hvorfor leser du?

11. H: Jeg leser fordi jeg synes det er kjekt å lese, men også fordi det gir deg noe i form av nye perspektiver på ting, av og til hvertfall. I tillegg til at det er en ting som jeg merker at det hjelper i norskfaget og KK (red.: Kommunikasjon og kultur). Det å lese mye bøker, det er ting du kan bruke når du skal ha analyser og sånn seinere. Men det er også kjekt og du får noe igjen for det. Noe jeg ikke helt klarer å sette fingeren på.

12. I: okei. Da svarte du også litt på neste spørsmål, som er om det er meningsfylt for deg å lese?

13. H: det mener jeg absolutt. Jeg føler at jeg får litt nye perspektiver, andre tankesett. Noe som er med på å forme den du er, tenker jeg da. Du er jo den du er på bakgrunn av hva du

gjør, hvem du er med, hva du leser, hva du ser og hva du hører på. Det gjør noe med meg det å lese, men jeg vet ikke helt hva.

Generelle spørsmål om skjønnlitteratur

14. I: Det er interessant det du sier der. Okei. Litt generelle spørsmål om skjønnlitteratur. Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?

15. H: Jeg synes det er veldig bra hvis du har en lærer som vet å plukke ut skjønnlitteratur som heller ikke er helt standardlitteratur fra en skolebok, lærebok skjønnlitteraturen. Eh. Sånn som vi har jo lest mye forskjellig sånn når vi har hatt diktsamlinger, så har det vært ikke fra boka, men som læreren selv har og samme med noveller og essay. Det har ikke vært sånn veldig standard. Da synes jeg det er veldig kjekt. På ungdomsskolen var det mer sånn, ja vi leste mer det som stod i læreboka. Ofte litt sånn gammalt. Men type når vi begynte med novelleanalyse på videregående, så fikk vi veldig nye noveller som ingen hadde skrevet om tidligere nesten. Da hadde vi ikke noe å lese på av tidligere analyser før man selv skulle skrive analyser. Da måtte man mene noe selv og det tror jeg er en veldig lur tanke. Det å prøve å velge noe nytt, men også tenke at det ikke bare er bare jenter eller bare gutter i klassen. Og derfor prøve å variere med å velge ut skjønnlitteratur som du ser, okei denne er veldig bra, denne er gjerne litt mer for jentene. Da kan en prøve å komme med noe som er mer for guttene neste gang, eller prøve å finne noen som er relativt kjønnsnøytrale.

16. I: Du sier litt om at du liker å lese det som ikke alle andre har lest og det liker du også i skolen. Hva er egentlig forskjellen på de standardtekstene i skolen og de du liker å lese?

17. H: Jeg vet egentlig ikke helt. Jo, det er kjekt å lese Ibsen, Holberg selv om det er standard i skolen, men det er noe mer med det når du får en tekst som du aldri har hørt om før. For de aller fleste har hørt om Ibsen eller Kielland. Og når man får de tekstene så vet man at de er sånn og sånn og sånn... Men hvis man får de spenn.... Vi leste Ari Behn for eksempel og jeg fikk mer og mer lyst til å lese mer av han. Jeg fikk mer lyst til å lese tekstene som er skrevet i min tid og da. Når man jobber kan man åpne døren for nye tolkninger og man kan selv finne noen forfattere man vil lese flere tekster av.

18. I: Jeg forstår det litt som at du mener at standardtekstene er litt ferdig tygga? Forstår jeg deg rett da?

19. H: Ja, på en måte. Selv om jeg mener de er en viktig del av norsk litteratur. Jeg mener ikke at man skal ta vekk Ibsen og Kielland og de, men jeg synes man skal sidestille de med moderne forfattere også, for de skriver veldig mye bra. Og det som er med moderne forfattere er at det er kjekkere å lese tekster som sier noe om din samtid enn de som ser hvordan noe var for hundre år siden. For det er lite relevant når man ikke har noe moderne og sammenligne det med. Så hvis du tar en gammel tekst og sammenligner med en moderne tekst, så blir det litt... Da kan man se endringen eller ikke endringen i litteraturen. Det er litt kjekkere... Det er lettere å da fange elevene for da viser du de store linjene innenfor litteraturen.

20. I: Mhm. Hva kan man lære av å lese skjønnlitteratur?

21. H: Som jeg nevnte tidligere så tenker jeg at skjønnlitteratur kan i noen tilfeller gi perspektiver på livet. Spesielt når en går dypt inn i teksten. Du innser ting som du kanskje

ikke har tenkt over før, i tillegg til at det er med på å forme deg som person, tenker jeg. Det gir deg nye impulser, som igjen åpner for nye leseropplevelser. Jeg synes du kan lære veldig mye av de, i tillegg til at jo mer du leser, det bedre blir du til å lese og det er noe du trenger videre når du skal studere. Da er det pensumbøker på mange hundre sider.

22. I: Det stemmer! Mhm. Kan man lære noe av å lese eldre tekster og klassikere?

23. H: Ja, absolutt! Jeg likte veldig godt når vi leste Niels Klims, av Holberg da. Jeg ble veldig fascinert av hvordan noen på 1700-tallet kunne ha de moderne synene på blant annet kjønnsroller. Det var noe som overrasket meg og jeg ble veldig fascinert av det og begynte å lese mer Holberg. Jeg synes at det er interessant å lese gamle tekster fordi man lærer mye av samfunnet på den tida. Tekstene er preget av det samfunnet den er skrevet i. Når vi leste Aftenpsalme fra barokken så så vi at det er en endring fra renessansen, der det var mennesket i sentrum. Det er veldig interessant å se hvordan samfunnet hele tiden går i bølger på en måte og det synes jeg er veldig bra. Historie har en tendens til å gjenta seg og da er det greit å vite litt om hva som har skjedd før.

24. I: Okei. Mener du at eldre tekster har noen relevans for deg og ungdom i dag?

25. H: På noen måter kanskje, ja. Jeg er litt der... Ehm... Aftenpsalme for eksempel gir meg ikke så mye i og med at jeg ikke er religiøs i det hele tatt. Men det er likevel interessant å lese fordi den hjelper meg til å forstå hvordan det var på den tiden og igjen, det gir deg et perspektiv på hvordan det er for noen å være religiøse i dag. Det er jo en religiøs tekst som har hatt en betydning for folk da og som sikkert har det for kristne i dag. Det er jo relevant selv om det er gammelt, men for en som ikke tror er det ikke så relevant.

26. I: Har du lest noen nyere tekster i det siste?

27. H: i det siste... ehm. Hva var det jeg leste sist? Jeg holder på å lese den nyeste av Knausgård nå, men den leser jeg enda. Det nyeste var kanskje diktsamlingen til Jaja Hassan, eller en bok av Flink som heter Sex, død og ekteskap.

28. I: Leser du diktsamlinger på egen initiativ?

29. H: Ja, jeg liker å lese Hassan fordi de er samfunnskritiske. Nå var den på mammutsalg, så da måtte jeg kjøpe den. I tillegg til. Vi leste den Cathrine Grøndahl, Lovsang. Vi leste den på skolen og da gikk jeg å lånte den og leste hele. Jeg synes dikt er ganske kjekt å lese egentlig.

30. I: Mhm. Hva kan man lære av å lese nyere tekster eller samfunnstekster?

31. H: Jeg tenker at de er veldig gode på å gi perspektiver på samfunnet vi lever i nå. For, eller, du får oppleve hvordan andre ser sin samtid. Hvis du greier å finne det så er det vanvittig mye bra litteratur som sier mye om tiden vi lever i. Det handler om hva du blir introdusert for... Hvis du blir introdusert bare av topplisten på Notabene, så blir det krimromaner og kjærlighetsromaner, som ja. Det blir en kjekk opplevelse, men for meg gir det meg ingenting sånn perspektivmessig og sier ikke meg noe om hvordan verden er. Om Harry Holde dør eller ei, gir ikke meg noe mer enn en god leseropplevelse.

32. I: Mener du at det er viktig å lese norske tekster i skolen?

33. H: Det synes jeg er veldig viktig. Jeg synes det er skremmende hvordan jeg ser at flere i min klasse prioriterer engelsk foran norsk litteratur. En god blanding, men også å lese forfattere fra andre land enn engelsksnakkende land. Det er vanvittig mange flinke latinamerikanske, russiske, greske forfattere. Ofte eldre da, som vi kjenner til. De norske kommer av og til i skyggen av de store bestselgerne som alle foreldrene leser av type Jo Nesbø og ekspolitimannen. Krimromaner og Jojo Moyes og sånn. De gode norske kommer i skyggen av disse.

34. I: hvorfor er det viktig at de norske ikke blir glemt?

35. H: Fordi , hva kan jeg si. Det handler litt om å ta vare på og forvalte de fantastiske norske forfatterne vi har, for de har veldig mye bra å si om tiden vi lever i. De har, for å ta Knausgård som eksempel: Han skriver ikke de mest spennende historiene, men måten han skriver på og på norsk... Jeg føler at i en oversettelse så forsvinner mye av selve skrivemåten. Men når man finner norske forfattere som skriver så nydelig at beskrivelsene kan gi deg tårer i øynene eller frysninger eller vondt i magen og kvalmen. Man finner ikke det i en oversettelse. Jeg får ikke samme forhold til den engelske som den norske. Det ligger nærmere hjertet. Det er noe med det.

Spesifikke spørsmål om skjønnlitterære tekster fra ulike tidsepoker

36. I: Da går vi over til spesifikke spørsmål til tekster. Er det noen tekster fra middelalderen du husker bedre enn andre?

37. H: Jeg husker ikke helt hva vi leste om middelalderen... Hvis jeg kan se på listen... Skal vi se. Jaja! Jeg husker veldig godt Gunnlaug. Den synes jeg faktisk var veldig gøy å lese. Det var et eller annet med måten de skreiv på. Hvordan setningene var bygget opp. I tillegg var det en spennende historie. Men det var mye fokus på det spennende og litt som krimromaner, bare at det ikke var moderne språk for å si det sånn. Jeg likte veldig godt Håvamål, når man kunne se at karakterene i for eksempel Gunnlaug ble vist fram ut i fra Håvamål. Altså hvis helten fulgte reglene i Håvamål bedre enn han skurken. Det var veldig interessant egentlig.

38. I: Var det noe å lære ved å lese Gunnlaug Ormstunge?

39. H: Ehm. Jeg tror det jeg føler at jeg lærte var mer om hvordan samfunnet var på den tiden, men også det at den er skrevet noen hundre år etter at hendelsene tok sted. Det er også interessant. Men det går igjen på å lære hvordan samfunnet var. Det synes jeg egentlig er veldig greit. Også det å se at ting er i endring.

40. I: Så hvis jeg spør om slike tekster har relevans for deg og ungdom i dag, så sier du at?

41. H: For meg vil det nok være det samme, men for mange er det nok et ork å gå igjennom det. Å lese sånne tekster krever en god lærer. For hvis læreren bare leser uten å kommentere så vil elevene gå på autopilot veldig raskt. Man må bruke tid på å forklare hvorfor det var sånn og hva det har å si for tiden og gjøre det spennende og sånn.

42. I: Kan man trekke noen paralleller til den tiden og til i dag?

43. H: Det er jo de udødelige temaene som kjærlighet, men også litt om ære. Ikke som verdi i en familie, men for enkeltmenneske. En skal ikke gjør noe som ødelegger ens egen ære eller

la andre ødelegge ens egen ære. Viktighet av familie har kanskje falt litt. Nå har vi jo hatt klassekamp og dine foreldres utdanning har ingenting å si for hva du kan gjøre og du har et veldig fungerende samfunn som passer på deg i form av helse og beskyttelse og sånn.

44. I: Mhm. Hvis vi ser på renessansen. Er det noen tekster der du synes skiller seg ut, som du husker spesielt godt?

45. H: Det var vel kanskje mer det med Hamlet da. Den så vi jo på teateret i fjor og så mange utdrag med scenen: "Å være eller ikke være" på youtube.

46. I: Så det er måten teksten ble presentert på som gjør at du husker den ekstra godt eller?

47. H: Ja, også at det er en tekst som alle har hørt om. Eller ikke om Hamlet kanskje, men uttrykket: "To be or not to be." Det har man hørt nesten siden fjerde klasse. Det er en ting som er med i barneserier på tv også nesten. Et udødelig ordtak som ikke kommer til å forsvinne noen gang, tror jeg.

48. I: Likte du Hamlet?

49. H: Når vi så det på teateret var det første stykket jeg hadde sett. Jeg hadde ikke lest eller sett noe av Shakespare før. Jeg likte det veldig godt. Det var interessant og ja.

50. I: Er det noe å lære av Hamlet?

51. H: Jeg vil jo si det. Det handler jo om valgene i livet og sånn. Det er jo absolutt noe som er relevant i dag. Det er nesten mer valg i dag enn det var den gang. Da lå ting ganske mye mer i kortene enn i dag. Nå kan du gjøre hva du vil og ta de valgene du ønsker.

52. I: Ja, det er sant. Skal vi se. Da må vi prøve å snakke litt kortere om de ulike tekstene for nå renner tiden fra oss. Men i barokken. Er det noen tekster der som stikker seg ut?

53. H: Ja. Det husker jeg veldig godt den Aftensalme og Herregud, ditt dyre navn og ære.

54. I: Likte du den?

55. H: Aftensalme? Den var interessant. Man så hvordan forfatteren beveger seg litt i teksten med tanke på fokuset til Gud. Men også hvor intens den elsker til det guddommelige er. Noe som jeg synes er interessant, selv om jeg ikke er der selv. Jeg synes alltid det er interessant å prøve å forstå hva andre tenker om temaet med at det er et lit sårt tema om Gud finnes eller ei.

56. I: Opplysningstiden. Er det noen tekster der som stikker seg ut?

57. H: Der er det jo så absolutt Niels Klims egentlig.

58. I: Ja, det har du jo sagt litt om

59. H: Jeg synes den var.. Når han reiste til Cocklaa og så på kjønnsrollemønsteret skifta om. Det slo meg veldig kraftig og fikk en fascinasjon for Holberg. Det var veldig veldig spennende!

60. I: Føler du at Holberg har noe relevans for ungdom å lese i dag?

61. H: Det synes jeg absolutt. Fordi han prøver å vise fram sitt utopia med et satirisk preg da. Nummer en åpner han døren til nordisk satire med å presentere Niels Klim, men også etter åpningen av teateret i København. De hadde også den kritikken av samfunnets overklasse, som i Erasmus Montanus som kom hjem fra studiene og hevet seg over alle andre. Det er relevant i dag også. Det er fortsatt folk som hever seg over andre på grunnlag av utdanning. Det er fortsatt en vei å gå på likestilling av kjønn. Det er fortsatt ting i samfunnet som han så den gang, som vi kan ta tak i nå til det fulle. Det er veldig relevant i dag.

62. I: Av samfunnsnovellene. Er det noen der som skiller seg ut for deg?

63. H: Det må i hvert fall bli Alt blir som før av Ari Behn. Den likte jeg veldig godt. Jeg synes han skriver helt fantastiske noveller. For meg er han på lik linje med Frode Grytten av norske forfattere av noveller. Jeg synes den var... Den liker jeg fordi det ligger så vanvittig mye bak, altså mellom linjene. Den diskuterte vi i Sokratiske sirkel. Det er så mye små detaljer som kan bety noe. Det er en kaffekopp som knuser, som kan bety bruddet med hverdagslivet og måten med å drikke kaffe. Det var noe med det. Nei, jeg synes han skriver helt fantastisk.

Spørsmål knyttet til sjanger

64. I: Hvilke type sjangre liker du best å lese?

65. H: Jeg liker nok best å lese... Sjanger, da tenker du i form av dikt, essay og sånn?

66. I: Ja.

67. H: Jeg liker nok best å lese romaner, men jeg har blitt veldig fan av noveller og dikt etter at jeg begynte på videregående. Men også romaner som er ganske oppstykket, ikke helt som noveller heller, men nesten for korte til det også.

Spørsmål knyttet til tekstarbeid

68. I: Hvordan må man jobbe med tekstene for at du skal få mest mulig ut av den?

69. H: Jeg liker godt måten vi gjør det på nå. Leser først selv, deretter diskuterer vi to og to, før vi tar en oppsummering i plenum. Enten med håndsopprekking eller i Sokratiske sirkel. Vi har blitt lært opp til god måte å lese på, lese med penn, slik at man slipper å lese flere ganger for å hente ut meningen og det viktige. Det viktigste med å jobbe med en tekst er å få flere perspektiver på det for meg. Jo flere grupper jo bedre nesten. Man bygger seg utover. Men også at man har en lærer som ikke er for insisterende på tema og tolkninger. Analyser er jo en egen forståelse av teksten. Men når man har visse virkemidler man skal finne, kan det godt være mer konkret. Det er viktig å jobbe litt alene for på eksamen eller tentamen har man bare seg selv.

70. I: Hva synes du om at man analyserer nesten alle tekster man leser på skolen?

71. H: I begynnelsen synes jeg det var veldig vanskelig. Det var en stor overgang fra ungdomsskolen, der man kanskje hadde lært bare hva en metafor var og sammenligning og

sånn. Men man har ikke gått skikkelig inn på det. Men etter å ha jobbet mye med det, er det kjekt å analysere noveller og tekster fordi det har vi jobbet mye med. Bilder og reklame er jeg ikke helt med på enda.

72. I: Ser du hvorfor man skal lære å analysere?

73. H: Jeg ser ikke helt hvordan det kan være viktig i jobbsammenhenger, med mindre man skal studere noe norsk. Men jeg føler jeg får noe igjen for det fordi en lærer å lese på en helt annen måte og lærer å verdsette mer av det en forfatter legger ned i en novelle eller en roman når man analyserer, enn når man leser til vanlig. Når man leser vanlig tror man noe bare et sopet sammen, som av og til kan være tilfellet. Men når man leser en tekst med masse metaforer, sammenligninger og virkemidler lærer man å se arbeidet som ligger bak og dermed lærer man å verdsette litteratur for det det er.

74. I: Takk for intervjuet! Da var vi ferdige!

Vedlegg 5: Intervju med Hanne

Leserprofil

1. I: Liker du å lese?

2. H: Njaaa, det gjør jeg...

3. I: Hva liker du å lese?

4. H: Ehm... Jeg liker litt forskjellig skjønnlitteratur. På ungdomsskolen leste jeg mest engelske, litt sånn ungdomsbøker og sånne ting. Men nå har jeg kommet mer inn i norske kjente forfattere. Har lest en del Frode Grytten og Erlend Loe og Tore Renberg i hvert fall det siste året. Men har ikke sånn supermye tid å lese, fordi det er veldig mye skole.

5. I: Ja, for det er neste spørsmål. Når leser du?

6. H: Eh. Jeg får nesten aldri lest i hverdagene, fordi da er det veldig mye skole og jeg blir sykt trøtt og sliten av det. Så litt i helgene, men mest i feirene egentlig når jeg har mye tid og kan lese mye av gangen. Da blir det mye kjekkere også, når man får kommet skikkelig inn i det.

7. I: Ja, jeg kjenner meg igjen i det. Hvorfor leser du?

8. H: Fordi jeg synes det er kjekt. Ja, egentlig. Det er hovedgrunnen.

9. I: Er det meningsfylt for deg å lese?

10. H: Ja, både fordi det er gøy, det er en hobby. Men man lærer mange nye ord og jeg føler jeg har blitt flinkere til å skrive norsk og engelsk skriftlig av å lese bøker og har fått større ordforråd. Ja.

Generelle spørsmål om skjønnlitteratur i skolen

11. I: mhm. Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?

12. H: eh. Jeg synes det er greit... Ja. For. Ehm. Det blir litt annerledes enn bare å skrive artikler og tolke fagtekster og sånne ting. Det blir litt kjekkere og jeg føler jeg får litt mer ut av det og kan bruke det mer selv også når jeg leser for å få forståelse.

13. I: Kan man lære noe av å lese skjønnlitteratur?

14. H: Ja, det tror jeg. Først og fremst så blir man bedre til å skrive og formulere seg bedre på egne tekster, men også få inn fagstoff av å lese skjønnlitteratur hvis det handler om det. Eller bare lese om folk og lære om sånt noe.

15. I: kan man lære noe av å lese eldre tekster og såkalte klassikere?

16. H: Ja... Da lærer man både det man lærer av å lese nye tekster, tenker jeg. Men også mer sånn hvordan litteratur var på den tiden og samfunnet og hvordan folk tenkte og hvilket forhold de hadde til hverandre og sånn, på en måte.

17. I: Er det noe du føler er viktig for deg å vite i dag?

18. H: Ja, det er ikke superviktig sånn i hverdagen, men det er jo kjekt å ha kunnskap om det på en måte.

19. I: Okei. Mener du at det er viktig å lese eldre tekster for eksempel fra middelalderen?

20. H: Ikke livsviktig (ler litt), men ja. Jeg tenker kanskje at ikke alle synes det er like viktig, men for meg synes det er veldig greit. Når jeg går på videregående studiespesialisering og har samfunnsfag og tenker noe med tekst videre, så blir det jo viktig.

21. I: Har du lest noen nyere tekster i det siste?

22. H: Ehm... njaaa. Litt bøker og ja. Kommer ikke på noe på skolen. Den siste boka... Jeg holder på med en nå av Erlend Loe: Slutten på verden slik vi kjenner den.

23. I: hva mener du at man kan lære av å lese nyere tekster?

24. H: vet ikke sånn spesifikt. Mye det samme som jeg har sagt.

25. I: Mener du at det er viktig å lese norske bøker?

26. H: Ja. Viktig å bevare språket vårt og at folk har en forståelse for det og kan norsk skikkelig. Jo egentlig det.

Spesifikke spørsmål om tekster fra ulike tidsepoker

27. I: Er det en tekst fra middelalderen du husker sånn på stående fot?

28. H: Vi leste vel den der Gunnlaug Ormstunge. Den er vel middelalder? Den husker jeg veldig godt. Vi leste gjennom hele og arbeidet med den kjempe lenge.

29. I: Lærte du noe av den?

30. H: Ja, jeg synes det var spennende. Vi lærte om samfunnet og hvordan forholdet mellom folk var og sånn.

31. I: Er det noe du har bruk for å vite?

32. H: Ja, det tror jeg. Jeg har fått glede av det på en måte seinere. Ikke veldig viktige ting. Det blir mye mer du kan snakke om med folk hvis man kommer inn på sånn. Eller... Bare ja. Vet ikke. Faren min holder for eksempel på mye med slektsforskning og da har det blir mer interessant og jeg har forstått mer av hva det går i og sånn.

33. I: Føler du at Gunnlaug har noe relevans for den i dag? Er det noen tema som er viktige i dag for eksempel?

34. H: Det går jo mye på ære og slekt og familie foran alt og sånn. Det er jo veldig annerledes fra i dag, men det er likevel spennende å se på forskjellene og sånn. Og bli bevisst på at det ikke alltid har vært som i dag og som vi tenker at er mest vanlige måten eller beste måten kanskje.

35. I: Mhm. Hvis jeg spør deg om renessansen, er det noen tekst der du husker bedre enn andre?

36. H: Hmmm... Jeg kommer ikke på noe nå. Kan jeg få se listen? Vi så en del filmer som hadde brukt det der Hamlet-greiene. Også det bildet holdt vi på med en stund. Husker ikke helt det andre.

37. I: Etter at du hadde vært gjennom Hamlet, hvilke tanker satt du igjen med da? Likte du den eller?

38. H: Jeg vet ikke. Vi jobbet ikke så mye med den. Vi så stykket på teateret i fjor da, men da hadde vi jo ikke om den perioden i norsken så det ble litt sånn... vi brukte det ikke så veldig mye. Jeg synes det var litt kjedelig. (ler litt nervøst)

39. I: Hvorfor synes du det var kjedelig?

40. H: Vet ikke helt. Det var i høst vi hadde om det og da var det litt mye informasjon på en gang og det ble litt sånn fjernt fra meg og jeg klarte ikke å forholde meg helt til det.

41. I: Da går vi til barokken. Er det noe som skiller seg ut der?

42. H: Ja, da holdt vi på med Dorothe Engelbretsdottir og salmen henens. Ja egentlig mye salmer.

43. I: Hva synes du om å lese salmer?

44. H: Jeg synes egentlig det var ganske kjekt! (ler)

45. I: Gjorde du? Hvorfor det?

46. H: Fordi de var så rare på en måte. Jeg er ikke egentlig så veldig religiøs eller opptatt av sånne ting, men jeg har jo hørt en del mer moderne salmer og det var så forskjellig og så... Det var litt makabert egentlig.

47. I: Åja! Tror du det er noe å lære av å lese slike gamle salmer?

48. H: Eh. Ja. Det går jo litt i det samme som med alt det andre. Man lærer hva som var viktig på den tiden. At Gud faktisk var foran alt i samfunnet. Det var det de tenkte på.

49. I: Har de tekstene noen relevans for deg eller ungdom i dag?

50. H: Vet ikke. Ikke. Ikke sånn veldig mye. Men jeg synes jo det var spennende, så det må jo ha betydd noe.

51. I: Opplysningstiden da. Er det en tekst der du husker bedre enn andre?

52. H: Ehm. Ja. Den med Niels Klims og det. Det var egentlig også ganske spennende for han var jo samfunnskritisk på en tid der det ikke var så... Folk var jo det men ikke på samme måte som i dag. Det var spennende å se hvordan han fikk fram poengene uten å bli for tydelig og bli arrestert for det, på en måte. Det viser jo veldig hvordan det var på den tiden. Sånn som med kjønnsrollemønsteret. Det er stor kontrast til i dag og man blir bevisst på at det ikke nødvendigvis har vært sånn og ja.

53. I: Absolutt. Hvis vi ser på samtidsnovellene. Er det noen der du husker?

54. H: Ja, jeg husker den av Frode Grytten og den av Ari Behn, tror jeg.

55. I: Hva synes du om de, eller en av de? Husker du de fordi du likte de eller fordi du ikke likte de?

56. H: Frode Grytten husker jeg fordi vi jobbet veldig mye med den. Og den med Ari Behn fordi vi hadde en skriveøkt, så det blir jo også litt. Ehm. Jeg husker de fordi vi jobbet mye med de, ikke fordi de gjorde noe inntrykk, men.

57. I: Hva synes du om å lese noveller sånn generelt?

58. H: jeg synes det er kjekt, for det blir litt sånn. Jeg har jo ikke så mye tid til å lese, så da kan jeg lese en novelle og likevel få en hel historie. Og så blir det litt annerledes enn romaner for du får ikke forklaringen på alt der og oppfølging på det.

59. I: Hvis vi tar for eksempel den der Frode Grytten din da. Har den noe relevans for deg eller andre i dag?

60. H: Vet ikke. Ikke noe spesielt. Nei.

Spørsmål knyttet til sjangre

61. I: Hvilke sjangre liker du å best å lese?

62. H: Best romaner, litt noveller. Har ikke lest så mye dikt og sånn, men det er greit det også.

63. I: hvilke sjangre liker du minst å lese?

64. H: Faglitteratur. Ja.

65. I: Hva synes du om å lese dikt i skolen?

66. H: Det varierer litt. Det kommer an på diktene. Noen er fine og kan jeg få et forhold til hvis jeg jobber litt med de. Andre forstår jeg ikke helt poenget med.

67. I: Hvorfor tror du at man skal lære å analysere dikt?

68. H: Vet ikke noen konkret grunn.

69. I: Er det viktig å kunne analysere tekster generelt?

70. H: Ja, det er jo viktig å kunne trekke ut det som betyr noe i en tekst og forstå hvorfor det er skrevet på den måten og ikke på den måten og hva de vil fram til egentlig og sånn. Det kan jo bli viktig når man skal lese artikler og politiske taler og sånn. Lese med litt kritiske øyne og ikke sluke alt. Tenke om det er sånn eller hva tror jeg egentlig om dette og ja.

Spørsmål knyttet til arbeid med tekst

71. I: Hvordan synes du at det er best å jobbe med skjønnlitterære tekster på skolen?

72. H: Jeg får jo mest utav de hvis vi jobber litt med de. Jeg har en tendens til å bare lese og ikke tenke så mye over og bli ferdig med det. Mens når man har oppgaver rundt det og jobber blir det egentlig mer spennende og jeg får et mer nært forhold til teksten. Det, på en måte, jeg forstår litt mer og kommer mer inni det. Det trenger ikke være å superanalysere alt, men at alle snakker litt om hva betyr det og hvordan fungerer det og sånn.

73. I: Du sier at du leser i all hovedsak for underholdning, det er det jo mange som gjør. Er det noen ganger at du merker at en tekst har gjort noe med deg eller at noe sitter igjen eller har gitt deg nye tanker på ting og sånn?

74. H: Ja, men jeg kommer ikke på noe spesielt. Det var litt mer sånn før når jeg ble veldig oppslukt i en bokserie eller en bestemt forfatter. Da fikk jeg et annet forhold til personene og ble mer engasjert. Da var det litt sånn at når jeg ble ferdig med en bokserie så satt jeg litt sånn og tenkte: jaja, hva skal jeg gjøre nå? Men også hvis jeg leser noe jeg ikke er helt enig i. Hvis personen er veldig annerledes fra meg, eller det jeg er vant med så blir det en ny opplevelse. Da må jeg tenke litt over det. Ikke noe stort men. Jeg leser ikke så mye sånn revolusjonerende tekster heller da så. Det blir ikke det helt store.

75. I: Da takker jeg for intervjuet!

Vedlegg 6: Intervju med Malin

Leserprofil

1. I: Først og fremst... Liker du å lese?
2. M: Det komme an på egentlig. Frivillig å kunne lese er kjekt. På fritiden liksom.
3. I: Hva liker du å lese?
4. M: Mye sånn ting som er litt kritiske til eller litt satire type ting da. Eh. Også og er det litt stilig med allegoriske fortellinger.
5. I: Hva legger du i det?
6. M: eh. Sånn som Animal Farm, der hvor de sier ting på en indirekte måte. At man må tenke litt da. Det er ikke alt som er, du kan ikke ta det for gitt.
7. I: Hva liker du ikke å lese?
8. M: Ehm. Veldig klissete romantiske bøker, egentlig. Og sånn vampyrting og litt sånne ting. Det blir litt....
9. I: Hvorfor liker du ikke sånne tekster?
10. M: Det blir litt for kjedelig rett og slett. Jeg føler at jeg ikke får utfordra eller lært noe. Det blir litt for rett fram egentlig.
11. I: Når pleier du å lese?
12. M: I ferier egentlig. Jeg har jo ikke tid til å lese noe utenom fagstoff til vanlig.
13. I: Hvorfor leser du?
14. M: Jeg føler at det er noe man er nødt til å gjøre, egentlig. For å ha en litt sånn.. Kunne vite hva det er snakk om, ja. Men også fordi det er kjekt å lese ting jeg vil lese da. Fordi da kan jeg lage referanser til det hvis jeg skal skrive en tekst eller sånn da. Så ja. Mhm.
15. I: Er det meningsfylt for deg å lese?
16. M: Ehm. Ja, egentlig. For jeg tenker at jeg lærer eller ser nye ting og nye perspektiver som får meg til å tenke... Det høres veldig norsk ut eller overflatisk ut, men ja. At jeg får nye perspektiver på ting, som jeg ikke har tenkt på før, sånn at jeg kan vokse som menneske, for å si det fint da.

Generelle spørsmål knyttet til skjønnlitteratur i skolen

17. I: Okei. Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen da?

18. M: Jeg synes det er veldig greit for da får du de allmenne tingene som det liksom er forventet at du skal kunne noe om. Hvis du er politisk aktiv eller sånn da. At du vet hva det er snakk om når det er snakk om villanden eller ja, sånne ting. At folk har en felles forståelse for visse ting da.

19. I: Kan man lære noe av å lese skjønnlitteratur?

20. M: Ja, man kan sikkert det, men jeg vet ikke noe spesifikt. Ehm. Men det blir vel igjen det med å få nye perspektiver på ting uten at det blir rein fakta da. Og at en kan slippe litt unna virkeligheten da rett og slett.

21. I: Kan man lære noe av å lese eldre tekster? For eksempel fra middelalderen, renessansen, barokken? Kan man lære noe av de?

22. M: For oss som går på skole så er det jo absolutt en fordel å lese de for da får man et innblikk i hvordan ting var og historien og sånn da. For eldre mennesker, jeg vet ikke, de har vel kanskje fått det med seg på en måte.

23. I: Hvorfor er det viktig å vite hvordan ting var før tenker du?

24. M: Ehm. Det er vel det de pleier å si at historien ikke skal gjenta seg selv, eller et eller annet. Også er det jo for å få en forståelse av hvorfor ting er som de er. Hvorfor det ikke kan være på den måten, for det var sånn tidligere. Også er det jo interessant også da å vite hvordan vikingene hadde det.

25. I: Har du lest noen nyere tekster i det siste som du kommer på?

26. M: Ehm. Må tenke litt. Jeg har en sånn liste med det jeg leser... Jeg holder på å lese en bok: Svøm med dem som drukner, men husker ikke hvem som er forfatteren. Det er han samme som har skreven den som heter Hel ved. Det er en roman.

27. I: Hva kan man lærer av å lese nyere tekster eller samtidstekster?

28. M: Lære om hva som faktisk skjer i dag eller få en forståelse for sin egen samtid. Det er viktig for og forventa at en skal være tolerant. Er det det det heter? Rett og slett være et fornuftig menneske og da må man jo få kunnskapen sin fra et sted.

Spesifikke spørsmål knyttet til tekster fra tidsperioder

29. I: Husker du på stående fot en bok fra middelalderen du har lest?

30. M: Norsk middelalder eller? Ja, Gunnlaug Orm.... Den var veldig spesiell. Den ligner ikke på noe en har lest i det siste. Men også at det forteller litt om en annen måte å tenke på. At de hadde sånne skaller som sang dikt og viser. Akkurat hvorfor de gjorde dette forstår jeg ikke, men det er interessant at de gjorde det. Og at det ble hedret litt. Man hedrer jo de som kan synges i dag.

31. I: Så du trekker en parallell der?

32. M: Ja. Interessant det.

33. I: Synes du at den teksten har relevans i dag?

34. M: Eh. Nei. Ikke helt.

35. I: Er det noen av temaene som blir tatt opp som kan være viktige i dag også eller?

36. M: Det er vel litt kjærlight og velge den man er glad i og av riktige årsaker. Ellers husker jeg ikke helt om det var noe annet.

37. I: Fra renessansen da. Er det noen tekster der du husker godt?

38. M: Der er vel Shakespeare? Hamlet? Det var noen andre ting også.

39. I: Husker du hva du satt igjen med etter å ha lest Hamlet?

40. M: Nei, ikke Hamlet. Men jeg leste As you like it. På norsk da. I vinterferien. Og det er jo også... Det jeg ble imponert over der er hvor morsomt det var. Hvordan humor er omtrent det samme i renessansen som i dag. Eller det er kanskje forskjellig vi ler av, men at jeg fremdeles kunne sitte å tenke at dete var sykt morsomt. Det ble jeg også litt imponert over da.

41. I: Fra barokken, er det noe der du kommer på?

42. M: Er det der hun Dorothe Engelsdottir er? Aftensalme? Jeg likte ikke den så godt. Det ble litt for voldsomt. Litt for religiøst. Det ble litt for mye.

43. I: Klarte du å finne noe relevans for din egen del eller andres i dag?

44. M: Det viser jo igjen det man har lært om barokken og sånn da. At det var veldig religiøst og sånn ja.

45. I: Opplysningstiden. Er det noen tekster der som hopper fram i hukommelsen?

46. M: Niels Klim. Det er jeg helt sjokka over egentlig. Det er sånn at jeg kunne tenkt meg å lese hele. Det med at det går an å ha sånne moderne ideer da. Og måten det var skrevet på da. Det er ganske kritisk mot Danmark, Norge og flere land i Europa. Men at det er skrevet på en slik måte at det er indirekte og morsomt da. Det er virkelig sånn jeg liker.

47. I: Synes du den har noen relevans i dag?

48. M: Ja. Det er jo blant annet dette de snakker om med kjønnsroller og sånn. Han setter på spissen hvordan kvinner og menn skal være og at det er helt rart og sånn. Selv om man er i verdens mest likestilte land, så er det fremdeles en vei å gå og en sånn tekst viser det jo.

Spørsmål knyttet til sjangre

49. I: Hvilke sjangre liker du best å lese?

50. M: Drama og dikt.

51. I: Leser du drama på eget initiativ?

52. M: Nei, jeg har et valgfag som heter Teaterproduksjon og fordypning. Der jobber vi liksom bak en produksjon da. Da må en jo sitte og analysere tekster og litt sånn. Der har vi lest litt fra Måken av Tsjekhov eller hva han heter og Villanden og As you like it og noe av Sartre og sånn. Det jeg synes er kjekt med teaterstykket er at du får bare replikkene og må lage resten av forestillingen selv da. Du får fram helt sykt mye bare med replikkene da. Selvfølgelig har du jo sceneanvisninger også, men det legger jeg ikke så mye merke til.

53. I: Hva kan man lære av å lese drama eller skuespill

54. M: Det er vel enten å le litt av seg selv, hvis det er en komedie da. Men også at... Dette med perspektiver igjen egentlig. Du kan enten lage din egen forestilling eller hvis du har et annet perspektiv på det blir det en helt annen forestilling. Det er så mye mellom linjene da om hvordan det skal være.

55. I: Det med at man leser mellom linjene, kan det trekkes til andre situasjoner?

56. M: Det handler litt om forståelse og litt om å kunne se bare det som faktisk står i for eksempel avisene da. Med kritisk blikk.

57. I: Hva synes du om å lese dikt i skolen?

58. M: Det er jeg også egentlig ganske fan av. Det er kjekt å lese kjekke dikt.

59. I: Hvorfor det? Hva får du ut av det?

60. M: Vel. Rett og slett morsomt. Jeg er også imponert over hvordan en klarer å si ting med få ord og får det til å ha en rytme og sånn da. Både at hvis du skriver en analyse så får du skrevet veldig mye om et kort dikt, men også at et kort dikt kan gi deg så mange inntrykk. Det er litt individuelt hva en får ut av et dikt da.

61. I: Hvorfor tror du at man skal analysere dikt i skolen?

62. M: Jeg er litt usikker egentlig. Men jeg synes jo selv at jeg har fått en helt ny analysemåte og får derfor mer ut av å lese dikt på fritiden og sette meg ned og faktisk se på en sangtekst eller et teaterstykke. Det gir mer mening til en tekst da. En tekst er ikke like bokstavelig som den var før. Man ser at det ligger mer bak, som kan glede en og sånn.

63. I: Det er interessant det du sier. Hvis jeg sier at folk på yrkesfag må lære seg å lære dikt, og de ikke ser vitsen med det. Tror du at å analysere ulike tekster har noe relevans videre i livet og bruke?

64. M: Det er mye en lærer på skolen som kan føles litt sånn, hvorfor lærer jeg dette egentlig. Jeg føler ikke at analyse er en spesifikk ting som en bør sette spørsmålstegn med. Det er kanskje ikke noe en direkte trenger hvis en skal bli murer for eksempel, men det er jo det at man hører fremdeles på musikk og det er en litterær kultur rundt deg som en må forstå for å være med i et slags allment felleskap da, kanskje. Og at en da må skape seg en forståelse av

hva analyse er og... Ikke minst det med at hvis noen har et argument og bruker en metafor eller en sammenligning, at man faktisk forstår at det ikke er noe bokstavelig. Folk må kunne forstå hva alle snakker om.

Spørsmål knyttet til arbeid med tekst

65. I: Hvordan synes du det er best å jobbe med tekstene du leser for at du skal få mest utav de på skolen?

66. M: Studieteknikk eller? Jeg liker godt å streke under ord. Det å lese med penn er nyttig for meg. Og gjerne å lese det flere ganger og grave litt mer etter hvert. Det er nyttig å diskutere med andre. Da får en se teksten med andres øyne. Folk tenker jo på ting jeg ikke tenker på. Det er greit å gjøre det synes jeg.

67. I: Da takker jeg for intervjuet!

Vedlegg 7: Intervju med Kathrine

Leserprofil

1. I: Liker du å lese?
2. K: Ja. Liker det veldig godt.
3. I: Hva liker du å lese?
4. K: Eh.. Sånn romaner og sånn egentlig hvilken som helst sjanger.
5. : Er det noen sjangre du ikke liker å lese?
6. K: nei, tror ikke det
7. I: Når pleier du å lese?
8. K: Når jeg skal slappe av. Så det blir mye lesing i feriene og sånn. Også leser jeg ofte før jeg skal legge meg for å roe meg ned.
9. I: Hvorfor leser du?
10. K: Jeg synes det er kjekt.
11. I: Er det meningsfylt for deg å lese? Får du noe utav å lese?
12. K: Det å lese og gleden av det. Jeg får også se hvordan de bygger opp setninger og sånn som jeg kan bruke når jeg skriver tekster på skolen og sånn.
13. I: Så det har en nytteverdi også, ikke bare fordi det er kjekt?
14. K: Det har en nytteverdi. Men jeg sitter liksom ikke å analyserer bøker når jeg leser de, men det kommer litt av seg selv på en måte.

Generelle spørsmål knyttet til skjønnlitteratur i skolen

15. I: Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?
16. K: Eh. Jeg synes jo det er kjekt fordi jeg liker det. Og du får jo litt bruk for det i og med at du forstår henvisninger og sånn i taler og andre tekster og sånn. Så jeg synes det er greit.
17. I: Okei. Hva kan man lære av å lese skjønnlitteratur, for det er jo egentlig fiksjon. Kan man lære noe allikevel?
18. K: Man kan jo lære noe om tiden den er skrevet i og alt rundt. Du kan lære mye av det og hva de så på som viktig.
19. I: Hvorfor er det viktig å lære?

20. K: Det henger jo sammen med historie. Så det blir det samme som hvorfor historie er viktig. For å lære hvorfor ting har skjedd og litt sånn. Og hva som var bra og mindre bra med den tiden.

21. I: Kan man lære noe av å lese eldre tekster eller såkalte klassikere fra mange hundre år tilbake?

22. K: Ja, da lærer du igjen om den tiden. Hva de tenkte og mente og hvor langt de hadde kommet og sånn.

23. I: Har sånne tekster noen relevans for ungdom i dag?

24. K: Nei, ikke noe mer enn å lære om det samfunnet

25. I: Har du lest noen nyere bøker eller tekster i det siste?

26. K: Ja. Jeg kommer ikke på hvilken, men vet jeg har lest noe.

27. I: Hva tror du man kan lære av å lese nyere tekster eller bøker?

28. K: Ehm. Det spørres hvem som har skrevet den og hvilken kultur forfatteren er fra. Hvis du leser en bok av en forfatter med en annen kultur, så lærer man om den kulturen og sånn. Man kan jo også bli mer åpen for ting og så lærer man om hvordan folk tenker og oppfatter ting annet enn hvordan jeg tenker og oppfatter ting.

29. I: Føler du at en bok har gjort noe med deg eller endret deg på noe vis?

30. K: Jeg leste nylig Tusen strålende soler, så da forstod jeg mye bedre konflikten i Afghanistan og hvordan man blir påvirket. At det faktisk er virkelige folk som bor der. Man fikk det sånn skikkelig sånn at det er normale folk som går gjennom konfliktene og sånn. Eh ja. Jeg fikk ta det ned på mitt nivå hvis du skjønner. At det ikke bare var de store konfliktene og sånn. Men at hvis jeg bodde der kunne jeg vært en del av konflikten.

31. I: Hva gjør det med deg?

32. K: Det blir litt at jeg følte at jeg ble mindre imot flyktninger. For eksempel i fra Syria. Jeg forsto hvorfor de dro. Virkelig hvorfor de dro.

33. I: Så du fikk en ending i holdninger?

34. K: Ja, jeg har aldri vært imot flyktninger før, men nå ble det litt mer at de skal få lov til å komme liksom.

35. I: Synes du at det er viktig at man skal lese norske tekster av norske forfattere i skolen?

36. K: Ja, jeg synes det. Jeg vet at veldig mange i klassen leser mye engelske bøker. Så da sitter de igjen med å ikke lese de norske. Da får de aldri se de norske forfatterne. Da mister de litt ordforrådet på norsk og. Jeg synes det er viktig at det er norsk.

Spesifikke spørsmål til skjønnlitteratur i skolen

37. I: Nå kommer spesifikke spørsmål knytta til perioder. Husker du noen tekst fra middelalderen.
38. K: Ja, jeg husker Gunnlaug. Ja.
39. I: Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest den?
40. K: Eh. Jeg satt vel egentlig med at når en fikk hugget av armen så bare fortsatte han å gå som om ingenting var skjedd. Det var ikke noe: "Au! Dette var vondt". Jeg synes det var kult. Jeg liker middelalderen og sånn. Teksten var tung å lese og sånn, men jeg liker litt sånn.
41. I: Er det noe å lære av Gunnlaus Ormstunge?
42. K: Eh. Nei, vet ikke. Kanskje litt sånn hvilke verdien de hadde og at man har litt av de enda. Det er litt relevant i dag også, men de hadde så ekstreme verdier for eksempel med tanke på familie. I hvert fall for meg er det viktig med familie, men for de var det ekstremt viktig. Så man kan ta dett fra det. Familie er enda viktig for det moderne mennesket liksom.
43. I: Er det en tekst fra renessansen du husker bedre enn andre?
44. K: Jeg husker et essay av Montaigne. Jeg tror det het om Om kannibaler eller noe.
45. I: Hva tenkte du om den? Likte du den?
46. K: Jeg likte den godt. Det handla om når de fant Amerika og så hvordan andre folk holdt på og mente de gjorde alt feil. Det gjør folk i dag også. De er dumme fordi det gjør det sånn. Det viste hvor teit det var å ha de holdningene fordi de selv gjorde akkurat det samme, bare på en annen måte. De hadde de samme verdiene, bare viste det annerledes. Så det var ganske kult. For det er ganske aktuelt enda.
47. I: Barokken da?
48. K: Nei. Kommer bare på de salmene og det.
49. I: Hvis du ser på listen her da?
50. K: Ja, jeg husker Aftensalme og Herregud, ditt dyre navn og ære.
51. I: Hvis vi tar utgangspunkt i Aftensalme, likte du den?
52. K: Jeg vet ikke. Klarer ikke huske eksakt innholdet. Vet bare at... Det viser at religion var viktigere før og at man har gått bort fra det. Jeg er ikke helt på det at alle må lese de hvis de ikke tror på Gud og sånn. Men det viser hvordan det var i perioden og sånn, så det er greit å ha lest én. For å sammenligne med i dag.
53. I: Hvis vi går til opplysningstiden, er det noen der du husker?
54. K: Niels Klims! Den var utrolig kul! (ler) Den ene delen snur han om på kjønnsrollene, så damene var overlegne. Da kom det fram at det er like fjernt om damene var de sterkeste. Det

var kult at han hadde de tankene allerede da. Jeg har aldri tenkt på det at de tenkte på det den gang.

55. I: Har den teksten noen relevans i dag, tenker du?

56. K: Ehm. Ja. Det går jo igjen på at han dømte litt kulturen og sa det var feil. Det har relevans i dag også.

57. I: Hvis vi går til samtidsnoveller. Der har dere lest en del. Husker du noen av de?

58. K: Nei?

59. I: Hvis du ser her (på listen)?

60. K: Ja! Alt blir som før, husker jeg.

61. I: Hva synes du om den?

62. K: Jeg synes den var bra og litt vond å lese. Fordi man kan tyde den som at han mannen og kona har mistet et barn. Det spørs litt hva man legger i tolkningen da, men jeg tolket den sånn.

63. I: var det noe å lære av den teksten?

64. K: Nei, eller. Jeg synes ikke det. Alle vet at det er tungt å miste noen. De hadde vel det problemet at de ikke snakket sammen og da ble alt verre. Kanskje man kan dra noe ut av det. At det er viktig å snakke sammen.

65. I: Er det en tekst som har relevans for ungdom i dag?

66. K: Ja. Alle har kjent det å miste noen eller et savn eller noe sånn. Enten personlig eller en venn eller familiemedlem har opplevd det. Det er noe alle kan kjenne seg igjen i.

67. I: Kan man lære hvordan man kan takle en slik situasjon hvis man havner oppi den?

68. K: Jeg tror ikke det. Det er jo forskjellig hvordan man reagerer.

Spørsmål knyttet til sjangre

69. I: Hva synes du om å lese dikt i skolen?

70. K: Ehm. Jeg er ikke så veldig glad i dikt. Mange dikt har jeg ikke forstått, men når vi har analysert de så har jeg forstått mer. Men jeg synes det er veldig vanskelig.

71. I: Hvorfor tror du at man skal lære å analysere dikt i skolen?

72. K: vet ikke. Det er jo greit å finne meningen med hva et dikt betyr og egentlig vil fram til.

73. I: Kan man trekke det videre til å bli god til å finne mening i andre tekster?

74. K: ja, det tror jeg.

75. I: Hva synes du om å lese drama eller skuespill?

76. K: Eh. Ja. Jeg liker bedre å lese vanlige tekster, der man ikke blir avbrutt med navnet eller scenen.

77. I: hva synes du om å se skuespill da?

78. K: det synes jeg er kjekt!

79. I: okei. Hva kan man lære av å se skuespill?

80. K: det blir det samme som av å lese en tekst, bare at man ser det og hører det.

Spørsmål om arbeidsmetode knyttet til tekst

81. I: Hvordan liker du best å arbeide med en tekst for å få mest mulig utav den?

82. K: Jeg liker best... Å sitte to og to. Deretter større gruppe. Og så hele gruppen i felleskap. Da får man først to meninger og så får du andre meninger hele tiden. Kanskje er det mye du ikke har sett som plutselig gir mening. Og det viser jo også hvordan en tekst kan treffe ulike folk på ulike måter.

83. I: det var det jeg hadde. Tusen takk skal du ha!

Vedlegg 8: Intervju med Fredrik

Leserprofil

1. I: Liker du å lese?

2. F: Ja, der gjør jeg.

3. I: Hva liker du å lese?

4. F: Sjangermessig?

5. I: Ja, for eksempel.

6. F: Ehm. Tidligere likte jeg veldig godt fantasy. Nå har jeg gått over til mer sånn... Vært innom litt krim. Type Dan Brown. Og mer sånn historie type, sånn skjønnlitterære historiebøker fra sånn øyevitneskildringer og sånn. Typisk fra andre verdenskrig, fra tidligere og seinere. Ja.

7. I: Hva liker du ikke å lese?

8. F: Sånn... Populær krim? Jon Nesbø.. Og ikke fantasy nå lenger.

9. I: Når leser du?

10. F: Ja, jeg leser etter... Før jeg legger meg. Og når det ikke skjer noe annet. Og mye i feriene.

11. I: Okei. Hvorfor leser du da?

12. F: Det er vel ganske delt. Jeg leser delvis for ren underholdning. Ehm. Delvis for å ha noe å gjøre på. Også delvis for å prøve å få perspektiver, liker jeg godt å tenke selv. Spesielt sånne historiske øyevitnehistorier og sånn. Så liker jeg godt å få perspektiver fra andre personer sine synspunkter og på en måte. Veldig fascinert over hvor mange forskjellige tanker folk kan ha, som jeg ikke vet om før jeg leser noe av det de har skrevet.

13. I: Mhm. Er det meningsfylt for deg å lese?

14. F: Det kommer helt an på boken, men ja. Absolutt.

15. I: Hva er det du har brukt for, som du får ved å lese?

16. F: Det er vel type tankerekker. Hvis noe blir sagt og det var fascinerende tenkt da. Det var en fin måte å tenke på. Så kan jeg kanskje komme på det seinere. Jeg tenker alltid at jeg er kanskje den eneste personen i verden som har lest akkurat de bøkene, akkurat bare de bøkene. Derfor kan jeg på en måte, hvis noe skjer eller jeg blir utsatt for noe, så kan jeg se på det på en helt egen måte. Fordi jeg har lest akkurat den kombinasjonen av bøker.

17. I: Hva kan du bruke de synene til da?

18. F: Gjøre opp en mening av verden eller skape meninger om politikk og moral og etikk og sånn.

Generelle spørsmål knyttet til skjønnlitteratur i skolen

19. I: mhm. Hva synes du om å lese skjønnlitteratur i skolen?

20. F: Vi har... Bøker mener du eller?

21. I: Alle typer. Dikt, noveller, drama, romaner...

22. F: Som regel så driver vi med analyse av de og det er jeg ikke så glad i.

23. I: Føler du at det dreper lesegledden?

24. F: Både og. Det kommer litt an på hvilke tekster det er. Ofte når man analyserer så får man jo fram nye synspunkter og nye ting som jeg ikke hadde funnet ut dersom jeg hadde lest vanlig, eller for meg selv. Det er jeg glad i. Men ja. Veldig ofte så er det sånn at jeg ikke får så mye ut av det. Det blir bare å dekonstruere en tekst liksom. Uten å egentlig få noe utav det.

25. I: Kan man lære noe av å lese skjønnlitteratur? Til tross for at det er hovedsakelig fiksjon?

26. F: Ja! Sånn som jeg sa. Tankerekker og sånn som forfatteren har gitt til personene i teksten, eller som han har selv, som han får ut gjennom teksten.

27. I: Kan man lære noe av å lese eldre tekster, type middelalderen, renessansen, barokken?

28. F: Ja, man får et veldig godt perspektiv på hvordan det var på den tida når det ble skrevet og hva det handler om. Både direkte hvordan de beskriver hva som skjedde da, men også på måten man ser at personen skriver på. Type normer og språk og sånn.

29. I: Hvorfor er det viktig å kunne noe om?

30. F: Historien? For at den ikke skal gjenta seg, er det ikke det de sier (ler). Man lærer hvordan det var tidligere og trekker linjer til hvordan det er nå.

31. I: Har du lest noen nyere tekster i det siste?

32. F: Ehm... Jeg leser nyheter en del, lengre artikler. For de meste nå så leser jeg litt eldre litteratur.

33. I: Mener du at det er viktig å lese norske bøker i skolen?

34. F: Ja. Ja. Fordi. Altså. Vet ikke helt om det er så viktig med nyere norsk litteratur. Kanskje bare for å holde seg oppdatert på hva som er viktige forfattere i Norge nå. Men jeg mener mer at det er viktigere med eldre norsk litteratur, type Ibsen og norske forfattere en bør

vite om. Fordi det er vår kulturarv og sånne ting som er satt i samfunnet som baserer seg på de kjente tingene som vi har hatt i vår kultur, men vi ikke kan forholde oss til dersom vi ikke har lest de.

35. I: Så kulturarv mener du fortsatt er viktig for Norge?

36. F: Ja, det synes jeg. Kanskje viktigere enn før.

Spesifikke spørsmål knyttet til tekster og tidsperioder

37. I: Hvis vi nå går til middelalderen. Er det noen tekster der du husker bedre enn andre av deg selv?

38. F: Vi har lest litt forskjellige utdrag fra Thomas Aquinas i filosofi og hans rekker og sånn. Vi har også lest utdrag fra Tristan og Isolde. Men jeg synes ikke middelalderlitteratur er så veldig interessant.

39. I: Hvorfor ikke?

40. F: Fordi det var en veldig sånn periode uten nyvinning. Tankene og måten de skriver på er veldig satt i stein. Man skal hylle kristendommen og det er veldig sånn. Ikke noe utfordring og sånn da.

41. I: Okei. Så det er ikke så mye å lære fra de tekstene eller?

42. F: Ikke sånn.. Eller... Du kan jo lære om perioden og sånn liksom, men. Man kan lære om middelalderen. Men man kan ikke finne nye perspektiver, som man kan i antikken eller opplysningstiden.

43. I: Okei. Hvis vi går til renessansen da. Husker du noen tekster der?

44. F: Vi har jo hatt om Montai... Jeg vet ikke hvordan det uttales...?

45. I: Montaigne?

46. F: Ja. Vi har gått gjennom Hamlet, utdrag og videoer og sånn. Holberg har vi hatt en hel del om. Ja.

47. I: Hvilke tanker satt du igjen med etter å ha lest Hamlet?

48. F: Jeg synes Hamlet... Jeg har ikke helt forstått Hamlet. Jeg har ikke helt forstått språket eller meningen med språket. Det sitter jeg egentlig ikke igjen med så mye.

49. I: Tror du at sånne tekster har relevans for deg og ungdom i dag?

50. F: Ja, det tror jeg. Jeg føler mange ungdommer i dag er veldig ignorante med tanke på type litteratur og eldre historie og sånn. Jeg føler det er viktig å ha litt peiling på historiske perspektiv og hvordan ting har vært tidligere for å forstå nåtiden.

51. I: Hvis vi går til barokken da?

52. F: Vi har lest Aftensalme. Den var veldig Gudshyllende og ikke veldig nytenkende. Den viser mye om hvordan ting var da og tenkte da.

53. I: Er det noe å lære av slike salmer, utenom at religion var viktig da?

54. F: Nei, det blir mest om tiden da.

55. I: Har salmer og sånn noe relevans å lese for deg og ungdom i dag.

56. F: Ja, det er jo norsk litteratur og forklarer mye om tidsalderen og hvordan det var i Norge på den tiden.

57. I: Er der noe du klarer å relatere til? Noe som er likt eller?

58. F: Nei. Jeg synes det blir litt søkt egentlig. Det blir mest en fortelling om hvordan det har vært og har tenkt, i stedet for hvordan jeg tenker. Det er en tid som har gått forbi.

59. I: Opplysningstiden da?

60. F: Nils Klims tekster var veldig, veldig gode. Interessant å se hvordan han kritiserer verden gjennom skjønnlitteratur.

61. I: er det noe å lære av Nils Klim og teksten?

62. F: Selv om det også er en annen tid så er det mer relevant samfunnsmessig. En del av problemene er fortsatt aktuelle. I hvert fall måten han framstilte de på. Så den kan fortsatt brukes som en slags kritikk. Ivertfall for å vise at sånn har det alltid vært.

63. I: Har Nils Klim noe relevans i dag?

64. F: Ja! Absolutt. Det er fortsatt en vei å gå på likestilling. Den var jo ment som... Det har jo blitt veldig mye til det bedre, men fortsatt en del av det som er aktuelt enda og uoppfylte av ønskene hans.

65. I: Hvis vi ser på samtidsnovellene. Husker du noen av de?

66. F: USA har vi lest ja, Tråkk, Alt blir som før....

67. I: Er det en du husker bedre enn de andre?

68. F: Jeg husker USA bedre enn de andre.

69. I: Hvorfor?

70. F: Den likte jeg. Det tok litt tid å forstå den. Der hjalp det å analysere litt. Den er veldig aktuell. Det er jo en samtidsnovelle, så da er det ikke slik at de problemene og tingene som de

tar opp har gått ut på dato. De er enda viktige. Jeg likte veldig godt den typen kritikk som den gav.

71. I: Er det noe å lære av sånne nye type tekster og noveller?

72. F: Ja. De fleste tekster som er skrevet, som jeg har lest da, har jo en mening bak seg. Ehm... Den type noveller har jo skjulte, eller ikke så skjulte motiver. De tar ofte opp samfunnsmessige spørsmål og kritikk som er i vårt samfunn.

73. I: Men er det sånn som du tar med deg videre og har i bakhode seinere?

74. F: Ja, jeg tar en del med meg, tror jeg. Hvis jeg kommer i en situasjon som er litt lik så kan jeg bli minnet på den typen tekster. Så ser jeg at dette kanskje er noe som jeg burde tenke meg over.

Spørsmål knyttet spesifikt til sjanger

75. I: hm. Interessant. Da går vi litt over til sjangre. Dikt, noveller, romaner, drama... Hvilken type liker du best å lese av de?

76. F: Hmm. Romaner tror jeg. Da får jeg en mer avslappende leseform. Altså i dikt så er det mer sånn korte intense økter med å forstå alt. Det krever veldig mye mer av personen. Det er noen typer dikt jeg liker veldig godt og andre jeg ikke liker så godt. Men så er det sånn at romaner er generelt mye mer avslappende og en slipper å tenke hele tiden på det som skjer.

77. I: Er det altså fordi du slipper å analysere den så grundig og ord for ord?

78. F: Ja. De fleste. Eller, nei, jo. Jeg trenger å analysere romaner også, men ikke på hvert minste nivå og ord sånn som i dikt. Jeg kan analysere handling og de større metaforene.

79. I: Ja, okei. Hva synes du om å lese dikt i skolen?

80. F: Jeg synes det er veldig interessant. Fordi da får du... Hvis jeg leser alene så er det fort at jeg ikke forstår noe som helst. Da er det meningsløst. Men på skolen har jeg en lærer som kan fortelle meg hva ting betyr og kan hjelpe meg videre med det. Da blir jeg bedre til å analysere dikt for meg selv, og jeg får den største meningen som mulig av de.

81. I: Hva kan man lære av å lese dikt?

82. F: Eh. Jeg har lest en del Piet Hein. Han skriver mye om helt hverdagslige problemer som kan gjøres litt lettere. Det synes jeg er veldig morsomt.

83. I: Hvorfor tror du at man skal lære å analysere dikt på skolen?

84. F: Det... hmm... Det vet jeg ikke helt. Jeg tenker jeg vil lære det for å få mest mulig ut av norskfaget på skolen og tekstene.

85. I: Hvorfor tror du man skal lære å analysere noveller da?

86. F: litt av samme greiene. Men noveller ser jeg litt mer poenget med å analysere, fordi de er større og man kan lese de også uten å hele tiden være i analysemodus.

87. F: Det blir for å lese noen og finne meningen bak. De har jo ofte ikke en klar mening. Man må kunne lese aktivt for å forstå.

88. I: Er det noe du kan trekke til andre situasjoner utenfor skolen tror du? Det å trekke ut mening og...

89. F: Det gjelder de aller fleste fag, særlig samfunnsfag. At man leser en tekst og alt ikke står svart på hvitt. Man må trekke ut litt.

Spørsmål knyttet til arbeid med tekst

90. I: Mhm. Hvordan synes du det er best å arbeide med skjønnlitterære tekster på skolen for å få mest mulig utav de?

91. F: Hvis jeg skal analysere de eller lese de?

92. I: Begge deler kanskje...

93. F: Jeg liker best å bare lese for meg selv en stund og tenke litt over det underveis og etterpå. Med kortere tekster, sånn som på skolen, kunne jeg sett for meg en type sånn kollokviegruppelesning på det. Jeg synes det er veldig interessant og fint fordi hvis jeg leser en bok og har en mening, så får jeg aldri bekrefta om det er sant eller galt. Hvis vi er en gruppe med personen så har kanskje noen tenkt det samme, så kan vi diskutere dette eller komme med nye synspunkter.

94. I: Mhm. Det var det jeg hadde. Tusen takk skal du ha!

95. F: Yes. Null problem!

Vedlegg 9: Klassens tekstutvalg

Middelalderen

Gunnlaug Ormstunge (hele)

Voluspå

Håvamål

Utdrag fra Tristan og Isolde

Renessansen

Montaigne "Om kunsten å samtale"

Hamlet "Å være eller ikke å være"

Barokken

Thomas Kingo "Som dend Gyldne Sool frembryder"

Dorothe Engelbretsdotter "Aftensalme"

Petter Dass: "Herre Gud! Ditt dyre navn og ære"

Opplysningstiden

Utdrag fra *Erasmus Montanus* – "Mor lille til sten"-utdraget

Tre utdrag fra *Niels Klims underjordiske reise*:

- Om kjønnsrollemønstret i Cocklecu
- Reisen til vidunderlandene
- Niels Klim i Potu

Wessel: "Smeden og bakeren"

Bellman: "Om gubben Noach og hans fru"

"Nå, skruva fiolen"

Samtidsnoveller

"Usa" fra Frode Gryttens *Popsongar*

"Tegn" Inghill Johansen

"Tråkk" av Bjørn Vatne

"Reisende" av Merethe Lindstrøm

"Alt blir som før" av Ari Behn

"Maria" av Kjell Askildsen

Sammendrag

Dette arbeidet er en teoretisk og empirisk studie av skjønnlitteraturens nytteverdi i videregående skole. Studien er ment å rettferdiggjøre skjønnlitteraturens plass i skolen, og forteller hva elever kan lære av å lese fiksjon. Dette gjøres ved at læreplanmål og teori knyttes til empiri. Studien handler også om elevers holdninger til eldre og nyere tekster, sjangre og analysearbeid. Oppgaven bærer preg av lærerens rolle i alt dette.

Arbeidet tar utgangspunkt i at sakprosa og skjønnlitteratur, i følge Kunnskapsløftet (KL06), er sagt å ha blitt likestilt. Det er derfor viktig å begrunne hvorfor skjønnlitteraturen skal få beholde plassen sin, og ikke bli kastet til fordel for sakprosa, som stadig spiser seg innpå plassen til skjønnlitteraturen i skolen. Hva som regnes som nyttig å lære av skjønnlitteratur, blir drøftet ut i fra læreplanmål i den generelle læreplanen, og fra formål for norskfaget. Disse målene inneholder kunnskaper/ferdigheter som elevene vil ha bruk for både nå og seinere i livet. Det diskuteres om skjønnlitteraturen kan bidra til å nå målene. Dersom skjønnlitteraturen kan det, vil den rettferdiggjøre sin plass i skolen.

Empirien er basert på seks elevintervjuer ved en videregående skole i Stavanger våren 2016. Gjennom analyse av teori og empiri kommer det fram at skjønnlitteraturen kan bidra til å nå en rekke mål i læreplanen. For eksempel kan skjønnlitteraturen opplyse elevene på områder som situasjonsmestring, empati, språkkompetanse, holdninger og verdier, og kunnskap om kulturer. Alt dette fører til identitetsutvikling og at elevene blir forberedt på voksenlivet og det demokratiske samfunnet vi lever i.